

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

MAĞDUR HAKLARI
İNCELEME RAPORU

24. Dönem 4. Yasama Yılı
2014

Rapor, Komisyonun 12.06.2014 tarihli toplantısında kabul edilmiştir.

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

İÇİNDEKİLER

1. Başlangıç	1
2. İncelemenin Konusu ve Amacı	1
3. İncelemede Uygulanan Yöntem	2
4. Mağdur Haklarının Kavramsal Çerçevesi	2
4.1. Mağdur Kavramı	2
4.2. Suçtan Zarar Gören ve Mağdur Ayrımı.....	4
5. Mağdur Haklarının Tarihsel Gelişimi	4
6. Uluslararası Metinlerde Mağdur Hakları.....	7
6.1. Birleşmiş Milletler'in 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı "Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu"	7
6.2. İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi	8
6.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	8
6.4. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kurulmasına İlişkin Roma Statüsü.....	8
6.5. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 1977 tarihli ve 27 sayılı Tavsiye Kararı	9
6.6. Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi	10
6.7. 28 Haziran 1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurların Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı.....	10
6.8. 17 Eylül 1987 Tarihli Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 21 Sayılı Kararı	12
6.9. XIX. Avrupa Konseyi Kriminoloji Kongresi Sonuç ve Tavsiyeleri.....	12
6.10. Ceza Muhakemesinde Mağdurların Konumuna İlişkin 15 Mart 2001 Tarihli Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı	12
6.11. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve 8 Sayılı Tavsiye Kararı	13
6.12. Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Hakkında Asgari Standartlar Oluşturmak Üzere Avrupa Birliği Parlamentosu ve Konseyi'nin 2012 tarihli ve 29 sayılı Direktifi 14	
7. Mukayeseli Hukukta Mağdur Hakları.....	15
7.1. Amerika Birleşik Devletleri	15
7.2. İngiltere	18
7.3. Almanya	20
7.4. Fransa	23
7.5. İsviçre	24

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

8. Türk Hukukunda Mağdur Hakları	25
8.1. Ceza Muhakemesi Kanununda Mağdur Hakları	25
8.1.1. Soruşturma Evresindeki Mağdur Hakları	26
8.1.1.1. Delillerin Toplanması İsteme Hakkı	26
8.1.1.2. Belge Örneği İsteme Hakkı	26
8.1.1.3. Avukat Görevlendirilmesini İsteme Hakkı	27
8.1.1.4. Soruşturma Belgelerini, Elkonulan ve Muhafaza Altına Alınan Eşyayı İnceleme Hakkı	28
8.1.1.5. Kovuşturmayla Yer Olmadığı Yönündeki Karara İtiraz Hakkı	28
8.1.2. Kovuşturma Evresindeki Mağdur Hakları	28
8.1.2.1. Duruşmadan Haberdar Edilme Hakkı	28
8.1.2.2. Kamu Davasına Katılma Hakkı	29
8.1.2.3. Tutanak ve Belgelerden Örnek İsteme Hakkı	30
8.1.2.4. Tanıkların Davetini İsteme Hakkı	31
8.1.2.5. Kendisine Avukat Atanmasını İsteme Hakkı	31
8.1.2.6. Kanun Yoluna Başvurma Hakkı	32
8.1.2.7. Bilgilendirilme Hakkı	32
8.1.2.8. Davada Kendini İfade Etme Hakkı	33
8.2. Mağdurun Diğer Hakları	34
8.2.1. Suçtan Doğan Zararının Giderilmesi Hakkı	34
8.2.1.1. Uzlaşma	35
8.2.1.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	36
8.2.1.3. Etkin Pişmanlık	37
8.2.1.4. Adli Kontrol	37
8.2.1.5. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırım	38
8.2.1.6. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	39
8.2.1.7. Hapis Cezasının Ertelenmesi	40
8.2.1.8. Koşullu Salıverme	40
8.2.2. Mağdurun Onur ve Saygınlığına Uygun Davranılmasını İsteme Hakkı	41
8.2.3. Korunma Hakkı	42
8.3. Çeşitli Kanunlarda Düzenlenen Mağdur Hakları	44
9. Mağdur Hakları Alt Komisyonu Çalışmaları	45
9.1. Genel Olarak	45

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

9.1.1. Bilgi Edinme Toplantıları.....	45
9.1.2. Çocuk İzleme Merkezinde Yerinde İnceleme	46
9.1.3. “İnsan Haklarının Unutulan Parçası: Mağdur Hakları” Paneli.....	46
9.2. Bilgisine Başvurulan Uzmanların Görüş ve Önerileri.....	47
9.2.1. Adalet Bakanlığı Yetkilileri	47
9.2.1.1. Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi Mehmet ÖKMEN	47
9.2.1.2. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı İç Denetçisi Hakim Erdiç YILMAZ	51
9.2.1.3. Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanı Hakim Muhittin ÖZDEMİR.....	56
9.2.1.4. Adalet Bakanlığı Tetkik Hakimi Dr. Hakan YAVUZ.....	60
9.2.2. Akademisyenler.....	63
9.2.2.1. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halil İbrahim BAHAR.....	63
9.2.2.2. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Muharrem ÖZEN.....	64
9.2.2.3. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Öğretim Üyesi Doç. Dr. Tuğrul KATOĞLU.....	67
9.2.2.4. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet MADEN	69
9.2.2.5. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yrd. Doç. Dr. Fatma KARAKAŞ DOĞAN.....	72
9.2.3. Hakimler, Savcılar ve Avukatlar	75
9.2.3.1. Sincan Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi Hakim Köksal ÇELİK	75
9.2.3.2. Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi Hakimi Zeynep ŞAHİN	76
9.2.3.3. Sincan Başsavcı Vekili Ahmet Hamdi KAYA.....	78
9.2.3.4. Ankara Cumhuriyet Savcısı Serdar COŞKUN.....	79
9.2.3.5. Ankara Barosu CMK Merkezi Başkan Yardımcısı Doğan ERKAN.....	83
9.2.3.6. Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı Avukat Yıldız OĞUZ	85
9.2.3.7. Ankara Barosu Gelincik Merkezi Rehber Avukatı Onur BAYRAKTAR.....	87
9.2.4. Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığında Görevli Komiser Nihat ÇİĞDEM	90
9.2.5. Sivil Toplum Kuruluşları.....	94
9.2.5.1. İnsan Hakları Derneği.....	94
9.2.5.2. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Genel Başkanı Ahmet Faruk ÜNSAL ve Temsilcisi Ömer ATALAR.....	95

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

9.2.5.3. Hukuk Araştırmaları Derneği Genel Başkan Yardımcısı Anber YILDIZ.....	96
9.2.5.4. Dünya Mağdurlar Derneği Başkanı Yunus AKYOL	97
9.2.5.5. Suat AYÖZ Trafik Mağdurları Derneği Başkanı Yeşim AYÖZ.....	98
9.2.5.6. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan GÜLLÜ.....	100
9.2.5.7. Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Derneği Temsilcisi Hatice KAYNAK.....	102
9.2.6. Mağdurlar	104
9.2.6.1. Dilek Kumkale KAPTAN	104
9.2.6.2. Samiye DURMUŞ	106
9.2.6.3. Lütfiye YENER.....	107
9.2.6.4. Cinsel İstismara Maruz Kalan E.Ö. 'nün Dayısı T.Ş.....	107
9.2.6.5. Eşi Tarafından Şiddete Maruz Kalan M.T.....	108
9.2.6.6. Cinsel Saldırıya Maruz Kalan D.H. 'nin Annesi D.H.	109
9.2.6.7. İbrahim Halil BEYHAN.....	109
9.2.6.8. Çiğdem DÖNMEZ	111
9.3. Çocuk İzleme Merkezleri ve İşleyişi.....	113
10. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	117

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

1. Başlangıç

Son yıllarda, Dünyada ve Ülkemizde ceza hukukunun öğelerinden biri olan sanık karşısında, ceza hukukunun bir diğer üyesi olan mağdur giderek önem kazanmaya ve insan hakları arasında hak ettiği değeri bulmaya başlamıştır. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Dünyada ve Ülkemizde mağdur hakları konusunda yaşanan bu sürece katkı sağlamak amacıyla konuyu gündemine almış ve 23 Mayıs 2013 tarihli 22'nci toplantısında, mağdur hakları konusunda araştırmalar yapmak üzere bir Alt Komisyon kurulmasına karar vermiştir.

Alt Komisyon; ilk olarak İzmir Milletvekili Hamza DAĞ, Diyarbakır Milletvekili Oya ERONAT, Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL, Ordu Milletvekili İhsan ŞENER, Tunceli Milletvekili Hüseyin AYGÜN, Kayseri Milletvekili Yusuf HALAÇOĞLU'dan oluşmuş; ancak daha sonra Tunceli Milletvekili Hüseyin AYGÜN'ün yerini Ankara Milletvekili Sinan Aydın AYGÜN, Kayseri Milletvekili Yusuf HALAÇOĞLU'nun yerini Tokat Milletvekili Reşat DOĞRU almış; Diyarbakır Milletvekili Oya ERONAT ise 07.01.2014 tarihinde İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve dolayısıyla Alt Komisyon üyeliğinden ayrılmıştır.

Alt Komisyona, çalışmalarında Yasama Uzman Yardımcısı Selay GÖKALP GÜNEŞ eşlik etmiştir.

2. İncelemenin Konusu ve Amacı

Öteden beri klasik anlamda ceza hukukunda güçlü olan devlet karşısında güçsüz olan sanığın korunması anlayışı egemen olmuş ve bu nedenle suçun mağduru olan kişiler göz ardı edilerek, adeta ceza hukukunun “unutulan öge”si olmuşlardır. Belirli bir suç nedeniyle mağdur olan kişiler sanığı ön planda tutan bu anlayış nedeniyle bir kez daha mağdur edilmişlerdir. Ancak günümüzde modern anlamda ceza hukukunda bu anlayıştan giderek uzaklaşmış ve devletler toplumsal barışın sağlanmasında faili olduğu kadar mağduru da göz önünde bulundurmaya başlamıştır. Mağdur hakları dünyada 1980'li yıllardan sonra önem kazanmış ve bu tarihten sonra pozitif metinlerde mağdur haklarına ayrıntılı olarak yer vermeye başlanmıştır. Ülkemiz de 2000'li yıllarda yaptığı yasal düzenlemelerle bu anlayışa ayak uydurmuş ve suç mağdurlarına gereken önemi vermeye başlamıştır. Dünyada ve Ülkemizde yaşanan bu gelişmeler karşısında, sanık hakları konusunda nitelikli çalışmalar yürüten İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, mağdur hakları konusunu da önemli ve gelişmekte olan bir insan hakkı olarak niteleyerek ele alma gereği duymuştur.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Bu çerçevede İncelemenin konusunu; ceza hukukunun önemli öğelerinden birisi olan suç mağdurlarının haklarının teorik ve uygulama düzeyinde incelenmesi oluşturmaktadır. İncelemenin amacı ise; Dünyada ve Ülkemizde gitgide önem kazanan mağdur hakları konusunda ayrıntılı bir inceleme gerçekleştirilerek konuyu gündeme getirmek; uluslararası metinlerde, diğer ülkelerde ve ülkemizde mağdurlara tanınan hakları ortaya koymak; mevzuatımızda ve uygulamada mağdur hakları konusunda yaşanan eksiklikleri tespit etmek, yeni bir kavram olan mağdur hakları kavramının gelişebilmesi için önerilerde bulunmaktır.

3. İncelemede Uygulanan Yöntem

Alt Komisyon, incelemesinde;

-Konuyla ilgili uluslararası metinler, diğer ülke örnekleri ve ulusal mevzuatın incelenmesi,

-Konuyla ilgili akademik çalışmaların irdelenmesi,

-Konuyla ilgili çalışmalar yürüten; kamu kurum ve kuruluşları yetkilileri, öğretim üyeleri ve sivil toplum kuruluşları ile uygulamada konu ile bizzat muhatap olan hakimler, savcılar, avukatlar ve kolluk görevlilerinin bilgisine başvurma,

-Belirli suçlardan mağdur olan kişilerle görüşmeler gerçekleştirme,

-Çocuk İzleme Merkezinde yerinde inceleme yapma, yöntemini benimsemiştir.

Ayrıca Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Tetkik Hakimi Murat BİNİCİ, Alt Komisyon çalışmalarına katılarak, Alt Komisyon ile Mağdur Hakları Daire Başkanlığı arasındaki işbirliğinin sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

4. Mağdur Haklarının Kavramsal Çerçevesi

4.1. Mağdur Kavramı

“Mağdur” kelimesi, Arapça zulüm, merhametsizlik, haksızlık anlamına gelen “gadr” kelimesinden türetilmiş bir kavramdır. Türk Dil Kurumu “mağdur”u, haksızlığa uğramış kimse, kıygın şeklinde tanımlanmaktadır. Mağdur kavramı günlük dilde, haksızlığa veya zarara uğrayan şeklinde kullanılmaktadır. Bu nedenle mağdur kavramı farklı alanlarda ve farklı şekillerde ortaya çıkan geniş bir kavramdır. Suçtan ve hukuka aykırı fiilden kaynaklanan mağduriyet ceza hukukunun, sözleşmeden kaynaklanan mağduriyet ise özel hukukun konusunu oluşturmaktadır. Mağdur denilince akla ilk olarak suç mağduru gelse de, töre mağdurları, doğal afet mağdurları, kredi mağdurları, sözleşme mağdurları gibi pek çok

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mağdur türü bulunmaktadır. Ancak incelemenin konusunu ceza hukukundaki mağdur kavramı, diğer bir ifade ile suç mağdurları oluşturmaktadır.

Doktrinde mağdur kavramının pek çok kez tanımlandığı görülmektedir. Mağdur, yargılama konusu suç ile hukuken korunan hakkı veya menfaati ihlal edilen kişidir. Bir diğer ifade ile mağdur, suçun maddi unsuruna muhatap olan ve bu nedenle suç ile, korunan hukuki yararı zedelenen kişidir. Bir başka açıdan mağdur, suç tarafından zarara uğratılan veya tehlikeye maruz bırakılan hak ve menfaatin sahibini ifade etmektedir. Örneğin; yaralama suçunda vücut bütünlüğü ihlal edilen kişi, cinsel saldırı suçunda cinsel dokunulmazlığı ihlal edilen kişi, suçun mağdurudur.

Mevzuatımızda mağdur kavramı ilk kez ikincil bir düzenleme niteliğinde olan 5 Mart 2013 tarihli ve 28578 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde yapılmıştır. Yönetmelik’in tanımlar başlıklı 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (p) bendinde mağdur “*Kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden birine karşı işlenen suçun fiziksel, duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişi*” olarak tanımlanmıştır.

Mağdur kavramına ilişkin tanımlara uluslararası metinlerde de rastlanmaktadır. Birleşmiş Milletler’in 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı “Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu”nda mağdur, “*üye ülkelerde yürürlükte olan ceza kanunlarını ihlal eden eylemlerden dolayı bireysel veya toplu olarak, fiziksel, ruhsal veya duygusal açıdan zarara uğrayan, ekonomik kayba maruz kalan veya temel hakları önemli ölçüde zarar gören kimse*”dir.

Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 15 Mart 2001 Tarihli Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı’nda da mağdur tanımlanmıştır. Kararın “*Tanımlar*” başlıklı 1’inci maddesinde mağdur “*Üye Devletlerin ceza hukukunu ihlal eden icrai ya da ihmali bir eylemden doğrudan fiziksel, ruhsal veya manevi zarar gören veya ekonomik kayba uğrayan gerçek kişi*” olarak tanımlanmıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve 8 Sayılı Tavsiye Kararı’nda mağdur, “*bir üye ülkenin ceza hukukunun ihlali ile sonuçlanan eylem ve ihmaller dolayısıyla fiziksel veya zihinsel yaralanma, duygusal acı veya ekonomik kayıp dâhil zarara uğramış gerçek kişi*” şeklinde tanımlanmıştır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

4.2. Suçtan Zarar Gören ve Mağdur Ayrımı

Suçtan zarar gören kavramı ile suçun pasif süjesi olarak kabul edilen mağdur kavramı çoğu zaman birbiriyle karıştırılsa da birbirinden farklı kavramlardır. Aslında mağdur kavramı, suçtan zarar gören kavramı ile çoğu zaman örtüşebilmekte; ancak bu iki kavram bazen uyduğu halde bazen farklılaşabilmektedir. Suç teşkil eden fiile ilişkin hak ve menfaati zarar gören ile bu hak veya menfaatin sahibi her zaman aynı kişi olmayabilmektedir. Ceza hukuku ve kriminoloji bilimleri bakımından mağdur, suçun maddi unsurunun etkilendiği kişidir ve bu açıdan özel ve dar bir anlamı vardır. Suçtan zarar gören ise, mağdurdan farklı bir anlam içermektedir. Mağdur eylemden ilk etkilenendir. Suçtan zarar gören ise, eylem nedeniyle hakkı zedelenen ve hak ileri sürebilecek kimsedir. Örneğin adam öldürme suçunda mağdur öldürülen kişidir; ancak suçtan zarar görenler, bu kişinin ölmesinden dolayı hakları ve hukuki menfaatleri zedelenen kişilerdir.

Mağdur-suçtan zarar gören ayrımı konusunda, mağdurun ceza ilişkisinin tarafı olduğu halde, suçtan zarar görenin sadece hukuki ilişkinin tarafı olması ayırıcı bir ölçüt olarak ifade edilmektedir. Bir diğer fikre göre suçtan doğrudan zarar gören kişiler mağdur, dolaylı zarar gören ya da suçla korunan hak ve menfaatin dışında kalan hakları zarar gören kimseler ise suçtan zarar gören olarak tanımlanmaktadır.

Esasında, suçtan doğrudan doğruya zarar görme dar; dolayısı ile zarar görme ise geniş anlamda suçtan zarar görmeyi ifade etmektedir. Ancak burada dikkate alınması gereken konu suçtan zarar gören kişinin her zaman suçun mağduru olmamasıdır.

5. Mağdur Haklarının Tarihsel Gelişimi

İlkel ceza hukukunda, aile ve klanın fertleri tarafından işlenen suçlarda aile veya klanın reisi tarafından faile ceza verilmekteydi. Ancak failin farklı bir klana mensup olması durumunda, aile veya klanlar arasında bir üstünlük söz konusu olmadığından öç alma usulü geçerliydi ve mağdur veya suçtan zarar gören olarak ailesi, faile veya failin mensup olduğu aileye karşı bizzat öç alma hakkına sahipti. Öç alma kurumunun sakıncalarının ortaya çıkması üzerine uzlaşma kurumu ortaya çıkmıştır. Uzlaşmanın en önemli alt kurumu olarak ortaya çıkan “diyet” usulünde, öç alma veya kisas hakkına sahip olan kişi, aile veya klan, belli bir mal veya para karşılığında bu hakkından vazgeçmektedir. Her ne kadar “diyet” usulünde amaç öç alma işlevinin gerçekleştirilmesi olsa da, mağdurun uğradığı zararın da göz önünde bulundurulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Eski ceza hukuku dönemi incelendiğinde, bilinen en önemli düzenlemelerden birisi olan “Hammurabi Kanunları”nda öç almayı öngören yaptırımlar olduğu gibi, mağdurun mağduriyetinin giderilmesine de önem verilmiş, ayrıca failin bilinmemesi halinde suçtan doğan zararların devlet tarafından tazmin edilmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Asur, Hitit, Çin, Hint ve Moğol hukuklarında da öç almaya yönelik yaptırımların yanı sıra mağdurun zararının giderilmesine yönelik düzenlemelere de rastlanmaktadır.

Eski Yunan Hukuku’nda ilk başlarda daha çok kısas esası benimsense de, daha sonralarda “uzlaşma bedeli” esasına yönelindiği görülmektedir. Roma Hukuku’nda önceleri öç alma ve kısas başlıca cezalandırma şekli iken, zamanla diyet kurumuna ağırlık verilmiştir. Roma Hukuku’nda ilk kanunlaşma hareketi olan “12 Levha Kanunları”nda şahsa ve mala karşı işlenen suçlarda mağdurun zararının giderilmesine yönelik tazminat niteliğinde mali bir cezanın ödenmesi öngörülmüştü. Kısas ise diyet için anlaşmaya varılamaması halinde devreye giriyordu.

Eski ceza hukuku döneminde benimsenen mağdur merkezli yaklaşım 11’inci yüzyıldan itibaren değişmeye başlamıştır. Ceza muhakemesinin tamamıyla devletin eline geçmesi ile beraber mağdur, ceza muhakemesi dışına çıkarılmış; daha önce mağduriyetinin giderilmesi esas alınan, fail tarafından uğramış olduğu haksızlığın karşısında bir bedel alma hakkı olan mağdur, tanıklıktan öte bir rol sahibi olamamıştır. Bu yeni anlayışta savcılık kurumu, suçun mağduru gibi tanımlanmış ve savcılığa mağdurun avukatı gibi rol verilmiş, cezai eylem, mağdur ile fail arasındaki özel bir anlaşmazlıktan öte, devletle fail arasında cereyan eden kamusal bir uyuşmazlık olarak algılanmıştır. Savcılık kurumunun getirilmesi ile beraber, devletin suçtan kaynaklanan zarardan dolayı kendini kusursuz saydığı bir anlayış da yerleşmiştir. Savcıların, kamu adına suçları soruşturma ve kovuşturma yetkilerini tekellerine almalarından sonra mağdurların ceza muhakemesine katkıları kovuşturma için tanıklık etme ile sınırlı kalmış, mağdur muhakeme süreci hakkında bilgilendirilmemiş ve unutulmuş kişi konumuna düşmüştür. Ceza muhakemesi hukukunda tüm dikkatler sanık üzerine yoğunlaştırılmış ve bu durum, mağdurun ve mağdur haklarının göz ardı edilmesine neden olmuştur.

1960’lardan günümüze kadar olan dönemde ise, mağdurun, ceza muhakemesinde ihmal edilen ve unutulmuş taraf olarak kabul edilen rolü değişmeye başlamıştır. Suç mağdurları artık ceza yargılamasının unutulmuş veya ihmal edilen tarafı değildir. Ceza yargılaması

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

sistemlerinin daha fazla mağdur merkezli olması esasen iki şekilde sağlanmıştır. Bunlardan ilki, suç mağdurlarına duruşmada bulunma, kendini ifade etme haklarının tanınması ve bu durumun ceza yargılamasının karar sürecinde göz önünde bulundurulması; ikincisi ise, mağdurların zararlarını tazmin eden programlar ve hizmetlerin verilmeye başlanmasıdır. Bu çerçevede uluslararası alanda ve ulusal hukuklarda mağdur hakları konusunda pek çok düzenleme yapılmıştır.

Türk Hukukunda mağdur haklarının gelişimi incelenecek olunursa; İslamiyet öncesi dönemde, Hunlarda ve Göktürklerde, genel olarak öç almanın yasaklandığı, suçluyu cezalandırma tekelinin devlete ait olduğu, öte yandan yaralama, hırsızlık gibi bazı suçlar bakımından tazminat, uzlaşma ve kefarete usullerinin uygulandığı görülmektedir. Osmanlı döneminde, İslam hukukuna göre, özel hukuk ve ceza davası ayırımının olmadığı, şer'i mahkemelerde her türlü davaya bakıldığı, kasten öldürme ve yaralama gibi suçlarda failer hakkında eğer mümkünse işledikleri suçun aynısıyla (kisas) cezalandırıldıkları, ancak tazminat (diyet) ödenmesiyle kisasın uygulanmadığı ve ayrıca diyetin akile (akrabalar, aşiret, hazine) tarafından ödenebildiği belirtilmektedir. Osmanlı döneminde, Tanzimat'a kadar İslam ceza muhakemesi kuralları uygulanmıştır. Tanzimat döneminden sonra Türk Hukukunda ceza muhakemesini düzenleyen ilk kanun olan Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-u Muvakkatı, 1879 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, "şahsi dava" kabul edilmemiş; ancak suçtan zarar görenin suçtan doğan zararını ceza mahkemesi karşısında istemesine olanak sağlayan "şahsi hak davası" açılabilmesi mümkün kılınmıştır. Ayrıca şahsi hak davasından vazgeçilmiş olmasının kamu davasında bir hüküm verilmesine engel olmayacağı da belirtilmiştir. Suçtan zarar gördüğüne inanan kimseye şikâyet hakkı, davaya katılma veya zararlarının giderilmesini isteme hakkı ve ayrıca davalarını yirmi dört saat içinde geri alma hakkı tanınmıştır.

Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-u Muvakkatı, 04.04.1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun (CMUK) yürürlüğe girişine kadar yürürlükte kalmıştır. 1412 sayılı CMUK, mağdura ihbar veya şikâyet yoluyla ceza muhakemesini harekete geçirme (m.151), savcının kovuşturmayaya yer olmadığına ilişkin kararına karşı idari başvuruda bulunma (m.148), kovuşturma davası açma (m.165), kanunda belirtilen suçlar hakkında şahsi dava açma hakkı (m.344), kamu davasına katılma (m.365), şahsi haklarını ceza muhakemesinde talep etme (m.350/2, 365/2) ve kanun yoluna başvurma (m.360,371) haklarına yer vermiştir. Şahsi dava, belirli suçlar için iddia makamını sadece suçtan zarar

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

gören kişinin oluşturduğu, dolayısıyla suçtan zarar gören kişinin yargılama faaliyetini başlatan ve yürüten kişi olmasını sağlayan ve bu kişiye savcının sahip olduğu bazı yetkiler tanıyan dava türüdür. Şahsi davacının suçtan doğan zararını “şahsi hak davası” açarak bizzat ceza mahkemesinden talep etme hakkı da bulunmaktadır.

Yukarıda sayılan kanuni düzenlemeler, daha çok sanık haklarına önem vermiş, mağdur haklarına yeterli ölçüde yer vermemiş ve mağdurun suçtan doğan zararının giderilmesi ile ilgilenmemişlerdir. Mağdur haklarına yönelik düzenlemeler hukukumuzda esas olarak, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 13.12.2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile dahil olmuştur. Ayrıca bu kanunlardan sonra yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu, 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu, 5233 sayılı Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği ile mağdur hakları konusunda nitelikli düzenlemeler yapılmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “mağdur, şikayetçi, malen sorumlu, katılan” başlığı altında 233 ve devamı maddelerinde mağdura çeşitli haklar tanınmakla birlikte, CMUK’da mağdura tanınan bazı haklar kaldırılmıştır. Buna göre Ceza Muhakemesi Kanunu, CMUK’da yer alan şahsi dava, şahsi hak davası, savcının kovuşturamama kararına karşı idari başvuru haklarına yer vermemiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenen mağdur hakları aşağıda “Türk Hukukunda Mağdur Hakları” başlıklı bölümde ayrıntılarıyla incelenecektir.

6. Uluslararası Metinlerde Mağdur Hakları

6.1. Birleşmiş Milletler’in 29 Kasım 1985 tarihli 40/34 sayılı “Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu”

26 Ağustos-6 Eylül 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler’in “Suçların Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi” konulu 7’nci Kongresi, “Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu” ile sonuçlanmıştır. Mağdurların Magna Cartası olarak adlandırılan söz konusu Deklarasyon, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 29 Kasım 1985 tarihli ve 40/34 sayılı kararı ile kabul

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

edilmiştir. Dünya Viktimoloji Teşkilatının çabalarıyla hazırlanmış bu Deklarasyon, mağdurların dört temel hakkına dikkat çekmektedir. Bu haklar:

- Ceza muhakemesinde adil muameleye tabi tutulma hakkı,
- Meydana gelen zararlı durumun eski hale iadesi hakkı,
- Meydana gelen zararın tazmini hakkı,
- Yardım ve uygun tedavi hakkıdır.

Deklarasyonda; mağduriyetin fail tarafından giderilmesi gerektiği; mağduriyetin sadece maddi değil, manevi zararları da içerdiği, mağdurlara kamusal, özel ve devlete ait fonlardan yardım edilmesi; mağdura saygı ve şefkatle davranılması; mağdura ceza muhakemesi sürecinde hukuki yardım ve diğer korumanın sağlanması, muhakeme süreci hakkında bilgi verilmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Ayrıca Deklarasyonda mağdur kavramı tanımlanmıştır. “Mağdur Kavramı” başlıklı bölümde bu tanıma yer verildiğinden, burada ayrıca açıklama yapılmayacaktır.

6.2. İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Sözleşmenin 14’üncü maddesinin birinci fıkrası, “Her Taraf Devlet kendi hukuk sistemi dahilinde işkence eylemi mağdurunun zararının karşılanmasını ve mümkün olan rehabilitasyon imkanları dahil uygulanabilir, adil ve yeterli bir tazminat hakkına sahip olmasını temin edecektir. İşkence eylemi sonucu mağdurun ölmesi halinde bakmakla yükümlü olduğu muhtaçları tazminat almaya yetkili olacaklardır.” hükmünü içermektedir.

6.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Sözleşme’nin 39’uncu maddesinde, “Devletin çocukların suçtan zarar gördükleri durumlarda onlara sağlıklarına yeniden kavuşabilmeleri ve toplumla yeniden bütünleşebilmeleri için her türlü yardımı ve desteği sağlama, bu bağlamda kendilerine tazminat ödeme yükümlülüğü” öngörülmüştür.

6.4. Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kurulmasına İlişkin Roma Statüsü

Statü, Birleşmiş Milletler organlarının önderliğinde Roma’da yapılan bir konferans sonucunda 17 Temmuz 1998 tarihinde kabul edilmiş; ancak 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarına bakan uluslararası bir mahkemedir. Türkiye bu Statüyü imzalamadığından Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisini de kabul etmiş değildir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Statü ile mağdurun haklarını korumaya, suçtan doğan zararının giderilmesine ve muhakemenin aşamalarında görüş ve taleplerini ortaya koyabilmesine olanak tanınmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisine giren suçlarda, mağdurun, soruşturmanın başlatılması için savcıyı harekete geçirebileceği kabul edilmiştir. Ayrıca, Statünün 68'inci maddesinde “Mağdurların ve Tanıkların Korunması ve Yargılamaya Katılmaları” başlığı altında mağdurun korunmasıyla ilgili ayrıntılara yer verilmiştir. Yine 75'inci maddede, mağdurlara tazminat ödenmesi konusu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Roma Statüsü ile mağdurların uğradıkları zararın giderilmesi bakımından eski hale getirme ve tazminat hakkı tanınmıştır. Eski hale getirme, hukuka aykırı olarak elde edilen malların ya da satışından elde edilen gelirin iadesini gerektirmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, gerek talep üzerine gerekse istisnai durumlarda kendiliğinden, kendi tespit edeceği ilkeler çerçevesinde, vücut bütünlüğünün ihlalinin derecesine göre mağdurun zararını kapsamını belirleyebilmekte, bir bilirkişi raporu doğrultusunda zararın ne kadar olduğunu ve ne tür bir tazminat yöntemine gidileceğini belirleme imkânına sahiptir. Mahkeme, tazminatın doğrudan doğruya hükümlü tarafından ödenmesine ya da Statünün 79'uncu maddesine göre oluşturulan Fon'dan karşılanmasına karar verebilir. Uluslararası Ceza Mahkemesinin mağdurlara yönelik olarak vereceği tazminat kararlarına, Mahkemenin yargı yetkisini kabul eden devletler uymak zorundadır.

6.5. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 1977 tarihli ve 27 sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi bünyesinde mağdurlar açısından ilk çalışma, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında 1977 tarihli ve 27 sayılı Tavsiye Kararı'dır. Bu Tavsiye Kararı'na göre, suçtan zarar görenin herhangi bir tazminat alamaması halinde Devlet, bir suç sebebiyle ciddi bir şekilde yaralanan kişiye ve bir suç sebebiyle ölen kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselere tazminat ödenmesine katkıda bulunmalıdır. Karar'da ayrıca, bedensel yaralanmaya yol açan suçlarla ilgili olarak kasten işlenen şiddet suçları dolayısıyla, sanık hakkında kamu adına takibat yapılmasa dahi, mağdurun en azından tazminat kapsamına alınması gerektiği de belirtilmiştir. Bu Tavsiye Kararına dayanılarak yapılan çalışmalar sonucunda, Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi ortaya çıkmıştır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

6.6. Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 24 Kasım 1983 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiş, Türkiye tarafından ise 24 Nisan 1985 tarihinde imzalanmıştır. Ancak Sözleşme hakkında, TBMM tarafından bir uygun bulma kanunu çıkarılmadığı için, Sözleşme bir iç hukuk metni haline gelememiştir.

Sözleşmenin amacı; “Konseye üye ülkeler arasında daha sıkı işbirliği sağlamak, hakkaniyet ve sosyal dayanışma nedenleriyle kasten islenen şiddet suçu mağdurlarının kişilik durumları ile ve vücut ya da sağlıkları (ruhsal-bedensel) veyahut böyle suçların akabinde ölen mağdurların bakmakla yükümlü oldukları kişilerin durumuyla ilgilenmek, bu tür suçların işlendiği ülke üzerindeki devlet tarafından bir zarar tazmin rejimi kurmak, özellikle failin meçhul olduğu veya ödeme gücünün bulunmadığı hallerde, bu alanda asgari normlar kurmak” şeklinde ifade edilmiştir.

Sözleşme tüm suçları kapsamamakta, sadece şiddet suçlarından mağdur olan kişilerin zararlarının giderilmesi bakımından uygulama alanı bulmaktadır. Sözleşme, suç nedeniyle vücuduna ya da sağlığına dönük olarak ciddi zarara maruz kalanlar veya bu suçlar sonucu ölen kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişileri kapsamaktadır. Bu kişilerin zararlarının tazmini, zararın başka kaynaklardan tazmin edilememesi koşuluna bağlanmıştır. Zararın tazmin edilmesi, failin kovuşturulması veya cezalandırılmasına bağlı değildir. Sözleşme, şiddet suçu mağdurlarının zararlarının, suçu işleyen kişinin kimliğinin tespit edilememesi veya bu kişinin mali olanaklardan yoksun bulunması halinde suçun işlendiği ülke Devleti tarafından tazmin edilmesini öngörmektedir. Sözleşmede, tazminatın asgari olarak; gelir kaybı, bakım ve hastane masrafları, cenaze masrafları ve suç sonucu ölen kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafaka kaybını içereceği belirtilmiştir.

6.7. 28 Haziran 1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı

Avrupa Konseyi, almış olduğu 11 sayılı Tavsiye Kararı ile mağdurun ihtiyaçlarının ceza adalet sisteminin bütün aşamalarında daha fazla dikkate alınması gerektiğini göz önünde

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

bulundurarak, üye ülkelerin hükümetlerinin yasalarını ve uygulamalarını gözden geçirmelerine yönelik bazı kıstaslar belirlemiştir. Bu kıstaslar;

- Polis Bakımından; polis memurları kendilerine başvuran mağdurlarla ilgilenirken sempatik, yapıcı ve rahatlatıcı davranacak şekilde eğitilmelidir, mağdura ilave manevi zararlar verecek şekilde davranmamalıdır. Polis memurları mağdurlara, yardım elde edebilecekleri kurumlar hakkında, hangi hak ve yetkilere sahip oldukları konusunda, soruşturma sonucu hakkında bilgi vermelidir. Polisin fiille ilgili olarak soruşturma makamlarına sunmak üzere hazırladıkları dosyada, mağdurun uğradığı zarar ve kayıplar konusundaki bilgiler açık ve tam olmalıdır.

- Soruşturma Bakımından; savcılık fail hakkında dava açıp açmama kararını, failin mağduriyeti giderip gidermediğini de göz önünde bulundurarak vermelidir. Mağdura, kendisi istemediğini belirmediği müddetçe, soruşturmaya ilişkin nihai karar bildirilmelidir.

- Mağdurun Sorgulanması Bakımından; mağdur muhakemenin tüm safhalarında kendi kişisel konumu, hakları ve onuru ihlal edilmeden sorgulanmalıdır. Mağdur, bir çocuk veya zihinsel özürlü bir birey ise veli, vasi veya kendisine bakmakla yükümlü olan kişi huzurunda sorgulanmalıdır.

- Yargılama Bakımından; mağdur yargılamanın tüm safhaları hakkında tam ve eksiksiz bir şekilde bilgilendirilmelidir. Bir ceza mahkemesi, suçlunun mağdura tazminat ödemesi konusunda karar verebilmelidir ve bu olasılığı engelleyen sınırlamalar kaldırılmalıdır. Kanunlarda, tazminata bir cezai müeyyide veya cezai müeyyideye ek olarak verilecek bir yaptırım olarak yer verilmelidir. Erteleme ya da şartla salıverme kararının verilebileceği davalarda mağduriyetin giderilmesi bir koşul olarak rol oynayabilmelidir.

- Uygulama Bakımından; tazminat bir ceza niteliği taşıyorsa, para cezaları ile aynı şekilde tahsil edilmeli ve diğer maddi yaptırımlar arasında önceliğe sahip olmalıdır. Mağdura paranın tahsil edilmesinde mümkün olduğunca çok yardım edilmelidir.

- Mağdurun Kişiliğinin Korunması Bakımından; soruşturma ve yargılama aşamalarında mağdurun özel hayatının gizliliğine ve onurunun korunmasına dikkat edilmelidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

6.8. 17 Eylül 1987 Tarihli Mağdura Yardım Edilmesi ve Mağduriyetin Önlenmesi Hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 21 Sayılı Kararı

Avrupa Konseyi'nin almış olduğu 21 sayılı Karar ile üye devlet hükümetlerine aşağıda sayılan önlemleri almaları tavsiye edilmiştir:

- Mağduru koruma programları ve bu konuda yapılacak araştırmaları desteklemek,
- Mağdurun korunması ve ihtiyaçları hakkında kamuoyunu bilinçlendirmek,
- Mağdura yardım edebilecek kamu ve özel hizmetleri tanımlamak,
- Mağdur ve ailesine yönelik faile karşı koruma, tıbbi, psikolojik, sosyal ve maddi yardım sağlamak, mağduru hakları konusunda bilgilendirmek, hukuki yardım sağlamak, zararların etkin bir şekilde tazminini sağlayacak düzenlemeler yapmak,
- Gerekirse eğitim, özel hizmetler, idari ve teknik yardım sağlamak,
- Genel tıbbi ve sosyal hizmetleri artırmak, personeli eğitmek,
- Mağdurların rızası olmadan üçüncü şahıslara bilgi verilmesini engellemek,
- Mağdurun çıkarlarını geliştiren ulusal örgütleri desteklemek,
- Mağdurun daha fazla zarar görmesini engelleyecek tedbirler almak, korku ve güvensizliğini engellemek,
- Sigortaları mağdurların ihtiyaçlarına göre daha etkin hale getirmenin yollarını araştırmak,
- Fail ile mağdur arasında arabulmayı sağlamaya yönelik projeleri desteklemek.

6.9. XIX. Avrupa Konseyi Kriminoloji Kongresi Sonuç ve Tavsiyeleri

26-29 Kasım 1990 tarihlerinde Strazburg'da düzenlenen "Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi" konulu XIX. Avrupa Konseyi Kriminoloji Kongresi'nde benimsenen sonuç ve tavsiyeler arasında, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine dair konular da yer almaktadır.

6.10. Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 15 Mart 2001 Tarihli Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı

Avrupa Birliği Konseyi'nin 15 Mart 2001 tarihli Çerçeve Kararında mağdurların ceza muhakemesindeki konumuna ilişkin bazı tespitlerde bulunulmuştur. Bu Karara göre her Üye Devlet;

- Ceza muhakemesinde mağdurlara saygılı bir şekilde muamele edilmesini güvence altına almak amacıyla her türlü çabayı sarf eder.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Mağdurların ifade verme ve delil sunma olanaklarını güvence altına alır.
- Mağdurların anlaşılabilir dillerde kendi çıkarlarını korumak için ihtiyaç duydukları bilgilerden faydalanma hakkını güvence altına alır.
- Mağdurların danışmanlık hizmetlerine ve hukuki yardıma ücretsiz erişimlerini güvence altına alır.
- Gerekli olduğunda mağdurlar ve aileleri için uygun bir koruma düzeyi temin eder. Mağdurlarla suçlular arasında, ceza yargılamasının gerekli kıldığı durumlardaki ilişki saklı olmak üzere, mahkeme binası içerisinde temasın önlenmesini güvence altına alır, gerekli olduğunda mahkeme binalarında mağdurlar için bekleme alanları olmasını temin eder.
- Mağdurların ceza muhakemesi esnasında suçludan tazminat alınmasına ilişkin bir karar alma haklarını güvence altına alır.
- Uygun gördüğü suçlarla ilgili ceza davalarında arabuluculuğu teşvik etmeye çalışır.
- Ceza muhakemesi işlemlerinde, ya kendi kamu hizmetlerinde görevli özel olarak eğitilmiş personel ya da mağdur destek kuruluşlarının tanınması ve bu kuruluşlara fon tahsis edilmesi yoluyla mağdurlara destek sağlamayı ve yardım etmeyi teşvik eder.
- Kamu hizmetleri ya da mağdur destek kuruluşları yoluyla işlemlere dâhil olan personelin eğitilmesini destekler.
- Ceza muhakemesindeki işlemler konusunda ikincil bir mağduriyeti engellemek ve mağdurların lüzumsuz baskı altında tutulmasını önlemek amacıyla gerekli koşulların oluşmasını destekler. Bu özellikle mağdurların ilk başta uygun bir şekilde karşılanması; mahkemeler, karakollar, kamu hizmetleri, mağdur destek kuruluşları içerisindeki tesisler açısından anlam ifade etmektedir.

6.11. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve 8 Sayılı Tavsiye Kararı

Tavsiye Kararına genel olarak bakıldığında şu hususlar dikkat çekmektedir.

- ‘İkincil mağdur olma’ doğrudan ceza hukuku eyleminin sonucu olarak değil, ancak kurumların ve kişilerin mağdura yönelik karşılığında dolayı zarar görmeyi ifade etmektedir (m.1/3).
- Devletler, mağdurların insan haklarına dair haklarını tanıma ve bunlara saygı göstermekle yükümlü tutulmuştur. Devletler özellikle mağdurların, güvenlik, insan onuru, özel ve aile yaşamına saygı duymakla ve suçun mağdur üzerindeki olumsuz etkilerini tanımakla

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

yükümlüdür (m. 2/1). Bu hizmet ve tedbirlerin yerine getirilmesi, ceza eyleminin failinin belirlenmesine, tutuklanmasına, kovuşturulmasına veya mahkum edilmesine bağılı değildir (m. 2/3).

- Devletler, suçun negatif etkilerini azaltmak ve mağdurların çalışma ortamında evde ve toplum içinde rehabilite edilmelerine yardımcı olmak için tedbirler almalı ve bunları desteklemelidir (3/1). Yardım, sosyal bakım ve danışma dahil psikolojik sağılık hizmetleri, materyal sağılama ve tıbbi bakımı içermeli ve ücretsiz olmalıdır (m. 3/2) Mağdur, mümkün olduğu ölçüde ikincil mağdur olmaktan korunmalıdır (3/3). Yardım, mümkün olan durumlarda, mağdurun anlayacağı dilde yapılmalıdır (3/5).

- Devlet, şiddet içeren suçların mağdurlarına ve eğer mağdur bu suçtan dolayı ölmüşse yakın ailesine ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere yardım sağılayacaktır (m.8/1). Tazminat, gecikmeksizin, adil bir şekilde ve uygun bir düzeyde verilmelidir (m. 8/4). Tazminat, fiziksel ve psikolojik yaralanmalar için rehabilitasyon ve tedavi amacıyla verilmelidir (m. 8/6). Tazminatta, gelir kaybı, cenaze masrafları ve bakmakla yükümlü bulunan kişilerin bakım masrafları dikkate alınmalıdır (8/7). Devletler, duyulan acı ve ıstırap için (m. 8/7) ve mülkiyete karşı işlenen suçlardan doğan zararlar için isterlerse tazminat verebilirler (m. 8/8). Devlet, suçlu veya sigorta gibi diğıer kaynakların gidermediğı zararı karşılayacaktır (m.8/9).

6.12. Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunması Hakkında Asgari Standartlar Oluşturmak Üzere Avrupa Birliğı Parlamentosu ve Konseyi'nin 2012 tarihli ve 29 sayılı Direktifi

Direktifte yer alan mağdur hakları ana başlıklarıyla aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir:

- Anlama ve anlaşılma hakkı,
- Başvurulan ilk yetkili merciden bilgi alma hakkı (hukuksal haklar, adli yardım, sağılık yardımı, çeviri, tazminat talebi, onarıcı adalet hizmeti gibi bilgileri içermektedir.)
- Şikayet başvurusuna ilişkin haklar (şikayetinin yazılı bir örneğini edinme hakkı, çevirmen hakkını içermektedir.),
- Açtığı dava hakkında bilgi edinme hakkı,
- Çevirmen hakkı,
- Mağdur destek hizmetlerine erişim hakkı,
- Takipsizlik kararı kararına itiraz hakkı,

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Adli yardım hakkı,
- Masrafların tazmini hakkı,
- Failden tazminat isteme hakkı.

Direktifte özel koruma gereksinimi olan mağdurlar (kadınlar ve çocuklar) için de bazı haklar öngörülmüştür. Bu haklar ise; korunma hakkı, sorgu ve ifade sırasında mağdurun onurunun korunması, mağdurun ve ailesinin fail ile temas kurmaktan kaçınma hakkı (ceza yargılamasının gerekli kıldığı durumlardaki ilişki saklı olmak üzere mahkeme binalarında ayrı bekleme odalarının varlığı), ceza yargılaması boyunca mağdurun korunması (mağdurla görüşmelerin başvurudan kısa süre sonra ve minimumda tutulması, tıbbi muayenenin asgaride ve yargılama amacının mutlak surette gerekli kıldığı amaçlarla sınırlı tutulmasını da kapsamak üzere), özel yaşamın gizliliğinin korunması, vb. şekilde sıralanabilmektedir.

7. Mukayeseli Hukukta Mağdur Hakları

7.1. Amerika Birleşik Devletleri

1980’li yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri’nde suç mağdurlarının haklarını korumaya ve onlara yardıma yönelik kanunların çıkartılmasına ve yeni hizmet örgütlerinin kurulmasına başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi ceza hukukuna ilişkin bir tepki biçimi olmanın yanında, hapis cezasına önemli bir seçenek olarak taraftar toplamıştır. ABD’de Restitution (geri verme-iade-diyet) terimi ile ifade edilen mağduriyetin giderilmesinin esasını, bir suç mağdurunun fail tarafından tazmin edilmesi oluşturur. Burada tazminat yanında, bir hizmetin ifası ya da kamuya yararlı bir çalışma da söz konusu olabilir. Restitution ABD’de sadece basit ve orta ağırlıktaki suçlarda değil, ağır suçlarda da uygulama alanı bulabilmektedir. Mağduriyetin giderilmesi, ceza yerine değil, cezanın bir kısmı olarak, çoğu kere de ek ceza olarak düşünülmüş ve kabul görmüştür.

1982 yılında federal yasa koyucu, mağdurun ceza muhakemesindeki durumunu iyileştirmeyi amaçlayan, "Mağdur ve Tanığın Korunması Hakkında Kanun"u çıkarmıştır. Bu yasada, mağdura yönelik bir takım program hükümler yanında, mağduriyetin giderilmesine ilişkin hükümlerin de bulunduğu görülür. Getirilen bu düzenlemede, eski duruma nazaran iki yenilik yapılmıştır: Birincisi, Restitution faile, mahkûmiyetin her şeklinde yüklenebilir. Yani, yalnızca gözetimli tecilde tecile bağlı olarak değil, cürümlerde tek bir yaptırım, yani bağımsız bir yaptırım olarak da hükmedilebilir. Bu durumda, şayet mahkeme mağduriyetin giderilmesi yaptırımına hükmetmekten vazgeçmişse, gerekçesini göstermelidir. İkincisi, yasa koyucunun

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

iradesinin etkisinin bir sonucu olarak, Restitution tanzimi kural olmalıdır. Öte yandan, mağduriyetin giderilmesine hükmedilip, bunun yerine getirilmiş olmasının mağdurun medeni hukuka ilişkin tazminat yetkisine bir etkisi yoktur. Zira Restitution çerçevesinde bir tazminata hükmediliyor değildir. Ancak, fail tarafından yapılan ödemeler, tazminattan mahsup edilebilir.

Amerikan Kongresi 1984 yılında çıkardığı “Suç Mağdurları Kanunu” ile merkezi yönetimin suç mağdurlarına yapılacak yardımlar konusunda eyaletlere liderlik yapması, bu amaçla kurulacak organizasyonlara maddi ve eğitim desteği sağlanması ve de bazı suç mağdurlarına tazminat ödenmesi konusunda düzenlemeler yapmıştır. Amerikan Kongresi ayrıca, 1988 yılında suç mağdurlarına yapılacak yardımların organize edilebilmesi için “Suç Mağdurları Bürosu”nun kurulması konusunda bir kanun çıkarmıştır. 1994 yılında “Kadınlara Karşı Şiddet Kanunu” ile fiziki veya cinsel şiddete uğrayan kadınların korunması için evler açılması ve de kadınların şiddete maruz kalmalarının önlenmesi için alınacak diğer tedbirler yürürlüğe sokularak ABD’deki eyaletlerin tamamında hayata geçirilmiştir.

Bunlarla birlikte, ABD’de suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi yönündeki kurumlardan bir diğeri de “Mağdur Tazminat Kasası”dır. ABD eyaletlerinin büyük çoğunluğunda ve yine federal alanda Mağdur Tazminat Kasası oluşturulmuştur. Bu kasalardan mağdur, maruz kaldığı fiilden doğan zararını tazmin edebilir. Ancak bu imkân, sadece müessir fiiller bakımından söz konusu olup, mağdurun da soruşturma makamları ile birlikte çalışmasını gerektirir. Adı geçen tazminat kasalarının geliri, bir fiilden hüküm giyen herkesin ödemekle mükellef olduğu, fiilin ağırlığına göre sınıflandırılmış kısmen özel bir harç, kısmen de vergi olarak gösterilen özel bir ödeme şeklinde sağlanmaktadır.

Tüm bu düzenlemelere ek olarak Amerikan federal sisteminde; soruşturmanın durumu, iddianamenin hazırlanması, duruşma gününün belirlenmesi, failin tutuklanması veya salıverilmesi, mahkûmiyet, şartla salıverilme duruşmasının günü, failin herhangi bir şekilde serbest kalması, failin gözaltındayken ölümü mağdura bildirilmektedir. Ayrıca mağdura çeşitli haklar tanınmıştır. Bu haklardan ilki kamu davasına katılma hakkıdır. Bu hak mağdurun gözünde önemli bir haktır ve yargılamadan tatminini sağlamaktadır. İkinci olarak, mağdur kendini ifade etme hakkına sahiptir. Buna göre, federal kanunlar, şartla salıverme görevlilerinin hazırladıkları raporda, suç mağdurunun bakış açısının ayrı bir bölüm halinde yer almasını zorunluluk haline getirmiştir. Mağdurlara tanınan bir diğer hak olarak failden korunma hakkı göze çarpmaktadır. Mahkemelerde ayrı ve güvenli bir alanın mağdurlara

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

tahsisi veya mağdur veya toplum açısından tehlike arz etmesi halinde kefaletle salıverilme isteğinin reddine ilişkin düzenlemelerde failden korunma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Mağdurun ikametgâhının değiştirilmesi de devlet tarafından sağlanacak koruma tedbirlerinden birisidir. Amerika'da ikametgâhın değiştirilmesi önlemi uzun vadeli, kısa vadeli ve acil olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir. Uzun vadeli yaklaşımda mağdurun ikametgâhı kalıcı olarak değiştirilmektedir. Yeni ikametgâh mağdurun hâlihazırdaki ikametgâhından uzakta seçilmekte ve mağdur eski ikametgâhına dönememektedir. Kısa vadeli ikametgâh değişikliklerinde ise mağdur soruşturma veya kovuşturma süresince bir otele, şehir dışında bir akrabasının veya arkadaşının yanına yerleştirilmektedir. Acil ikametgâh değişikliğinde ise mağdur, kalıcı bir yer ayarlanana kadar güvenli bir yer veya otel odasına yerleştirilmektedir. Bu yer değişiklikleri bireye veya tehdidin niteliğine göre ayarlanmaktadır. Ayrıca Amerika'da mağdurlara savcı ile görüşme hakkı tanınmıştır. Bu görüşme, mağdurun ceza yargılamasında yürütülecek strateji ve faile teklif edilecek seçeneklerde söz sahibi olması anlamına gelmektedir. Bunların yanı sıra mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranılması hakkı olup, mağdur bu hakkını kolluk görevlilerinden hakimlere kadar herkese karşı ileri sürebilecektir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, Adalet Bakanlığı bünyesinde mağdurlara yardımcı olan “Mağdur Hakları Ofisi” bulunmaktadır. Burada çalışan personelin uyacağı kuralları belirleyen bir “Mağdur ve Tanık Yardımı Kılavuzu” hazırlanmıştır. Adalet Bakanlığı personelinin suç mağdurları karşısındaki sorumlulukları, suçun işlenmesinden hemen sonra mümkün olan en kısa zamanda başlamaktadır. Bir suçun soruşturma ve kovuşturmasında görev yapan Bakanlık personeli mağdur ve tanıkların mahremiyetle ilgili endişelerini dikkate alarak hareket etmekle mükelleftir. Soruşturmada görevli bakanlık personeli mağdurun özel bilgilerinin kamunun erişimine açılmasına veya bağlantısı olmayan işlemlerde kullanımına karşı gereken özeni göstermek, gerekli tedbirleri almak zorundadır. Ancak gerekli durumlarda mağdurların kişisel bilgileri soruşturma görevlileri, ceza infaz kurumları, şartlı tahliye kurumları, mahkeme ve savunma ile paylaşılabilir. Bu durumda mağdur bilgilendirilir. Bakanlık personeli, mağdur ve tanıklara ilişkin kişisel veya gizli bilgileri basına veya kamuya iletmekten kaçınmak zorundadır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

7.2. İngiltere

İngiltere’de suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi kurumu, “Compensation Order” olarak adlandırılmakta ve yaygın olarak kullanılmaktadır. İlk olarak 1964 yılında yapılan bir düzenleme ile devlete suç oluşturan fiillerin mağdurlarının zararını giderme yükümlülüğü getirilmiş ancak bu vatandaş açısından talep edilebilir bir hak olarak düzenlenmemiştir. Bununla birlikte, bu kapsamda kurulmuş bulunan tazminat komisyonunun kararları mahkemeler tarafından tanınmıştır. 1982 tarihli Criminal Justice Act, Compensation Order’ı fail her ikisini ödeyebilecek durumda değilse, para cezaları karşısında öncelikli bir yaptırım olarak kabul etmiştir. Ayrıca mağduriyetin giderilmemesi halinde gerekçesinin açıklanması zorunluluğu getirilmiştir. Compensation Order 1988 yılında yapılan kanun ile belli bir esasa oturtulmuştur. Bu kanun ile 1982 tarihli yasaya ek bazı düzenlemeler getirilmiştir. Bununla, bir yandan Compensation Order’den vazgeçiliyorsa, bunun gerekçesinin mutlaka belirtilmesi zorunluluğu getirilmiş, diğer yandan Compensation Order’ın uygulama alanı genişletilmiştir. Mahkeme, Compensation Order’ın tayininde, mahkûmun ekonomik durumunu göz önünde bulundurur. Buna göre, mahkeme, ancak failin gücü yettiği oranda Compensation Order’a başvurabilir. Compensation Order, gerçekçi olmalı; fazlasıyla uzun dönemler içeren taksit ödemelerinden kaçınılmalıdır. Compensation Order’a başvurmada esas alınacak olan, "kişisel zarar"dır. Compensation Order, ancak belli suçlarda söz konusu olabilir. Başlangıçta ölüm ve trafik kazalarında meydana gelmiş olan zararlar bakımından Compensation Order mümkün değilse de, daha sonraları bu sınırlamalar kısmen kaldırılmıştır. Compensation Order’ın uygulanabilmesi için mahkemenin bu yönde bir karar vermesi gerekir. Compensation Order’ın infazı da mahkeme vasıtasıyla gerçekleştirilir. Para cezasının infazı hakkındaki hükümler, uygun olduğu sürece, Compensation Order için de uygulanabilir.

İngiltere sisteminde değinilmesi gereken bir diğer müessese de “Mağdur Destek Örgütleri”dir. İngiltere’de 1974 yılından beri hizmet veren bu örgütler 2007 yılında 1.7 milyon kişiye yardım etmiş ve yardım alanların yarısının 11-16 yaş grubundaki çocuk veya gençler olduğu görülmüştür. Bir suç polise rapor edilmemiş olsa bile mağdur destek örgütleri arzu edenlere psikolojik destek, pratik çözümler veya aydınlatıcı bilgi alanlarında yardımda bulunmaktadırlar. Ayrıca mağdur destek kurumlarına suç mağdurları tarafından aktarılan bilgiler mağdurlar istemediği müddetçe polise de bildirilmemektedir. Bu noktada, suçtan mağdur olduğunu iddia edenlerin devletten belirli miktarlarda tıbbi, maddi ve psikolojik

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

destek ücreti alabilmeleri için işlendiğini iddia ettikleri suçlu mutlaka güvenlik kuvvetlerine rapor etme zorunluluğu olduğunu belirtmekte fayda vardır. Mağdurların, belirli bir sosyal güvenceleri bulunmakta ise, kendilerine mağdur destek kurumları genel hizmetler dışında ayrıca bir maddi yardımda bulunmamaktadırlar. Mağdur destek örgütlerinin insan kaynaklarını sosyal hizmet görevi yapabilecek farklı mesleklerden oluşan birçok personel ve gönüllüler oluşturur. Sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek için gerekli maddi kaynaklar devlet fonlarından yardımlar, diğer kişi ve kurumlardan sağlanan bağış ve yardımlar ile kurumu desteklemek üzere oluşturulan ticari müesseselerden sağlanır. İngiltere’de hükümetin uygulamaya koyduğu “Suç Mağdurları Uygulama Kuralları Genelgesi” gereğince polis kendilerine rapor edilen bütün ciddi suçlar hakkında mağdur destek servislerini haberdar etmek zorunda bırakılmıştır. İngiltere’deki mağdur destek servisleri ülkedeki bütün adliye binalarında kendilerine ayrılmış bir büroda “Şahit Hizmetleri” adı altında hizmet sunmaktadırlar. Bu servisler suçtan etkilenen mağdurlara, ailelerine ve arkadaşlarına mahkeme öncesinde, mahkeme sırasında ve sonrasında gerektiğinde mahrem ve ücretsiz destek vermektedir. Ayrıca, kişisel ve toplumsal açıdan ciddi görülen davalarda mağdurlar “Şahit Hizmetleri” kurumundan yardım istememiş olsalar bile bu kurum ilgililerle mahkeme öncesinde mektup veya telefon yoluyla temasa geçip arzu ettikleri takdirde kendilerine yardımcı olmaya hazır olduklarını belirtmektedirler. Son olarak, Şahit Hizmetleri bürosunun verdiği destekten suç mağdurları, aileleri, yakın arkadaşları ve şahitlerin yararlanmasının yanında; sanık lehine şahitlik yapmak isteyen kişilerin de yararlandırılmakta olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Bu gelişmelerin yanında belirtmek gerekir ki, İngiliz hukuku mağdura uğramış olduğu zararlarını ceza mahkemesinde doğrudan talep etme hakkını tanımamasına rağmen, mahkemeler kendi insiyatifleri ile mağdurun zararının tazmin edilmesi konusunu göz önüne alma yetkisine sahiptirler. Eğer mahkemeler, mağdurun zararının tazmin edilmesi gerektiği kanaatine varırlarsa, ceza yargılaması sonucunda verilen cezadan ayrı olmak üzere sanığı tazmine mahkûm edebilirler. Eğer sanık tarafından bir ödeme yapılmazsa tutuklama kararı verilebilir veya 12 aya kadar tazyik hapsi uygulanabilir. Zararın miktarının 20.000 Euroyu aşması halinde verilecek tazyik hapsi cezasının süresi 12 ayı geçebilecektir. Ayrıca şiddet suçlu mağdurları “Suç Zararlarını Tazmin Birimi”ne başvurabilir ve şiddet suçunun yarattığı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

fiziki veya psikolojik zararlarını, kazanç kayıplarını, 1.600 ile 800.000 Euro arasında olmak üzere tazmin edebilirler.

7.3. Almanya

Almanya’da mağdur hakları, 1986 yılında yürürlüğe giren Mağdur Koruma Kanunu, Ceza Usul Kanunu, Şiddet Mağdurlarını Koruma Kanunu, 3 Mayıs 2013 tarihinde yürürlüğe giren Cinsel Suç Mağdurlarının Haklarının Güçlendirilmesi Kanunu ile düzenlenmiştir.

Almanya’da 1986 yılında kabul edilen “Mağdur Koruma Kanunu” ile mağdurun ceza yargılamasına katılımı sağlanarak, konumunun ve kişiliğinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, 1998 tarihli “Tanıkların Korunması Kanunu” ile duruşmalar sırasında tanık konumundaki mağdurlara koruma sağlanmıştır.

Alman Ceza Kanunu’na göre, mağdurun zararının giderilmesi cezanın belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Ayrıca, mağdurun zararının tamamen veya büyük ölçüde giderilmesi suretiyle uzlaşma sağlanabilir.

Alman Ceza Usul Kanunu’na göre mağdurların beyanları gerek soruşturma ve gerekse kovuşturma makamlarınca tanık sıfatıyla alınmaktadır. Ayrıca, mağdurun verilen kararı temyiz etme hakkı bulunmamasıyla birlikte mahkemece sanığın beraatına karar verilmesi halinde mağdurun aynı mahkemeden verilen kararı gözden geçirilmesini isteme hakkı vardır, ama mahkemenin bu talebi karşılayarak yeniden dosyayı ele alma zorunluluğu söz konusu değildir. Mağdurlar, ayrıca, dava hakkında bilgi alma hakkına sahiptirler ve mağdurlara ifade öncesi haklarının bildirilmesi zorunludur. Polis merkezleri tarafından mağdurlara bu haklarını bildirmek amacıyla ayrı ayrı dillerde broşürler hazırlanmıştır. Yine bazı suçlarda polisin mağduru, mağdur haklarıyla ilgilenen organizasyonlar hakkında bilgilendirme zorunluluğu bulunmaktadır. Bilgi alma hakkı çerçevesinde özellikle ağır cezalı suçlarda mağdurun güvenliği ile ilgili sıkıntıların mevcut olması halinde, şüpheliye veya hükümlüye hürriyeti kısıtlayıcı önlemler uygulanıp uygulanmadığı, uygulanmışsa tamamlanıp tamamlanmadığı ya da infaz rejiminin gevşetilmesi veya infaza ara verilmesi kural olarak mağdura bildirilmek zorundadır. Mahkemece verilen nihai karar mağdura tebliğ edilmemekte ancak mağdurun yazılı talep etmesi halinde bilgi edinme hakkı çerçevesinde karar mağdura da tebliğ edilmektedir.

Mağdur davanın her aşamasında kendini avukatı ile temsil ettirme hakkına sahiptir. Bu durumda avukatlık ücretini mağdur kendisi karşılamaktadır. Ekonomik durumu iyi olmayan

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mağdurun ağır ceza gerektiren bazı davalarda dilekçe ile avukat talep etme hakkı bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda devlet tarafından görevlendirilen avukatın ücreti mahkûmiyet halinde sanık tarafından, sanığın beraat etmesi halindeyse mağdurdan tahsil edilmektedir. Buna karşın cinayet, cinsel saldırı gibi ağır ceza gerektiren bazı davalarda mağdura zorunlu olarak devlet tarafından bir avukat görevlendirilmekte, sanığın beraat etmesi durumunda dahi bu avukatın ücreti devlet tarafından karşılanmaktadır. Ama 18 yaşından küçük mağdurlara zorunlu vekil atanması yönünde bir uygulama Almanya'da söz konusu değildir.

Bunların yanında, mahkemece mağdura itinalı soru sorulması gerekmektedir. Mağdurun şahsi yaşamı içerisindeki olayların zaruret olmadıkça onurunu kırarak ve onu yaralayacak şekilde kendisine sorulmayacağı hüküm altına alınmıştır. Mağdur ismi dışındaki kimlik bilgilerini özellikle ikamet adresini bildirmek zorunda değildir ve can güvenliği ile hayat bütünlüğünü tehdit eden olguların mevcudiyeti halinde tüm kimlik bilgilerini gizleyebilme hakkına sahiptir.

Mağdur duruşma sırasında da ayrıca korunabilmektedir. Özellikle cinsel saldırı davalarında, mağdur çocuğun sanıkla aynı duruşma salonunda bulunması risk taşıyorsa, söz konusu durum doktor raporu ile tespit edilmek şartıyla sanık duruşma salonundan çıkartılarak, sanığın yokluğunda ve kapalı yargılamada mağdurun beyanı tespit edilebilmektedir. Duruşmalar kamuya açık olmasına rağmen mağdurun seyirciler önünde her şeyi yeniden anlatması sağlığı açısından riskli ise duruşma kapalı yapılabilmektedir. Esas duruşmada sorgulanmak istemeyen mağdurun talebi halinde, savunmasını video kayıt sistemi ile soruşturma aşamasında sorgu hâkimliğine yapabilmesi söz konusudur. Ancak bunun için sanık ve sanık avukatının rızası gerekmektedir. Reşit olmayan çocukların cinsel istismarında ise bu rızaya gerek yoktur. Mağdurun beyanı telekonferans sistemi ile de alınabilmektedir. Bu hükümlerin temel amacı mağdurun yargılama sırasında mükerrer mağduriyetinin önüne geçmek ve mümkün olduğu kadar az dinlenilmesini sağlamaktır.

Kanunda belirtilen bazı suçlar bakımından (örneğin hakaret suçu gibi) savcılık makamının davayı düşürme yetkisi bulunmaktadır. Suçtan zarar görene bu durumda şahsi dava açma hakkı tanınmıştır.

Mağdurun ceza davası içinde şahsi haklarını ileri sürme hakkı bulunmaktadır. Şahsi hak davası ile ceza davası bir arada yürütülebilmektedir. Ancak bu mutlak bir kural olmayıp,

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

dosyanın kapsamı ve şahsi hak talebinin ceza davasını uzatabileceğinin düşünülmesi durumunda, hâkim şahsi hak davasının bu davadan ayrılmasına karar verebilmektedir.

Mağdurun ceza davasına katılma hakkı da vardır. “Katılımcı Ceza Davası” olarak isimlendirilen ve savcı tarafından açılıp ağır cezayı öngören bu tür davalara, örneğin cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda mağdurun veya adam öldürme suçlarında öldürülen kişinin aile yakınlarının aktif katılımı mümkün olabilmektedir. Bu şekilde mağdur esas duruşmaya katılma hakkını kazanarak, kapalı yargılamada bulunma hakkına sahip olabilmekte, ayrıca savcıdan bağımsız olarak delil önerebilir ve avukat tutabilmekte, cezalandırma talebinde bulunabilmektedir. Bu tür davalarda mağdur, mahkûmiyet kararı dışında verilen beraat kararları ile ilgili yasa yollarına da başvurabilmektedir.

Mağdur Koruma Kanununa göre suç mağdurlarına devlet tarafından tazminat ödenmesi söz konusu değildir. Ancak kasıtlı şiddet suçunun mağduru kendisinde oluşan zararı suç failinden çeşitli nedenlerle tazmin edememesi durumunda zarar devlet tarafından karşılanmaktadır. Devlet kasıtlı suçlardan dolayı meydana gelen tedavi giderlerini karşılamaktadır. Taksirli suçlar yönünden ise, taksirli suçun genel tehlike yaratabilecek nitelikte olması halinde tedavi giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Devletin kasıtlı suçtan dolayı çalışmayacak şekilde özre sahip olan mağdura maaş bağlaması söz konusu olmaktadır. Bu kanun ile eşi öldürülmüş dul kadınlar ile çocuklarına da devlet tarafından ödeme yapılabilir.

Mağduru Şiddetten Koruma Kanunu ile bedensel yaralanma, cinsel saldırı ve istismar suçlarında aile mahkemesince failin mağdura ve eve yaklaşmaması yönünde kararlar verebileceği öngörülmüştür. Cinsel Suç Mağdurlarının Haklarının Güçlendirilmesi Kanunu ile, cinsel istismar suçlarında dava zamanaşımı süresinin mağdurun 18 yaşını doldurduğu tarihte başlayacağı öngörülmüştür.

Bu hukuki düzenlemelerin yanında Alman hukukunda mağdura duruşmada hazır bulunma hakkı, soruşturma evresinde delillerin göz önüne alınmasını talep etme hakkı, duruşmada kendini ifade etme hakkı, sanığın sorgulanmasından ve her bir delilin ele alınmasından sonra görüşlerini bildirme hakkı, dosyayı inceleme hakkı, tanıklara soru sorma hakkı ve mahkeme başkanının kararlarına itiraz etme hakkı tanınmıştır.

Ayrıca Almanya’da mağdurlarla ekonomik ve sosyal yönden ilgilenen, bu çerçevede suçlu-mağdur uzlaşmasını sağlayan, mağdurların suç sonrası sorunlarıyla ilgilenen gelişmiş

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

bir sivil toplum örgütlenmesi bulunmaktadır. Bunun yanında Almanya’da polis merkezlerinde mağdurlarla ilgilenmek üzere görevlendirilmiş polis memurları bulunmakta ve bu polisler suç mağdurlarını durumuna uygun olan mağdur yardım organizasyonlarına yönlendirmektedir.

7.4. Fransa

Fransa’da, 1977 yılında yürürlüğe giren bir kanunla suçtan zarar gören mağdurlara devletin tazminat ödemesi kabul edilmiş olup, ödemelerde kasten işlenen eylemlerden doğan zararlar ve mağdurun durumu dikkate alınmaktadır.

Fransız hukukunda, ceza yargılaması açısından mağdurun zararının giderilmesi veya takınacağı tutum verilecek cezanın tayininde önemli yer tutmaktadır. Ayrıca, hâkime verilecek ceza için hüküm kurmayı belli bir süre erteleme yetkisi verilmiştir. Bu süre içinde fail mağduriyeti giderirse mahkeme verilecek cezanın kaldırılmasına, teciline veya kamuya yararlı işte çalışmanın ertelenmesine karar verebilir.

Mağdur, Fransız hukukunda, suçtan doğan zararının tazminine ilişkin yetkisini kullanmak bakımından şahsi hak davası veya hukuk davası açmak arasında iki seçim hakkına sahiptir. Uygulamada, pratik olması bakımından, ceza mahkemesinde şahsi hak davası açılması kuraldır. Fransız hukukunda ceza muhakemesi medeni muhakemeden daha ucuz ve hızlı olup, mağdura ispat bakımından bazı avantajlar sunmaktadır. Bir suç nedeniyle kişisel olarak zarara uğramış her mağdur tarafından, şahsi hak davası açılabilir. Şahsi hak davacısı, muhakemede taraf konumundadır. Şahsi davacı muhakemeye ilişkin, tüm evrakları inceleyebilme hakkı, delil ikamesi hakkı, dava dosyasını inceleme ve masrafları kendine ait olmak üzere evrak örneği alma hakkı, bir avukat vasıtasıyla temsil edilebilme hakkı gibi önemli haklara sahiptir. Şahsi hak davası üzerine ceza hâkiminin vereceği karar, aynı dava için hukuk hâkiminin vereceği karardan daha etkilidir. Bu etki, şahsi hak davasının avantajını oluşturur. Davalı mahkûm olursa tazminatı tamamıyla veya esaslı olarak ödemek durumundadır. Davalının beraat etmesi durumunda ise, ceza hâkiminin hukuk davası hakkında karar verebilmesi olanağı da ortadan kalkar. Bu durumda tazminat davası ancak, yetkili hukuk mahkemesinde ve bir hukuk davası olarak açılabilir.

1983 yılında kabul edilen bir kanunla mağdur hakları alanına yenilikler getirilmiştir. Bu kanun şahsi hak davasının biçimsel hükümlerini kolaylaştırmış ve ceza hâkiminin yetkilerini genişletmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Fransa'da hukuk kuralları, tek başına mağdurun sosyal problemlerini tatmin edici bir şekilde çözmediği için "Mağdur Yardım Organizasyonları" kurulmuştur. Mağdura yönelik yeni suç politikasının ilk ağırlık noktasını oluşturan Mağdur Yardım Organizasyonları yerel olarak faaliyet göstermektedirler. Organizasyonların görevleri sadece hukuki değil, aynı zamanda sosyal ve politiktir. Bu nedenle bu organizasyonlar, Adalet Bakanlığının himayesi altındadır. Adı geçen, organizasyonların başlıca görevleri; mağdurun aydınlatılması, mağdurun hukuki olarak korunması, psikolojik yardım ve maddi koruma, fail ve mağdur arasında uzlaşmanın sağlanması, mağdurun suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesi ve failin yeniden suç işlemesinin önlenmesidir.

Uygulamada, Mağdur Yardım Organizasyonlarının faaliyetinin ağırlık noktasını arabuluculuğun oluşturduğu görülmektedir. Arabuluculuğun amacı, fail ve mağdur arasında iletişimin sağlanmasıdır. Bir kere tüm projeler, iradilik ilkesi üzerine oturtulmuştur. Yani hem fail, hem de mağdur mahkeme dışı bir muhakemeyi isteyip istemediği hakkında özgür bir şekilde karar verir. Sonra, fail ve mağdurun hakem etrafında muhakeme dışında buluşması esastır. Hakem fail ve mağdur ile ayrı ayrı kontak kurar; fail ve mağdura mümkün bir barışmanın etkileri ve onların hakları konusunda bilgi verir. Fail ve mağdur bir buluşmaya razı olmuşlarsa, hakem bunun için gerekli hazırlıkları yapar. Bu buluşmadan sonra ise, çoğu kere savcı vasıtasıyla muhakemenin durması ve mağduriyetin giderilmesi söz konusu olur.

Tarafların muhakeme dışında bir araya gelmeleri şeklindeki yeni uygulama iradeyi devletten alıp, taraflara vermektedir. Bunun nedeni, bir yandan mahkemelerin aşırı iş yüküne sahip olması, diğer yandan mağdurun yardım, psikolojik koruma, anlayış gibi manevi ihtiyaçlarının geleneksel kurumlar tarafından yeterince tatmin edilememesidir.

7.5. İsviçre

İsviçre'de, mağduriyetin giderilmesine yönelik gelişim, sadece ceza hukuku ile sınırlı kalmış değildir. 1984 yılında Federal Anayasaya, beden ve hayata karşı işlenmiş olan bir fiilin mağduruna, özellikle de bir tazminat tayin edilmesi vasıtasıyla yardım edilmesinin federasyon ve kantonların görevi olduğu hususunda bir hüküm ilave edilmiştir.

1993 yılında kanunlaşan "Mağdur Yardım Kanunu"na göre, bir suç ile bedensel, seksüel ya da psişik bütünlüğü ihlal edilen her mağdur, failin bir soruşturmaya maruz kalıp kalmamasına ve kusurlu bir şekilde davranmış olup olmamasına bağlı olmaksızın yardım almaktadır. Burada mağdur, suçla bedensel, seksüel ya da psişik bütünlüğünü doğrudan ihlal

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

etmiş olan herhangi bir fiile dayanabilir. Öte yandan kanun, sadece "cezalandırılabilen davranış"ı amaçlamıştır. Böylece, ne fiziksel, ne de psikik bir rahatsızlığa yol açmayan, teşebbüs aşamasında kalmış fiillerden bir fark yaratılmaya çalışılmıştır. Soyut fiili tecavüzler kanun kapsamında değildir. Üçüncü bir kişinin kusurlu davranışı ile müessir fiile maruz kalan herkes, kanuna dayanarak zararlarının tazminini talep edebilir. Faili bilinmeyen taksirli suçlar da bu kapsam dâhilindedir.

8. Türk Hukukunda Mağdur Hakları

8.1. Ceza Muhakemesi Kanununda Mağdur Hakları

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren ceza adaleti sistemimizde, mağdurun korunmasına ilişkin ceza hukuku kurumlarının yanı sıra, mağdur haklarını düzenleyen, mağdura faile karşı yürütülen ceza yargılamasına katılma hakkı tanıyan usul hükümleri bulunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu ile mağdura soruşturma ve kovuşturma evresinde çeşitli haklar tanınarak, mağdurun ceza muhakemesinde daha fazla söz sahibi olması sağlanmıştır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinde belirtilen bu haklar, soruşturma ve kovuşturma evrelerinde olmak üzere ayrı ayrı düzenlenmiş ve hem mağdura hem de şikâyetçiye tanınmıştır. Şikâyetçi kavramı, mağdurun yanında suçtan zarar görenleri de içine alan geniş bir kavramdır. Ancak buradaki "şikâyetçi" kavramını teknik anlamda, yani şikâyete tabi suçlarda şikâyet hakkına sahip olan kişiler olarak değil; bir suçun işlenmesiyle haklı yararı zedelenen kişiler olarak anlamak gerekir. Fakat bu kişilerin sayılan haklardan yararlanabilmeleri için suçtan zarar gördükleri iddiası ile yetkili mercilere başvurmaları gerekmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde, soruşturma evresindeki mağdur hakları aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- 1. Delillerin toplanmasını isteme,*
- 2. Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme,*
- 3. Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,*
- 4. 153 üncü maddeye uygun olmak koşuluyla vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme,*

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

5. Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma”

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 234’üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde sıralanan kovuşturma evresindeki mağdur hakları ise aşağıdaki şekildedir:

- “1. Duruşmadan haberdar edilme,
2. Kamu davasına katılma,
3. Tutanak ve belgelerden örnek isteme,
4. Tanıkların davetini isteme,
5. Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,
6. Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma.”

8.1.1. Soruşturma Evresindeki Mağdur Hakları

8.1.1.1. Delillerin Toplanması İsteme Hakkı

Türk Hukukunda delillerin toplanması kural olarak soruşturma aşamasında gerçekleşeceğinden, mağdura tanınan delillerin toplanmasını isteme hakkı, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda soruşturma evresindeki haklar arasında sayılmıştır. Ancak kovuşturma evresinde de delil sunulabileceğinden, bu hakkın kovuşturma evresinde kullanılması yönünde bir engel bulunmamaktadır.

Mağdur, delillerin toplanmasını isteme talebini kolluğa veya Cumhuriyet savcısına iletmelidir. Mağdurun talebi olmasa bile, soruşturma aşamasında delil toplamakla görevli Cumhuriyet savcısı, suça ilişkin tüm delilleri toplamak ve muhafaza altına almakla görevlidir. Ancak Cumhuriyet savcısı tarafından haberdar olunmadığı için toplanmayan veya muhafaza altına alınmayan deliller bakımından mağdur, söz konusu delillerin toplanmasını ve muhafaza altına alınmasını isteyebilir. Suçüstü hali ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Cumhuriyet savcısına ulaşamaması veya Cumhuriyet savcısının iş gücünü aşması durumunda soruşturma işlemlerinin sulh ceza hâkimi tarafından yürütüldüğü hallerde delillerin toplanması talebi sulh ceza hâkimine iletilecektir.

8.1.1.2. Belge Örneği İsteme Hakkı

Mağdur, soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından dosya kapsamında belge örneği isteme hakkına sahiptir. Belge örneği

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

verilmesinin, soruşturmanın gizlilik ve amacını bozup bozmayacağını değerlendirme yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir.

8.1.1.3. Avukat Görevlendirilmesini İsteme Hakkı

Mağdur, vekili yoksa baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme hakkına sahiptir. Mağdur, soruşturma evresinde olduğu gibi kovuşturma evresinde de bu hakka sahiptir. Mağdura bir avukat tayin edilebilmesi için gereken şartlar; mağdurun bir avukatının bulunmaması ve kendisine bir avukat tayin edilmesini talep etmesidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilk halinde, bir suç sınırlaması yapılmadan mağdura avukat görevlendirilmesini isteme hakkı tanınmış idi. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 24.7.2008 tarihli ve 5793 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile mağdurun kendisine avukat görevlendirilmesini isteme hakkı, sadece "cinsel saldırı suçu" ile "alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar" için tanınmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinin ikinci fıkrasında ise belli mağdur gruplarına istemi aranmaksızın avukat tayin edilmesi (zorunlu vekillik) öngörülmüştür. Buna göre, mağdur on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul ise ve bir vekili yoksa, istemi aranmaksızın kendisine bir vekil görevlendirilecektir.

Mağdura tanınan bu hak, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 150'nci maddesinde şüpheli veya sanığa tanınan avukat görevlendirilmesini isteme hakkı ile paralel gibi gözükse de esasen daha sınırlı bir haktır. Şöyle ki, mağdura tanınan avukat görevlendirilmesini isteme hakkı sadece cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar ile sınırlandırılmışken; şüpheli veya sanık için böyle bir sınırlama öngörülmemiştir. (Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 150'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; "*Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafî seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafî görevlendirilir.*") Mağdurlar için tek bir zorunlu vekillik hükmü mevcut iken; şüpheli veya sanıklar için iki zorunlu müdafilik hükmü öngörülmüştür. (Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 150'nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları uyarınca; "(2) *Müdafii bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir. (3) Alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada ikinci fıkra hükmü uygulanır.*")

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

8.1.1.4. Soruşturma Belgelerini, El Konulan ve Muhafaza Altına Alınan Eşyayı İnceleme Hakkı

Mağdur, vekili aracılığıyla soruşturma belgelerini, el konulan ve muhafaza altına alınan eşyayı inceleme hakkına sahiptir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, mağdurun bu yetkisini bizzat değil, sadece vekili aracılığıyla kullanabileceğidir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153'üncü maddesinin dördüncü fıkrasına göre, şüpheli veya sanık müdafinin muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilmesi, kovuşturma evresinde olanaklı idi. Ancak bu hüküm, 21.2.2014 tarihli ve 6526 sayılı Kanun ile mülga edilmiştir. Buna karşılık mağdur vekilinin, soruşturma evresinde de, el konulan ve muhafaza altına alınan eşyayı inceleme yetkisine sahip kılınması olumludur.

8.1.1.5. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Yönündeki Karara İtiraz Hakkı

Mağdur, Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki karara karşı itiraz yoluna başvurabilecektir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160'ıncı maddesi uyarınca, bir suçun işlendiği izlenimini veren hali öğrenir öğrenmez harekete geçen savcı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171'inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca, soruşturma aşamasının sonunda, dava açılabilmesi için yeterli şüphe oluşturacak kadar delil edemeyen veya kovuşturma olanağı bulamayan savcı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir ve bu karar, suçtan zarar görene ve dolayısıyla mağdura da bildirilecektir. Ayrıca kararda, itiraz hakkı, süresi ve itiraz mercii de gösterilecektir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 173'üncü maddesi uyarınca; suçtan zarar gören ve dolayısıyla mağdur, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ tarihinden itibaren 15 gün içinde, kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın ağır ceza mahkemesine itiraz etme hakkına sahiptir. Mağdur, itirazı bir dilekçe ile yapacak ve itiraz dilekçesinde, kamu davası açılmasını gerektirecek olay ve delilleri de gösterecektir.

8.1.2. Kovuşturma Evresindeki Mağdur Hakları

8.1.2.1. Duruşmadan Haberdar Edilme Hakkı

Savcı tarafından, yeterli suç şüphesinin olduğundan dolayı iddianamenin hazırlanması ve mahkemeye gönderilmesini takiben Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 175'inci

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

maddesinde belirtildiği gibi, iddianamenin mahkeme tarafından kabulünden sonra kamu davası açılmış olmakta ve kovuşturma evresi başlamaktadır. Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca, Mahkeme iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri duruşmaya davet eder. Mahkeme tarafından duruşmaya davet edilecek kişilerden birisi de, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesi uyarınca mağdurdur.

Duruşmadan haberdar edilme hakkı, duruşmaya yön verme açısından önemli bir hak olup muhakemenin gidişatı hakkında bilgi edinme hakkını da içermektedir.

8.1.2.2. Kamu Davasına Katılma Hakkı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinde mağdur ile şikayetçinin kamu davasına katılma hakkına yer verilmiştir. Kamu davasına katılma konusu ise, Kanun'un 237 ile 243'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 237'inci maddesinin birinci fıkrasında, mağdur, kamu davasına katılabilecek kişiler arasında sayılmıştır. Bu hükme göre; *“Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.”* Buna göre bir suçun mağduru olmak kişiye otomatik olarak katılan sıfatını vermeyecektir. Mağdurun katılan sıfatını kazanabilmesi için, suçtan şikayetçi olduğunu mahkemeye açıkça bildirmesi gerekmektedir. Bu talebin mahkemece kabul edilmesi durumunda mağdur, katılan sıfatını alacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 237'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre; *“Kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamaz. Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma istekleri, kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmişse incelenip karara bağlanır.”* Dolayısıyla davaya katılma hakkı, kural olarak iddianamenin kabul edilmesinden itibaren doğan bir hak olup, en geç hüküm verilinceye kadar kullanılabilir. Buna göre soruşturma ve kanun yolu aşamalarında katılma talebinde bulunulamayacaktır. Fakat ilk derece mahkemesinde ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma isteklerinin kanun yolu başvurusunda ileri sürülmesi halinde kanun yolu merci tarafından incelenip karara bağlanması mümkündür.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 238'inci maddesinde katılma usulüne yer verilmiştir. Buna göre; “(1) Katılma, kamu davasının açılmasından sonra mahkemeye dilekçe verilmesi veya katılma istemini içeren sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle olur.

(2) Duruşma sırasında şikâyeti belirten ifade üzerine, suçtan zarar görenden davaya katılmak isteyip istemediği sorulur.

(3) Cumhuriyet savcısının, sanık ve varsa müdafinin dinlenmesinden sonra davaya katılma isteminin uygun olup olmadığına karar verilir.

(4) Sulh ceza mahkemesinde açılmış olan davalarda katılma hususunda Cumhuriyet savcısının görüşü alınmaz.”

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 239'uncu maddesinde ise katılanın haklarına yer verilmiştir. Buna göre; “(1) Mağdur veya suçtan zarar gören davaya katıldığında, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteyebilir.

(2) Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.”

Oysa benzer nitelikteki mağdur ve suçtan zarar görenin hakları Kanun'un 234'üncü maddesinde zaten düzenlendiğinden, bu hüküm tekrar niteliğinde olmuştur. Ayrıca Kanun'un 242'nci maddesinde katılanın kanun yollarına başvurma hakkına yer verilmiştir. Buna göre; “(1) Katılan, Cumhuriyet savcısına bağlı olmaksızın kanun yollarına başvurabilir.

(2) Karar, katılanın başvurusu üzerine bozulursa, Cumhuriyet savcısı işi yeniden takip eder.”

Mağdurun kamu davasına katılması, katılanın haklarından yararlanabilmesi ve davaya yön verebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

8.1.2.3. Tutanak ve Belgelerden Örnek İsteme Hakkı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinin eski halinde, mağdurun kovuşturma evresinde tutanak ve belgelerden vekili aracılığıyla örnek isteme hakkına yer verilmişti. Fakat mağdurun soruşturma evresinde soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından bizzat belge isteme hakkı var iken; kovuşturma evresinde ancak vekili aracılığıyla bu hakkı kullanmasının mümkün kılınması, vekili olmayan mağdurun bu haktan faydalanmasını imkansız hale getirmekteydi. Vekili olmayan mağdurun

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

da bu haktan faydalanması gereğinden yola çıkan Anayasa Mahkemesi 17.05.2012 tarihli 2011/37 E, 2012/69 K sayılı kararı ile hükümde yer alan “vekili aracılığı ile” ibaresinin Anayasa’nın 2’nci ve 36’ncı maddelerine aykırı olduğuna kanaat getirerek iptaline oybirliği ile karar vermiştir. Bu nedenle artık mağdur, kovuşturma evresinde tutanak ve belgelerden bizzat örnek isteme hakkına sahip olmuştur.

8.1.2.4. Tanıkların Davetini İsteme Hakkı

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 234’üncü maddesinde, mağdurlara duruşmada dinlenmek üzere mahkemeden tanık davet edilmesini isteme hakkı tanınmıştır. Ancak mahkeme, mağdur tarafından yapılan bu isteği gerçekleştirmek ve daveti istenen tanıkları davet etmek zorunda değildir. Mahkeme tarafından tanık davet edilmesine yönelik talebi reddedilen mağdurun, söz konusu tanıkları duruşma günü getirebilme ve duruşmada dinletebilme yönünde bir yetkisinin bulunup bulunmadığı hususu açık değildir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 178’inci maddesine göre; mağdur, katılan sıfatıyla mahkeme başkanı veya hâkimden tanık veya uzman kişi çağrılmasını dilekçe ile isteyebilir. Ancak, katılanın gösterdiği tanık veya uzman kişinin çağrılması hakkındaki dilekçe mahkeme veya hakim tarafından reddedildiğinde, katılan o kişileri mahkemeye kendisi getirip duruşmada dinletebilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 178’inci maddesi ile 234’üncü maddesi incelendiğinde, her iki madde arasında bir çelişki varmış gibi görünmektedir. Ancak 178’inci madde katılanın tanık daveti hakkını, 234’üncü madde ise mağdurun tanık gösterme hakkını düzenlemektedir. Dolayısıyla katılan sıfatını alan mağdur hakkında 178’inci maddenin uygulanması, mağdurun katılan sıfatını almaması durumunda ise 234’üncü maddenin uygulanması gerekmektedir. Buna göre henüz katılan sıfatını almamış olsa da mağdurun da mahkeme başkanı veya hakimden tanık çağrılmasını isteme hakkı vardır. Ancak mağdurun bu hakkı sadece mahkeme başkanı veya hakimden tanığın çağrılmasını istemek ile sınırlıdır. Bu isteğin reddi halinde tanığı mahkemeye bizzat getirip dinletebilmek için mağdurun katılan sıfatına sahip olması gerekmektedir.

8.1.2.5. Kendisine Avukat Atanmasını İsteme Hakkı

Mağdur, soruşturma evresinde olduğu gibi kovuşturma evresinde de vekili yoksa baro tarafından kendisine bir avukat görevlendirilmesini isteme hakkına sahiptir. Mağdura avukat görevlendirilebilmesi için gereken şartlar; bir vekilinin bulunmaması ve açıkça kendisine

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

avukat görevlendirilmesini talep etmesidir. Ancak soruşturma evresinde olduğu gibi, mağdur on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul ise ve bir vekili yoksa, istemi aranmaksızın kendisine bir vekil görevlendirilecektir (zorunlu vekillik).

8.1.2.6. Kanun Yoluna Başvurma Hakkı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinde, mağdurun davaya katılmış olma koşuluyla, davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma hakkına yer verilmiştir. Kanun'un 260'ıncı maddesinin birinci fıkrası ise, "*Hâkim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu Kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır.*"

İlk bakışta iki hüküm arasında çelişki var gibi gözükse de "katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş" ibaresinden davaya katılma hakkı olduğu halde duruşmaya davet edilmemiş olması nedeniyle katılma hakkını kullanamamış kişileri anlamak gerekmektedir. Sonuç olarak iki hüküm birlikte yorumlandığında; öncelikle, mağdur davaya katılmış olmak kaydıyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yoluna başvurma hakkına sahiptir. Bunun yanı sıra, duruşmaya gelerek şikayetçi olduğunu açıklamasına rağmen kendisine katılma isteği olup olmadığı sorulmayan veya duruşmaya çağrılmayarak katılma hakkı engellenen veya katılma isteğinde bulunduğu halde bu isteği reddedilen ya da karara bağlanmayan mağdurların da kanun yollarına başvurma hakkı bulunmaktadır.

8.1.2.7. Bilgilendirilme Hakkı

Mağdurun kendisine tanınan hakları bilmemesi durumunda, bu haklardan istifade etmesi mümkün olmayacak ve bu hakların bir anlamı kalmayacaktır. Bu nedenle mağdurun bilgilendirilme hakkı en önemli haklarından birisini teşkil etmektedir.

Bilgilendirilme hakkı ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki; mağduru hakları konusunda genel olarak bilgilendirmektir. Bu kapsama; mağdurun tazminat hakkı, mağdur yardım servisleri, kendisine mevzuatta tanınan haklar, muhakemenin işleyişi hakkında bilgilendirme girmektedir. İkincisi ise, yargılama süreci ve failin durumu hakkında bilgilendirmedir. Bu kapsama ise; duruşmadan haberdar edilme, davanın reddi veya düşürülmesinden haberdar olma, temyiz konusunda bilgi sahibi olma, failin salıverilmesinden haberdar olma gibi bilgiler girmektedir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Mevzuatımızda mağdurun bilgilendirilme hakkına Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinin üçüncü fıkrası ile 233'üncü maddesinin birinci fıkrasında yer verilmiştir. Ancak bu hükümler mağdurun bilgilendirilme hakkını tam olarak karşılayamamakta ve dolayısıyla eksik kalmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre; *“Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır.”*; 233'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre ise; *“Mağdur ile şikâyetçi, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından çağrı kâğıdı ile çağırılıp dinlenir.”*

Öncelikle 234'üncü maddenin üçüncü fıkrasından, mağduru bilgilendirme hakkının ne zaman ve kim tarafından kullanılacağı tam olarak anlaşılamamaktadır. Ancak 233'üncü maddenin birinci fıkrasından, mağdurun Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hakim tarafından bilgilendirilebileceği anlamı çıkabilmektedir. Fakat bu hüküm uygulandığında, mağdurun bilgilendirilme hakkı, ancak çağrılan mağdurun gelmesi halinde ve sadece cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı veya hakim tarafından bilgilendirme şeklinde ortaya çıkacaktır. Oysa mağdurun en çok bilgilendirilmeye ihtiyaç duyduğu an, suçun işlenmesinden hemen sonra kolluk kuvvetleri ile temasa geçtiği andır. Bu nedenle mağdurun kolluk kuvvetleri tarafından hakları konusunda bilgilendirilmesi yönünde bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90'ıncı maddesinin dördüncü fıkrasında, kolluğun yakalanan kişiye kanuni haklarını derhal bildireceği belirtilmiştir. Dolayısıyla bu şekilde bir düzenleme yapılması mağdur hakları ve şüpheli veya sanık hakları arasında bir denge sağlanması adına önem teşkil etmektedir. Ayrıca mağdura bilgilendirilme hakkı kapsamında hangi bilgilerin verileceğinin de açıkça düzenlenmesinin, belirsizliği ortadan kaldırmak adına uygun olacağı düşünülmektedir.

Tüm bunların yanı sıra mağdurun bilgilendirilme hakkı, soruşturma evresi ile birlikte kovuşturma evresini de kapsayan bir haktır.

8.1.2.8. Davada Kendini İfade Etme Hakkı

Davada yazılı veya sözlü olarak Mahkemeye bildirimde bulunabilme hakkı, mağdurun önemli haklarından birisidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 201'inci maddesi uyarınca, katılanın mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla sanığa, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere soru sorma hakkı bulunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 216'ncı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

maddesinde, ortaya konulan delillerle ilgili tartışmada söz sırası düzenlenmiştir. Buna göre söz, ilk olarak katılan veya vekiline verilecektir. Ayrıca katılan veya vekilinin, sanığın, müdafinin veya kanuni temsilcilerinin açıklamalarına cevap verebileceği açıkça ifade edilmiştir. Ancak burada yer alan ve katılan sıfatıyla mağdura tanınan haklar özellikli bir duruma aittir ve sadece delillerin değerlendirilmesi ile sınırlıdır. Ayrıca madde uyarınca son söz sanığa aittir. Son sözün sanığa verilmesinden önce, katılan sıfatıyla mağdura, suçun sonuçları hakkında kendini ifade etme hakkının verilmesinin mağdurun tatmini açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

8.2. Mağdurun Diğer Hakları

8.2.1. Suçtan Doğan Zararının Giderilmesi Hakkı

Mağdurun suçtan doğan zararının basit ve hızlı bir yargılama süreci ile tazmin edilmesi mağdura maddi ve manevi tatmin sağlayan en önemli etkidir.

Tarihsel süreç incelendiğinde; “Klasik Okul”un taraftarlarının suçtan iki davanın doğduğunu, bunların ceza ve hukuk davası olduklarını ve her ikisinin kesin surette birbirinden ayrı olduğunu savundukları görülmektedir. Buna karşılık “Pozitivist Okul”, zararın tazminini ceza adaletinin merkezine yerleştirmiştir. Bu anlayış mağduru derhal tatmin etmenin devletin görevi olduğunu ve devletin öncelikle bu görevi yerine getirmesi, daha sonra kendi alacağı tahsilini düşünmesi gerektiğini benimsemiştir.

Mağdurun zararını tazmine yönelik girişimler iki grupta toplanmaktadır. Bunlar; mağdurun zararının tazminini sağlayacak hukuki veya fiili imkânların mağdura sağlanması veya zararın bizzat devlet tarafından karşılanmasıdır. Zararın devlet tarafından tazminini kabul etmeyen görüşlere göre devletin her an bir bireyin, diğer bir bireye karşı işleyeceği suç önleme veya başka bir anlatımla mağduru koruma gibi bir görevi yoktur. Böyle bir görevin kabul edilmesi her suçta tazmini gerektirecek ve bu devlete altından kalkamayacağı bir yük yüklenmesine sebep olacaktır. Zararın devlet tarafından karşılanması gerektiğini benimseyen görüşe göre ise, sosyal devlet ilkesi gereğince devletin mağduru koruması gerektiğini belirtmektedir. Zararın tazmininde mağdura hukuki imkân sağlanmasına yönelik girişimlerde ise, öncelikle genel hukuk sistemi içerisinde mağdurun zararını tazmin etmesine olanak sağlanmıştır. Bu durumda zararın tespiti ve hükme bağlanması adli organların kararlarına bağlı tutulmuş, ancak hükme bağlanan hakları takip etmek tamamıyla mağdurun kişisel çabasına bırakılmıştır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Mağdurun zararının tazmini konusunda Türk hukuku incelendiğinde; mağdurun zararının fail tarafından tazminine ilişkin birkaç hüküm öngörüldüğü, devlet tarafından karşılanmasına yönelik bir tedbirin ise bulunmadığı görülmektedir.

Eski CMUK'da mevcut bulunan ve mağdurun suçtan doğan zararını ceza muhakemesi sırasında mahkemeden istemesine olanak sağlayan “*şahsi hak davası*”, yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer almamaktadır. Şahsi hak davası, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 237'inci maddesinin gerekçesinde açıklandığı üzere “*özel hukuka giren bir konu*” olması nedeniyle kaldırılmıştır. Bu nedenle günümüzde mağdurun suçtan doğan zararını tazmin edebilmek için hukuk mahkemelerinde ayrı bir dava açması gerekmektedir.

Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan ancak kanunlaşmayan Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı'nda ise, suç mağduruna veya onun ölümü hâlinde bakmakla yükümlü olduğu kişilere Anayasanın sosyal devlet ilkesine uygun olarak, oluşturulacak Yardım kurulları aracılığıyla Devlet tarafından maddi yardım sağlanması, daha sonra bu meblağın faile rücu edilmesi öngörülmektedir. Ancak Taslak, mali çekinceler nedeniyle henüz son halini alamamıştır.

Aşağıda hukukumuzda failin mağdurun zararını karşılamasını sağlamaya yönelik olarak öngörülen bazı mekanizmalara yer verilmiştir.

8.2.1.1. Uzlaşma

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253'üncü maddesine göre, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar hariç olmak üzere, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, kanunda sayılan uzlaşmaya tâbi suçlarda fail, “suçtan zarar gören gerçek kişinin veya özel hukuk tüzel kişisinin maruz kaldığı zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemeyi veya gidermeyi üstlenmesi”, mağdur ya da suçtan zarar görenin de bunu kabul etmesi ile uzlaşma söz konusu olmaktadır.

Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması halinde, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adlî kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Uzlaşma sonucunda, şüphelinin, edimini bir defada yerine getirmesi halinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir. Uzlaşmanın sağlanması halinde,

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır.

Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması halinde, uzlaştırma işlemleri 253'üncü maddede belirtilen esas ve usule göre, mahkeme tarafından yapılır. Uzlaşma gerçekleştiği takdirde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini bir defada yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir.

Uzlaşmanın amacı, ceza adalet sisteminde, mağdurun yararlarının gözetilmesi, mağdurun tatmin edilmesi, suça karşı salt ceza yaptırımını uygulamak yerine zararın giderilmesi ve onarıma ağırlık verilmesidir. Uzlaştırmanın hedefi, suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi çözmektir.

8.2.1.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171'inci maddesi uyarınca; Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yeterli şüphenin varlığına rağmen, şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması, yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi, kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması ve "suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi" koşullarının bulunması durumunda kamu davasının açılmasını beş yıl süreyle erteleyebilecektir.

Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilecek, erteleme süresi içinde kasıtlı suç işlenmesi halinde kamu davası açılacaktır.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin amacı; muhakeme makamlarının iş yükünün azaltılması dolayısıyla makul sürede yargılamanın sağlanması ve mağdurun uğradığı zararın giderilmesidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

8.2.1.3. Etkin Pişmanlık

Suçun işlenmesinden sonra, failin pişmanlık duyarak suçla meydana gelen zararı gidermesi, bazı suç tipleri yönünden, etkin pişmanlık dolayısıyla cezada indirim nedeni olarak öngörülmüştür.

Türk Ceza Kanunu'nun 168'inci maddesinde, hırsızlık, mala zarar verme, güveni kötüye kullanma, dolandırıcılık, hileli iflâs, taksirli iflâs suçları tamamlandıktan sonra ve fakat bu nedenle hakkında kovuşturma başlamadan önce veya kovuşturma başladıktan sonra ve fakat hüküm verilmeden önce, failin, azmettirenin veya yardım edenin bizzat pişmanlık göstererek "mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi" halinde, verilecek cezanın belirli oranlarda indirileceği öngörülmüştür. Ayrıca, kısmen geri verme veya tazmin halinde etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için, ayrıca mağdurun rızasının aranacağı belirtilmiştir. Aynı madde uyarınca; karşılıksız yararlanma suçunda, fail, azmettiren veya yardım edenin pişmanlık göstererek mağdurun, kamunun veya özel hukuk tüzel kişisinin uğradığı zararı, soruşturma tamamlanmadan önce tamamen tazmin etmesi halinde kamu davası açılmayacak; zararın hüküm verilinceye kadar tamamen tazmin edilmesi halinde ise, verilecek cezadan bir miktar indirim yapılacaktır. Yine, zimmet suçu yönünden Türk Ceza Kanunu'nun 248'inci maddesinde etkin pişmanlık düzenlenmiştir.

8.2.1.4. Adli Kontrol

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109 ile 115'inci maddeleri arasında düzenlenen adli kontrol tedbiri, tutuklama nedenlerinin varlığı halinde bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada veya kovuşturmada şüpheli veya sanığın tutuklanması yerine verilen bir koruma tedbiri kararıdır. Adli kontrol, şüphelinin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109'uncu maddesinin üçüncü fıkrasında gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasını içerir. Bu yükümlülüklerden birisi de Kanun'un 109'uncu maddesinin üçüncü fıkrasının (h) bendinde yer alan "*Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynî veya kişisel güvenceye bağlamak*"tır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'un 114'üncü maddesi uyarınca; "(1) Hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

karşılamanın veya nafaka borcuna ilişkin bulunan kısımlarının, istedikleri takdirde, mağdura veya nafaka alacaklılarına verilmesini emredebilir.

(2) Soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle, mağdur veya nafaka alacaklısı lehinde bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılması emredilebilir.” Ceza Muhakemesi Kanunu’un 115’inci maddesinde ise güvencenin hükümlüye geri verileceği haller düzenlenmiştir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 113’üncü maddesi uyarınca; “ (1) Şüpheli veya sanık tarafından gösterilecek güvence, aşağıda yazılı hususların yerine getirilmesini sağlar:

a) Şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmek üzere hazır bulunması.

b) Aşağıda gösterilen sıraya göre ödemelerin yapılması:

1. Katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hâle getirme; şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödememeleri nedeniyle kovuşturuluyorlarsa nafaka borçları.

2. Kamusal giderler.

3. Para cezaları.

(2) Şüpheli veya sanığı güvence göstermeye zorunlu kılan kararda, güvencenin karşıladığı kısımlar ayrı ayrı gösterilir.”

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenen adli kontrol kurumu, ilgiliyi özgürlüğünden yoksun kılmamakla birlikte gözlemeyi ve denetlemeyi olanaklı kılan tedbirlere tâbi kılmaktadır; böylece kişinin kaçması riski azaltılırken, hürriyetten tümü ile yoksun kılmanın zararları da ortadan kaldırılmış olmaktadır. Adli kontrol, hem özgürlükçü ve hem de kamu düzenini koruyucu nitelikte bir koruma tedbiridir.

8.2.1.5. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırım

Türk Ceza Kanununun 50’nci maddesinde, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre takdir edilecek, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar düzenlenmiştir. Bu yaptırımlardan birisi olarak da Türk Ceza Kanunu’nun 50’nci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde “Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi, suç nedeniyle uğranılan zararın aynen iade edilmesi, suçtan önceki hâle getirilmesi veya tazmin edilmesi suretiyle tamamen giderilmesi şeklinde yerine getirilir” hükmüne yer verilmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Hüküm kesinleştikten sonra Cumhuriyet savcılığınca hükümlüye tebligat yapılacaktır. Fakat yapılan tebligata rağmen otuz gün içinde seçenek tedbirin gereklerinin yerine getirilmesine başlanmaması veya başlanıp da devam edilmemesi halinde, hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verecek ve bu karar derhal infaz edilecektir. Hükmedilen seçenek tedbirin hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilememesi durumunda ise, hükmü veren mahkemenin tedbiri değıştirmesi mümkündür.

8.2.1.6. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması kurumuna ilişkin hükümler, 19.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231'inci maddesine eklenmiştir. Bu madde uyarınca; "(5) Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükümün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.

(6) (Ek: 6/12/2006-5560/23 md.) Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için;

- Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,
 - Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceğı hususunda kanaate varılması,
 - Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,
- gerekir. Sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmez..."

Görüldüğü gibi hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararının alınabilmesi için gereken şartlardan bir tanesi de "Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi" dir. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231'inci maddesinin dokuzuncu fıkrası ile; sanığın zararın giderilmesi koşulunu derhal yerine getirememesi halinde, sanık hakkında mağdura veya kamuya verdiği zararı denetim süresince aylık taksitler halinde ödemek suretiyle

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

tamamen gidermesi koşuluyla da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebileceği düzenlenmiştir.

8.2.1.7. Hapis Cezasının Ertelenmesi

Türk Ceza Kanunu'nun 51'inci maddesinin birinci fıkrasına göre, işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış veya altmış beş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından, üç yıldır. Erteleme kararının verilebilmesi için, kişinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması ve suçu işledikten sonra muhakeme sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 51'inci maddesinin ikinci fıkrası ile mahkeme tarafından erteleme kararı verilirken ek bir koşul öngörülmesi mümkün kılınmıştır. Mahkemenin takdir yetkisiyle uygulanabilen bu hükme göre, cezanın ertelenmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi şartına bağlı tutulabilir. Bu durumda, şart gerçekleşinceye kadar cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Bu koşulun yerine getirilmesi hâlinde, hâkim kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararlarının verilebilmesi için zararın giderilmesi zorunluluğu getirilmesine karşın; hapis cezasının ertelenmesi kurumunda zararın giderilmesi mahkemenin takdirine bağlı bir koşul olarak düzenlenmiştir.

8.2.1.8. Koşullu Salıverme

647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun yürürlükte iken, 19'uncu maddesinin dokuzuncu fıkrası "*Şartla salıverme hükümlünün iktidarı nisbetinde şahsi hakları tazmin etmesi şartına talik edilebilir*" hükmünü içermekte idi. Bu düzenlemeyle, suçtan zarar görenin başvurusu ya da Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, hatta şahsi hak alacaklısı karşı çıksa dahi koşullu salıverme kararını verecek hâkimin resen, hükümlünün ilamda yazılı olan maddî veya manevî tazminatı ödeme gücünü araştırdıktan sonra "*koşullu şartla salıverme*" kararı verebileceği kabul edilmişti. Takdir yetkisini kullanan hâkim, koşullu salıvermeyi ayrıca bu koşula bağladığında, iyi hâl sahibi hükümlünün koşulla salıverilmesine karar vermesi gerekiyor, ancak salıverme "*zarar giderildiğinde*" söz konusu olabiliyordu.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Şu an yürürlükte olan 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da ise, mahkumun Kanun'da belirlenen süreleri infaz kurumunda iyi halli olarak geçirmesi koşuluyla uygulanabilecek olan koşullu salıvermenin, ayrıca suçtan doğan zararın giderilmesi koşuluna bağlı tutulabileceği açıkça öngörülmemiştir. Ancak 5275 sayılı Kanun'un 107'inci maddesinin 12, 13 ve 14'üncü fıkralarında koşullu salıverme halinde deneme süresi içinde uygulanabilecek “yükümlülükler”den söz edilmiş olması nedeniyle, hâkimin, deneme süresi içinde hükümlünün, mağdurun zararını ödemesini de yükümlülük olarak öngörebileceği ileri sürülmektedir.

5275 sayılı Kanun'un 107'inci maddesinin on ikinci fıkrası uyarınca; “*Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde koşullu salıverilme kararı geri alınır.*”

8.2.2. Mağdurun Onur ve Saygınlığına Uygun Davranılmasını İsteme Hakkı

Suçun ihbar edilmesinden veya kolluk kuvvetlerince suça müdahale edilmesinden, hükmün verilmesine kadar olan tüm aşamalarda mağdurun kişisel onur ve saygınlığına uygun davranılmalıdır.

Mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranma, yargılamanın tüm aşamalarında mağdur ile irtibata geçen kişiler için bir yükümlülüktür. Bu; mağdurun çağırılmasından, tanık-mağdurlar için dinlenmesine, yargılamanın aşamaları hakkında bilgilendirmeden, haklarının izah edilmesine kadar mağdur haklarının kullanılmasında temel alınacak bir yükümlülüktür. Yükümlülüğün iki boyutu vardır. Bunlar; mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranmayı düzenleyen kanuni düzenlemelerin pozitif hukuka aktarılması ve ceza adaleti sisteminde herhangi bir şekilde mağdur ile irtibata geçen personelin, mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranma konusunda eğitimidir.

Türk Hukukunda mağdurların onur ve saygınlığına ilişkin dolaylı bir düzenleme 9 Haziran 2004 tarih ve 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 21'inci maddesinde bulunmaktadır. Maddede, süreli yayınlarda, sayılan suçların mağdurları ile on sekiz yaşından küçük fail veya mağdurların kimliklerini açıklayacak veya tanınmalarını sağlayacak şekilde yayın yapanlara ceza verileceği öngörülmüştür.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236'ncı maddesinin birinci fıkrasına göre, mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler mağdur için de

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

uygulanacaktır. Bu durumda, çağrı üzerine gelmeyen mağdurun zorla getirilmesine karar verilebilecek ve gelmemelerinin sebep olduğu zararlar kendisine ödettirilebilecektir. Oysa mağdur, ceza muhakemesinin sadece tanığı veya suçun maddi konusu değildir. Mağdur, ceza muhakemesine konu olan fiilden dolayı hakları zarara uğrayan kişidir ve mağduriyetinin giderilmesi gereken ceza muhakemesinde, ayrıca zorla getirilmesine karar verilmesi veya sebep olduğu zararların ödettirilmesi, mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranılmasını isteme hakkı ile bağdaşmamaktadır. Bu kapsamda, mağdur-tanıklar için zorla getirilme veya sebep olduğu zararların ödettirilmesi hükümlerinin uygulanmaması yerinde olacaktır.

8.2.3. Korunma Hakkı

Mağdur, failin işlemiş olduğu suçun etkilerini bizzat hissetmiş kişidir. Hem yaşadığı psikolojik travmanın tekrarlanmaması, hem de tipik eylemin tanığı olarak mağdurun korunması önem arz etmektedir.

5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu ile sayılan suçların yargılamasında tanık olarak dinlenen kişilere koruma sağlanmıştır. Bu Kanun'un kapsamına tanık olarak dinlenen mağdurlar da girmektedir. Ancak tanık olarak dinlenmeyen mağdurlar için koruma içeren herhangi bir özel düzenleme bulunmamaktadır. Bu kapsamda, mağdurun özellikle failden korunmasına ilişkin özel düzenlemelere Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer verilmesi yerinde olacaktır.

Tanık Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinin birinci fıkrasında tanık koruma tedbirlerine yer verilmiştir. Buna göre; *"Bu Kanun kapsamında bulunanlar hakkında uygulanabilecek tanık koruma tedbirleri şunlardır:*

a) *Kimlik ve adres bilgilerinin kayda alınarak gizli tutulması ve kendisine yapılacak tebligatlara ilişkin ayrı bir adres tespit edilmesi.*

b) *Duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenmesi ya da ses veya görüntüsünün değiştirilerek özel ortamda dinlenmesi.*

c) *Tutuklu veya hükümlü olanların durumlarına uygun ceza infaz kurumu ve tutukevlerine yerleştirilmesi.*

ç) *Fiziki koruma sağlanması.*

d) *Kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi:*

1) *Adlî sicil, askerlik, vergi, nüfus, sosyal güvenlik ve benzeri bilgi ve kayıtlarının değiştirilmesi ve düzenlenmesi.*

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

2) Nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport, evlilik cüzdanı, diploma ve her türlü ruhsat gibi resmî belgelerin değiştirilmesi ve düzenlenmesi.

3) Taşınır ve taşınmaz mal varlığıyla ilgili haklarını kullanmasına yönelik işlemlerin yapılması.

e) Geçici olarak geçimini sağlama amacıyla maddî yardımda bulunulması.

f) Çalışan kişinin iş yerinin ya da iş alanının değiştirilmesi veya öğrenim görenin devam etmekte olduğu her türlü eğitim ve öğretim kurumunun değiştirilmesi.

g) Yurt içinde başka bir yerleşim biriminde yaşamasının sağlanması.

ğ) Uluslararası anlaşmalara ve karşılıklılık ilkesine uygun şekilde, geçici olarak başka bir ülkede yerleştirilmesinin sağlanması.

h) Fizyolojik görünümün estetik cerrahi yoluyla veya estetik cerrahi gerektirmeksizin değiştirilmesi ve buna uygun kimlik bilgilerinin yeniden düzenlenmesi.”

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236'ncı maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında, mağdurun korunmasına ilişkin önemli düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre; “(2) İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır.

(3) Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır.”

Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 52'nci maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen; mağdur çocukların tanıklığında görüntü ve ses kaydının zorunlu olacağı hükmü de mağdur çocukların birden fazla kez dinlenerek ikincil mağduriyet yaşamalarının önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236'ncı maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları, özellikle de cinsel ya da şiddet içerikli suçlara maruz kalan mağdurlar açısından önem arz etmektedir. Bu hüküm sayesinde, bu kişilerin defalarca duruşmaya getirilip suçun failiyle karşılaşarak olayı defalarca yaşamalarının önüne geçilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca bu kişilere duruşmada uzman bir kişinin yardımcı olacağı öngörülmesi de mağdura saygı açısından önem arz etmektedir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

8.3. Çeşitli Kanunlarda Düzenlenen Mağdur Hakları

- 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nun "Özel infaz usulleri" başlıklı 110'uncu maddesinin ikinci fıkrası "*Mahkûmiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukukî sorumlulukları saklı kalmak üzere;*

a) *Kadın veya altmışbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları altı ay,*

b) *Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları bir yıl,*

c) *Yetmişbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları üç yıl,*

veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemece karar verilebilir."

hükmünü içermektedir.

- 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu'nun 12 ve 13'üncü maddelerinde Denetimli Serbestlik Şube Müdürlerinin görevleri sayılmıştır. Soruşturma evresindeki görevlerini düzenleyen 12'inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi ile kovuşturma evresindeki görevlerini düzenleyen 13'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde aynı şekilde, "*suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde danışmanlık yapmak ve bu kişilere yardımcı olmak*" görevi yer almaktadır.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde, Denetimli Serbestlik Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde mağdur destek hizmetlerinden sorumlu şube müdürlüğü kurulacağı ve Denetimli Serbestlik Şube Müdürlükleri içerisinde mağdur destek hizmetleri bürosu kurulacağı belirtilmiştir.

- 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nun tanık koruma tedbiri kapsamına alınacak kişileri belirleyen 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde, tanık olarak dinlenen suç mağdurları da sayılmıştır.

- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması amaçlanmış ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirler belirlenmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 21'inci maddesi "*Sürelî yayınlarda... b) 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416, 421, 423, 429, 430, 435 ve 436 ncı maddelerinde yazılı cürümlere ilişkin haberlerde mağdurların,*

c) Onsekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının,

Kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar birmilyar liradan yirmimilyar liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda ikimilyar liradan, yaygın süreli yayınlarda onmilyar liradan az olamaz." hükmünü içermektedir.

- 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile 5233 sayılı Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun ile terör mağdurlarının mağduriyetinin giderilmesine ilişkin hükümler getirilmiştir.

9. Mağdur Hakları Alt Komisyonu Çalışmaları

9.1.Genel Olarak

9.1.1. Bilgi Edinme Toplantıları

Alt Komisyon, gerçekleştirdiği toplantılar aracılığıyla konuyla ilgili çalışmalar yürüten; kamu kurum ve kuruluşları yetkilileri, öğretim üyeleri ve sivil toplum kuruluşları ile uygulamada konu ile bizzat muhatap olan hakimler, savcılar, avukatlar ve kolluk görevlilerinin bilgisine başvurmuş; belirli suçlardan mağdur olan kişilerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda;

- 12 Haziran 2013 tarihinde, Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi Mehmet ÖKMEN ile İç Denetim Başkanlığında görevli Hakim Abuzer YAZICI,

- 24 Ekim 2013 tarihinde, Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı İç Denetçi Hakim Erdiñç YILMAZ ve Polis Akademisi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halil İbrahim BAHAR,

- 7 Kasım 2013 tarihinde, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Muharrem ÖZEN,

- 21 Kasım 2013 tarihinde, Ankara Barosu CMK Merkezi Başkan Yardımcısı Av. Doğan ERKAN, Çocuk Haklar Merkezi Başkan Yardımcısı Av. Yıldız OĞUZ, Gelincik Merkezi Rehber Avukatı Av. Onur BAYRAKTAR,

- 5 Aralık 2013 tarihinde, Sincan Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi Hakim Köksal ÇELİK, Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi Hakimi Zeynep ŞAHİN, Sincan Başsavcı Vekili Ahmet Hamdi KAYA,

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- 13 Şubat 2014 tarihinde, İnsan Hakları Derneği Temsilcisi Av. Hasan ERDOĞAN, İnsan Hakları ve Mazlumlara İçin Dayanışma Derneği Başkanı Ahmet Faruk ÜNSAL ile Temsilcisi Ömer ATALAR, Hukuki Araştırmalar Derneği Temsilcisi Av. Anber YILDIZ, Dünya Mağdurlar Derneği Başkanı Av. Yunus AKYOL, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan GÜLLÜ, Çocuk istismarını ve İhmalini Önleme Derneği Temsilcisi Av. Hatice KAYNAK,

- 20 Şubat 2014 tarihinde, çeşitli suçlardan mağdur olmuş kişiler olan; Dilek KUMKALE KAPTAN, T.Ş., M.T., D.H., Lütfiye YENİER, Samiye DURMUŞ, Yeşim AYÖZ, İbrahim Halil BAYHAN ve Çiğdem DÖNMEZ, dinlenmiştir.

9.1.2. Çocuk İzleme Merkezinde Yerinde İnceleme

Alt Komisyon, 16 Ocak 2014 tarihinde, cinsel istismara uğrayan çocuk mağdurların ikincil travmasını önlemek için tüm adli, tıbbi, sosyal işlemlerinin tek merkezde ve tek seferde yapılmasına olanak sağlamak amacıyla kurulan Çocuk İzleme Merkezlerinden ilki olan ve pilot uygulama olarak kurulan Yenimahalle Devlet Hastanesi bünyesindeki Çocuk İzleme Merkezi'nde inceleme gerçekleştirmiştir.

9.1.3. “İnsan Haklarının Unutulan Parçası: Mağdur Hakları” Paneli

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, mağdur haklarına verdiği öneme binaen 10 Aralık Dünya İnsan Hakları günü vesilesiyle 11 Aralık 2013 tarihinde Adalet Bakanlığı işbirliği ile “İnsan Haklarının Unutulan Parçası: Mağdur Hakları” adlı paneli düzenlemiştir. Panele mağdur hakları konusu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından yetkililer, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları, hakim, savcı ve avukatlar, emniyet yetkilileri konuşmacı olarak katılmış ve konu hakkında yürüttükleri çalışmalar ile sahip oldukları bilgileri paylaşmışlardır. Bu kapsamda Panele konuşmacı olarak katılan kişiler ve gerçekleştirdikleri sunumlar aşağıda yer almaktadır:

- Açılış Konuşmaları; Sayın Birol ERDEM – Adalet Bakanlığı Müsteşarı, Sayın Ayhan Sefer ÜSTÜN - TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı, Sayın Fatma ŞAHİN - Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı, Sayın Cemil ÇİÇEK - TBMM Başkanı

- Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Tuğrul KATOĞLU:
Mağdur Hakları Kavramı ve Önemi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet MADEN: *Türk Hukukunda Mağdur Hakları*
- Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fatma Karakaş DOĞAN: *Uluslararası Belgelerde Mağdur Hakları ve Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi*
- Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanı Muhittin ÖZDEMİR: *Suç Mağdurlarına Yardım İçin Yeni Başlangıç: Mağdur Hakları Daire Başkanlığı*
- Adalet Bakanlığı Tetkik Hakimi Dr. Hakan YAVUZ: *Onarıcı Adalet Kurumu Bağlamında Mağdur Hakları*
- Ankara Cumhuriyet Savcısı Serdar COŞKUN: *Soruşturma Evresinde Suç Mağdurları*
- Ankara Barosu İnsan Hakları Merkezi Başkanı Avukat Mehdi BEKTAŞ: *Mağdurlara Yardımda Avukatın Rolü*
- Emniyet Gen. Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı Nihat ÇİĞDEM: *Kolluğun Suç Mağdurlarına Yaklaşımı*
- Suat Ayöz Trafik Mağdurları Derneği Başkanı Yeşim AYÖZ: *Trafik Mağdurlarının Yaşamında Adaletin Önemi*

9.2. Bilgisine Başvurulan Uzmanların Görüş ve Önerileri

9.2.1. Adalet Bakanlığı Yetkilileri

9.2.1.1. Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi Mehmet ÖKMEN

Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi Mehmet ÖKMEN, Alt Komisyon'un 12 Haziran 2013 tarihli toplantısında, Adalet Bakanlığı tarafından çalışmaları yürütülen "Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı" konusunda aşağıdaki bilgileri vermiştir:

- Öteden beri hep suç sonucu sanık haklarından, şüpheli haklarından bahsedilmekte ve kanunlarda hep bu yönde iyileştirmeler yapılmaktaydı. Son yürürlüğe giren Ceza Muhakemesi Kanunu'nda da özellikle sanık hakları çok daha iyi şekilde, standartların üzerinde olacak şekilde düzenlendi. Bunun yanında, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda mağdur haklarına kısmen yer verilse de suç sonucu oluşan zararın tazmini noktasındaki eksiklikler halen devam etmektedir. Tazmin açısından önceden var olan şahsi hak davası, yeni Ceza Muhakemesi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Kanunu'nda yer almamaktadır. Bu nedenle mağdurlar zararlarının tazminini ceza mahkemesinden talep edemeyip tamamen özel hukuk hükümlerine göre hukuk mahkemelerinde kendi açacakları davalar sonucunda elde edebilmektedir. Bu da zararın çok geç tazmin edilmesine neden olmaktadır. Mağdur haklarının 1950'lerden itibaren gelişmesine paralel olarak pek çok ülke zararın tazmini konusunda özel kanunlar çıkarmıştır. Bu nedenle Türkiye de bu alandaki eksikliğini doldurmak üzere çalışmalara başlamıştır.

- Avrupa Konseyi'nde yapılan çalışmalar sonucunda şiddet suçu mağdurlarına devlet tarafından tazminat ödenmesine yönelik sözleşme 24 Kasım 1983 tarihinde kabul edilmiş, ancak ülkemiz tarafından imzalanmasına rağmen uygun bulma kanunu ile onaylanmamıştır. Ayrıca 31 Aralık 2008 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda siyasi kriterler bölümünde Şiddet Suçu Mağduru Çocuklara Yardım Hakkında Kanun Tasarısı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sevk edilmesi öngörülmüştür. Ulusal Programda bir Kanun Tasarısı hazırlanması sadece çocuklar açısından öngörülmüştür. Avrupa Birliği sürecinde yakın tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin söz konusu Sözleşmeyi uygun bulacağı düşünülerek hem çocukları hem yetişkinleri kapsayacak şekilde bir kanun taslağı hazırlama kararı alınmış ve bu konuda 2009 yılında çalışmalara başlanmıştır. 2009 Mart ayında ilk toplantı yapılmış ve bir Taslak hazırlanmıştır. Bu Taslak çeşitli kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yüksek mahkemeler, konuyla alakalı sivil toplum kuruluşları olmak üzere toplam 133 yere gönderilmiştir. Bu mercilerden 40'a yakınından görüş alınmış, ancak henüz değerlendirme aşamasına geçilememiştir. Taslağa ilişkin olarak Maliye Bakanlığı'nın ciddi eleştirileri bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı, şu an tüm görüşlerin değerlendirilmesi aşamasındadır.

- Taslak, kanunlaşması halinde; bedensel bütünlüğüne ya da cinsel dokunulmazlığına saldırı teşkil eden bir suç nedeniyle mağdur olan Türk vatandaşlarının uğradığı maddi zararları kapsayacaktır. Yabancılar bakımından ise; karşılıklılık ilkesinin bulunması veya eylem tarihinde Türkiye'de en az üç yıldır oturma iznine bağlı olarak ikamet ediliyor olması gerekmektedir. Yabancıların çocuk olması halinde ise bu şartlar aranmayacaktır. Yardım yapılmasına neden olan suçlar, kasten işlenen suçlardır. Tasarıda, bir sınırlamaya gitmemek için suçlar bizzat isimleri veya madde numaraları yazılarak belirtilmemiştir. Ancak bu durum eleştirildiği için tekrardan değerlendirilecektir. Yardımda bulunulabilmesi için mağdurların sosyal güvencesinin olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla suç nedeniyle uğranılan zarar

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Sosyal Güvenlik Kurumu veya özel sigorta kapsamında karşılanabilecek bir zararsa mağdurun yardım talebi kabul edilmeyecektir. Yapılacak yardımın kapsamını; suç nedeniyle malul olan kişilerin bakım, tedavi ve protez giderlerinin; ölüm halinde ise ölüm anına kadar yapılan tedavi giderleri ile cenaze giderlerinin devlet tarafından karşılanması oluşturmaktadır. Mağdurların uğradığı zararlar, nakdi ödeme ile giderilecektir. Manevi zararlar Taslak kapsamında değildir. Psikolojik etkisi yüksek olan suçlarda, başka programların da yardım kapsamına alınması gerektiği yönde eleştiriler yapılmış olup bunlar dikkate alınacaktır.

- Taslağa göre; yaralananlara 2 bin Türk Lirasını geçmemek üzere yaralanma derecesine göre; sakatlananlara ise 8 bin Türk Lirasını geçmemek üzere sakatlık derecesine göre; yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz ve hayatını başkasının yardımı ve desteğiyle sürdürebilecek derecede malul olanlara toplam 15 bin Türk Lirasına kadar nakdi ödeme yapılacaktır. Ölenin kanunen bakmakla yükümlü olduğu kişilere tedavi ve cenaze giderlerine karşılık toplam 10 bin Türk Lirasına kadar nakdi ödeme yapılabilir. Mağdurun zararı daha fazla ise ödeme yapılmayacak, mağdur başka yollardan zararını telafi edecektir. Taslakta, yardımın bazı hâllerde yapılmayacağı ya da az yapılacağı hâller de düzenlenmiştir. Mağdur, suçun ortaya çıkarılması, faile karşı ceza soruşturması yapılması veya zararın tespiti konularında kolluk birimlerine yardımda bulunmazsa ya da saldırının meydana gelmesine neden olmuşsa veya mali durumu iyiye, hakkaniyet ilkesi çerçevesinde mağdurun talebi reddedilebilecek ya da kısmen karşılanabilecektir. Taslakta, mükerrer ödeme yapılması halinde (örneğin; mağdurun zararı sigorta ya da fail tarafından karşılanmışsa), mağdura ödeme yapılmayacağı veya ödeme yapılmışsa ödenen miktarın geri alınacağına dair düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca devlet, mağdura ödediği miktarı faile rücu etme hakkına sahiptir.

- Failin yakalanamaması, belli olmaması ya da hakkında herhangi bir nedenden ötürü soruşturma veya kovuşturma yapılamamış olması mağdura yardım yapılmasına engel teşkil etmeyecektir. Mağdurun suçun işlendiği tarihten itibaren bir yıllık hak düşürücü süre içerisinde yardım talebinde bulunması gerekmektedir. Yardım yapılmasına karar verecek merci, idari bir kurul olarak öngörülen “Yardım Kurulu”dur. Mağdur zararının giderilmesi talebiyle Yardım Kuruluna başvuracaktır. Yardım Kurulu her il merkezinde, iş yoğunluğunun çok olacağı Ankara, İstanbul gibi metropol şehirlerde ise ilçelerde dahi kurulabilecektir. Böylelikle mahkemeler dışında oluşturulan bu idari merciler aracılığıyla, mağdurların

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

zararları daha seri bir şekilde giderilebilecektir. Yardım Kurulları illerde; vali veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği cumhuriyet savcısı, il defterdarı, il sağlık müdürü, Sosyal Güvenlik Kurumu il müdürü, sosyal çalışmacı ile baro temsilciden oluşacaktır. İlçelerde kurulacak Yardım Kurulları ise bu kişilerin ilçede bulunan karşılıkları olacaktır. Kurullar başvuru tarihinden itibaren üç ay içinde karar verecektir. Bu süre, zorunlu hâllerde Yardım Kurulu başkanın kararıyla en fazla bir ay daha uzatabilecektir. Bu süre sonunda herhangi bir şekilde karar verilmemişse, mağdurun yardım talebi reddedilmiş sayılacaktır. Kurul karar verdikten sonra bu kararlar defterdarlık veya mal müdürlüğü tarafından başka bir işleme gerek kalmaksızın derhâl yerine getirilecektir. Ödenen miktarlar, daha sonra faile rücu edilecektir. Yardım Kurullarının yapılanması konusunda henüz kesin bir görüş olmayıp kanunun hazırlık sürecinde yeniden bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Sayın ÖKMEN'in verdiği bilgiler üzerine Alt Komisyon üyeleri Taslak hakkında aşağıdaki öneri ve eleştirilerde bulunmuşlardır:

- Ordu Milletvekili İhsan ŞENER; Taslakta, söz konusu yardımdan yararlanabilmek için suçun kasten işlenmesinin şart koşulduğunu, ancak bir suçun kasten işlenip işlenmediğine karar verecek merciinin mahkeme mi yoksa Yardım Kurulu mu olduğu noktasında belirsizlik olduğunu, esasında bir suçun kasten işlendiğini değerlendirecek merciinin mahkeme olması gerektiğini ifade etmiştir.

- Kayseri Milletvekili Yusuf HALAÇOĞLU; Taslakta mağdura yapılacak yardımın kapsamına manevi zararların da dahil edilmesi gerektiğini, yardım için belirlenen meblağların düşük olduğunu, bu yardımların belirli katsayılarla çarpılarak hesaplanacak şekilde belirlenmesine dair hükümler koyulmasının daha uygun olacağını belirtmiştir.

- Diyarbakır Milletvekili Oya ERONAT; Taslak'ta yer alan "Yardım Kurulunun başvuruyu üç ay içinde karara bağlamaması halinde mağdurun talebinin reddedilmiş sayılacağı" düzenlemesini eleştirmiş ve bu halde tam tersi olacak şekilde mağdurun talebinin kabul edilmiş sayılması gerektiğini ifade etmiş; ayrıca cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda çocuklar için daha koruyucu hükümler öngörülmesi gerektiğini dile getirmiştir.

- Kilis Milletvekili Ahmet Salih DAL; Taslak kapsamına sadece bedensel bütünlüğe ve cinsel dokunulmazlığa ilişkin mağduriyetlerin değil, diğer yasalarda da yer alan tüm mağduriyetlerin alınarak kapsamın genişletilmesi gerektiğini önermiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

9.2.1.2. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı İç Denetçisi Hakim Erdinç YILMAZ

Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı İç Denetçisi Hakim Erdinç YILMAZ, Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı tarafından yapılan görevlendirilme üzerine hazırlanan “Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları İnceleme Raporu” hakkında aşağıdaki bilgileri vermiştir:

- 2013 yılı Adalet Bakanlığı iç denetim programında yer alan ve İç Denetim Birimi Başkanlığı tarafından verilen görevlendirme üzerine ceza adalet sisteminde mevzuat ve uygulama kaynaklı mağdur haklarıyla ilgili sorunların saptanarak, bunların iyileştirilmesine yönelik çözüm önerileri getirmek amacıyla bir rapor hazırlanmıştır. Raporu hazırlamadan önce; konuyla ilgili meri ve mülga bütün mevzuat taranmış, Adalet Bakanlığı birim amirleri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı müsteşar yardımcısı, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Ayhan Sefer ÜSTÜN, akademisyenler, Türkiye Barolar Birliği Başkanı, Ankara Barosu bünyesindeki mağdur haklarıyla ilgili birim yöneticileri, Ankara Adliyesinde görevli çocuk hâkimi, bu mahkemede görevli uzmanlar, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Çocuk Bürosu Cumhuriyet savcıları, Çocuk İzlem Merkezi yöneticileri ve uzmanları, ABD Büyükelçiliği hukuk müşaviriyle görüşülmüş; proje kapsamında bu raporlamayla ilgili Almanya’ya ziyarette bulunulmuş ve burada Köln çocuk mahkemesi hâkimi, Köln gençlik merkezi yetkilisiyle ve suç işlendikten sonra mağdurlara yardımda bulunan özel derneklerin yetkilileri ile görüşülmüştür.

- 2005 yılından itibaren yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Denetimli Serbestlik Kanunu ve buna benzer kanunlarla mağdur hakları konusunda gelişmeler yaşansa da mevzuatta ve uygulamada bazı aksaklıklar yaşanmaya devam etmektedir.

- Mağdurların soruşturma ve kovuşturma aşamalarıyla ilgili bilgi edinme haklarını kullanabilmeleri bakımından bir kısım eksikler bulunmaktadır. Bu kapsamda Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 176’ncı maddesinde sanığa iddianamenin çağrı kâğıdıyla birlikte duruşmadan en az bir hafta önce tebliğ olunacağı kuralı getirilmişken, anılan kanunda mağdurlara iddianamenin tebliğine dair herhangi bir hüküm yer almamaktadır. İddianamenin mağdura tebliğ edilmesi; mağdurun hangi sanığın kendisine karşı işlemiş olduğu hangi eyleminden dolayı yargılandığını veya kendisine karşı işlenen hangi eyleminin savcı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

tarafından dava açılmadan takipsiz bırakıldığını öğrenmesi açısından faydalı olacaktır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 176'ncı maddesinde, sanığa iddianamenin çağrı kâğıdıyla birlikte duruşmadan en az bir hafta önce tebliğ olunacağı yönündeki düzenleme metnine mağdurun da dâhil edilmesi yönünde bir yasa teklifiyle bu sorun kolayca aşılabilir. Yine suçun failinin özgürlüğünün kısıtlanması durumunda mağdurlara bilgi verilmesi konusunda muhakeme hukukumuzda bir hüküm yer almamaktadır. Failin tutuklanması veya serbest bırakılması konusunda mağdurun bilgilendirilmesi gereği, Avrupa'da var olan bir uygulama olup mağdurun can güvenliği açısından önem arz etmektedir.

- Soruşturma ve kovuşturma usulleriyle ilgili olarak, mağdurların suç sonrası yaşadığı ikincil mağduriyetlerinin azaltılması ve mağdur ile sanık arasındaki silahların eşitliği ilkesinin hayata geçirilebilmesi için yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda; sanığın 18 yaşını doldurmamış olması hâlinde duruşmaların kapalı yapılacağını öngören ve yargılamanın aleniliği ilkesine istisna getiren Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 185'inci maddesine paralel bir düzenleme mağdurlar için de getirilmemiştir. Bu nedenle, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 182'inci maddesinde, ağır ceza mahkemesinin görevi kapsamında kalan suçlarda on sekiz yaşından küçük mağdurlarla on sekiz yaşını doldurmuş olsa bile cinsel suç mağdurlarının iştirak ettiği duruşmaların, bu kişilerin talepleri hâlinde, kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebileceği yönünde yasal değişiklik yapılması uygun olacaktır.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 206/3'üncü maddesinde, Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafî birlikte rıza gösterirlerse, tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konmasından, mahkemece vazgeçilebileceği hususu düzenlenmiştir; ancak aynı işlem için katılandan onay alma zorunluluğunun bulunmamaktadır.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nda şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, veya alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmalarda sanığa istemi aranmaksızın müdafî görevlendirileceği hükme bağlanmışken; mağdurlar için sadece mağdurun on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul olması halinde istemi aranmaksızın kendisine bir vekil görevlendirilecektir. Bu nedenle mağdurların haklarını düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234 ve 329'uncu maddelerinde, özellikle cinsel saldırı veya alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada mağdurun da sanık gibi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

talebi olmaksızın zorunlu vekil vasıtasıyla temsil edilmesini sağlayacak değişiklik yapılması uygun olacaktır.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236'ncı maddesinin ikinci fıkrasında, işlenen suçun etkisiyle psikoloji bozulmuş çocuk veya mağdurun, bu suça ilişkin soruşturma ve kovuşturmada zorunluluk arz eden hâller saklı kalmak üzere tanık olarak bir defa dinlenebileceği düzenlendiği hâlde, uygulamada mağdurların, özellikle de çocukların maruz kaldıkları suç nedeniyle psikolojilerinin bozulup bozulmadığının araştırılmadığı ve birçok kez soruşturma ve kovuşturma aşamasında defaten dinlendiği görülmektedir. Bu hükme işlerlik kazandırmak için, on sekiz yaşından küçük cinsel suç mağdurlarının kendilerine karşı işlenen suç nedeniyle psikolojilerinin bozulmuş kabul edilmesi, ağır ceza mahkemesi görevine giren suçlardan mağdur olan çocukların ise psikolojilerinin bozulup bozulmadığının raporla saptanma zorunluluğunun olması yönünde yasal düzenleme yapılması gerekmektedir.

- Kamu davasına katılmayı düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 237'nci maddesinde, mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanların ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını belirterek kamu davasına katılabilecekleri düzenlenmiştir. Katılma istemi kabul görenler, davada taraf sıfatını kazanabilmekte ve çeşitli haklardan yararlanmaktadır. Ancak uygulamada çoğunlukla davaya katılmanın anlam ve sonuçlarını bilmediğinden müdahil olmayan mağdurların bu hakları kullanmaktan mahrum kaldıkları görülmektedir. Bunun önüne geçmek için; otomatik katılma sisteminin getirilmesi, ancak mağdurun katılmak istemediğini açıkça beyan etmesi halinde katılmamasının sağlayacak yönde düzenleme yapılması uygun olacaktır. Türkiye "mağdurun davaya katılması" konusunda Amerika ve Almanya'dan daha ileri bir aşamadır. Amerika'da mağdurlar davaya katılmamakta ve sadece tanık statüsünde iken; Almanya'da sadece ağır cezalı suçlara katılma hakları vardır.

- Mahremiyet, güvenlik ve psikolojik durumlardan dolayı sanıkla aynı duruşmada ifade vermek istemeyen mağdurların bu taleplerini karşılayacak yasal düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu nedenle, sanıkla birlikte aynı duruşmada ifade vermek istemeyen mağdurların mahremiyet ve güvenliklerini sağlamak maksadıyla talep etmeleri hâlinde adliye içerisinde veya çocuk izlem merkezlerinde oluşturulacak özel bir alanda telekonferans yöntemiyle görüntülü ve sesli sistem vasıtasıyla ifadesinin alınmasına, şikâyet istem ve delillerini sunmasına olanak sağlayan yasal düzenlenmenin yapılarak mağdurların psikolojik

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

travmalarının asgari seviyede tutulması sağlanmalıdır. Günümüzde tutuklu sanıklara uygulanan beyanlarını telekonferans sistemiyle alabilme uygulaması mağdurlara da tanınmalıdır.

- Uygulamada mağdurların kişisel bilgilerinin ve suç mağduru olduklarının kamuya ifşa edilmek suretiyle ikincil mağduriyetler yaşayabildikleri, keza ağır cezalı suçlarda mağdurun kişisel bilgilerinin sanığa ulaşımında yasal engel bulunmadığı gözlemlenmiştir. Özellikle, Almanya’da mağdur adres bilgilerini vermek zorunda değildir. Eğer güvenliğiyle ilgili sıkıntı varsa kimlik bilgilerini de gizleme hakkına sahiptir. Buna benzer sistem mevzuatımızda olmamakla birlikte Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 209’uncu maddesinde; sanık ve mağdurun kişisel bilgilerinin gizli tutulmasını istemesi halinde bunların kişisel bilgilerle ilgili beyanlarının alındığı duruşmaların kapalı yapılacağı yönünde bir düzenleme yer almaktadır. Ancak mağdurun kimlik bilgilerini sanıktan da gizleme hakkı olmalıdır. Çünkü sanık mağdurun kişisel bilgilerine eriştiğinde ona zarar verme riski oluşacaktır.

- Onarıcı adalet sistemi, mağdurların uğramış olduğu maddi zararların sanık tarafından karşılanması ve böylece ceza miktarında ona göre indirim veya erteleme yoluna gidilmesi anlamına gelmektedir. Ceza adalet sistemimizde, onarıcı adaletin beklenen etkinlikte uygulanmamasına bağlı olarak mağdurların uğradıkları zararları ya hiç tazmin edemedikleri ya da uzun yargılama süreçleri sonunda edebildikleri görülmektedir. Bu kapsamda Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 253’üncü maddesinde düzenlenen uzlaşma müessesesi, mağdurların kendilerine karşı işlenen suçlar nedeniyle uğradıkları zararların giderilmesini hızlı ve etkin bir şekilde sağlamaktan uzaktır. Almanya’da uzlaşma müessesesi iyi işlemekte ve özel dernekler aracılığıyla mağdur ve sanıklar bir araya getirilip uzlaştırılmaktadır. Almanya’da tüm suçlarda kişiler uzlaşabilmekte; uzlaşma halinde belli bir cezanın altında kalan suçlarda savcı dava açmamakta, belli bir cezanın üstünde kalan suçlarda ise uzlaşma hâkime takdiri indirim hakkı vermektedir. Benzer bir uygulamanın hukuk sistemimize getirilmesi ve Adalet Bakanlığının denetiminde özel uzlaştırma birimlerinin kurulması faydalı olacaktır.

- Küçüklere karşı işlenen cinsel suçların çok büyük oranının, mağdurun failden korkması veya toplumdan utanması ya da suçun vahameti hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması gibi nedenlerle soruşturma konusu yapılmadığı gözlemlenmiştir. Bununla ilgili olarak küçüklere karşı işlenen cinsel suçlarda, dava zaman aşımı süresinin küçüğün yaşının 18

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

yaşı ikmal ettiği tarihten itibaren işlemeye başlaması faydalı olacaktır. Türk Ceza Kanunu'nun 66'ncı maddesinde buna benzer bir hüküm bulunmaktadır. Buna göre; “Özellikle çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun 18 yaşını bitirdiği günden itibaren zaman aşımı işlemeye başlar.” Bu hükmün biraz daha genişletilerek sadece üst soy veya alt soy değil, özellikle cinsel suçlarda herkese karşı zaman aşımı süresinin çocuğun 18 yaşını ikmal ettikten sonra başlaması yönünde düzenleme yapılması faydalı olacaktır.

- Mağdurlara suç sonrası psikolojik, sosyolojik ve hukuki danışmanlık hizmetlerinin sunulabilmesi, verilebilecek diğer hizmetlerin belirlenerek standartların düzenlenmesi ve mağdur haklarının genel olarak iyileştirilmesi bakımından müstakil bir mağdur hakları yasasının çıkarılması gerekmektedir.

- Yine, cinsel saldırı veya cinsel istismar suçlarını işlemeyi sürekli hale getiren hükümlülerin -özellikle bu Amerika'da uygulanıyor, “Megan Yasası” olarak isimlendiriliyor- ceza infaz kurumundan tahliyeleri sonrası benzer nitelikte suç işleme riskinin diğer bireylere oranla daha yüksek olması sebebiyle bunların özel bir sicile kaydedilerek okullar ve öğrenci yurtlarının toplu olarak bulunduğu kurumların yöneticileri ve o bölgedeki kolluk görevlilerine açık hâle getirilmesi uygun olacaktır.

- Uygulamada, kolluk görevlilerince yürütülen soruşturmalarda mağdurlara karşı davranışlarında bir kısım olumsuzluklar yaşanmaktadır. Bunu önlemek adına, özellikle kolluk görevlilerinin vazifelerini ifa sırasında mutlak surette uymak zorunda olacakları mağdur hakları kılavuzunun oluşturulması gerekmekte, mağdurlarla ilgilenen birim şüphelilerle ilgilenen birimden ayrılmalı, burada vazifeli kolluk görevlilerine mağdur haklarıyla alakalı eğitim verilmeli, birimde yeteri kadar uzman bulunmalıdır.

- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 15'inci maddesine göre, şüpheli çocuklarla ilgili ifadelerin bizzat cumhuriyet savcısı ve uzman denetiminde alınması gerekmektedir. Aynı düzenlemenin mağdur çocuklarla ilgili de öngörülmesi uygun olacaktır.

- Bir suça maruz kalan mağdurları adli süreçle alakalı bilgilendirmeye yönelik broşürlerin hazırlanarak bu broşürlerin kolluk görevlileri tarafından soruşturmanın başında mağdura verilmesi faydalı olacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Uygulamada adli tıba gidip gelme masraflarının genelde mağdurların üzerinde bırakıldığı görülmektedir. Bu masrafların devlet tarafından karşılanması zorunluluğunun getirilmesi gerekmektedir.

- Adalet Bakanlığı bünyesinde mağdurlara ilgilenecek ayrı bir birimin kurulması, bu birimin görevinin sadece mağdurların sıkıntıları olması, onlara rehberlik edecek şekilde görev verilmesi, bu düzenlemenin de yasal mevzuatla yapılması gerekmektedir.

- Çocuk İzleme Merkezleri Başbakanlık genelgesi ve HSYK genelgesi doğrultusunda işlem yapmakta ve bunların yasal dayanakları bulunmamaktadır. Bunların muhakkak ya Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ya da Çocuk Koruma Kanunu'nda yapılacak bir düzenlemeyle yasal statüye kavuşturulmaları gerekmektedir.

- Mevzuatımızda hükümlülerin kamu kurumlarında yüzde 2 oranında çalışma zorunluluğu vardır. Bu orana özellikle ağır ceza suçlarından mağdur olup da sakatlanmış yani çalışamaz duruma gelen bireyler ile ölen kişilerin eş veya çocuklarından ekonomik sıkıntı çekenlerin de dahil edilmesi uygun olacaktır.

- Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü "Geliştirilmiş Bilirkişilik Projesi" kapsamında bir proje yürütmektedir. Bu projenin amacı bilirkişilik konusunda yaşanan sıkıntıları gidermektedir. Ayrıca Kanunlar Genel Müdürlüğünde cinsel suç mağdurlarının psikolojisinin bozulduğunun tespit edilmesine yönelik raporlama sürecini ortadan kaldırmaya yönelik bir çalışma yürütülmektedir. Bu çalışma, cinsel suçlarda ceza aralığının belirlenmesi konusunu tamamen hakim taktirine bırakmayı öngörmektedir.

9.2.1.3. Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanı Hakim Muhittin ÖZDEMİR

Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanı Muhittin ÖZDEMİR, 18.11.2013 tarihli Bakanlık oluruyla kurulan Mağdur Hakları Daire Başkanlığı hakkında aşağıdaki bilgileri vermiştir:

- Avrupa ülkelerinde mağdurlara yönelik faaliyetler daha çok dernekler ve vakıflar aracılığıyla yani sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yerine getirilmekte, birçok dernek ve vakıf aracılığıyla mağdurlara psikososyal ve maddi yardım sağlanmakta ve bu STK'lar sağladıkları destek oranında da kamudan maddi yardım almaktadırlar.

- 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu'nda denetimli serbestlik müdürlüğünün görevlerini sayarken suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları psikososyal ve

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

ekonomik sorunların çözümünde danışmanlık yapmak ve bu kişilere yardımcı olmak görevi de sayılmıştır. Yani kanun “suçtan zarar gören” kavramını temel almış, danışmanlık ve yardım yapılmasını da denetimli serbestlik şube müdürüne görev olarak yüklemiştir. Bu kapsamda, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Denetimli Serbestlik Dairesi Başkanlığı içerisinde çeşitli hizmetler yapılmıştır, projeler geliştirilmiştir. Projeler sonucunda da 5402 sayılı Kanun’a ilişkin 5 Mart 2013 tarihli bir yönetmelik düzenlenmiştir. Türkiye’de ilk defa, bu yönetmelikte mağdurun tanımı yapılmıştır. Buna göre mağdur “*Kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden birine karşı işlenen suçun fiziksel, duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişi*” olarak ifade edilmiştir. Sekiz yıllık süreç sonucunda çeşitli meslek gruplarından kişilere eğitimler verilmiş, broşürler basılmış ve proje çerçevesinde de bilgilendirme faaliyetleri yapılmıştır. Yönetmelik, taşrada da mağdur destek hizmetleri bürosu oluşturulmasını öngörmüştür ancak henüz bu kısım faaliyete geçememiştir.

- Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı tarafından mağdur hakları konusunda bir çalışma yapılmış, çalışma sonucunda 28/6/2013 tarihinde bir rapor sunulmuş ve bu raporda belli başlı iki eksiklik tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi, genel olarak mağdurların haklarını temel ilkeler çerçevesinde belirleyen bir kanunun olmamasıdır. İkinci eksiklik ise, asıl işi mağdurlar olan bir birimin bulunmamasıdır. Bu eksiklikler değerlendirilerek, ceza adalet sisteminde mağdur haklarıyla ilgili uygulama ve aksaklıkların tespiti ve mağdurların ceza yargılaması sırasında yaşadıkları sorunların genel olarak değerlendirilmesi neticesinde suç sonrası soruşturma ve kovuşturma evrelerinde mağdurlara rehberlik ve destek hizmetleri sunacak, bu hizmetleri koordine edecek bir birim olmak üzere 18/11/2013 tarihli Bakan oluru ile Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kurulmuştur. Mağdur hakları alanında müstakil bir yapıya duyulan ihtiyaç gereği bu teşkilat kurulmuştur.

- Mağdur Hakları Daire Başkanlığının kurulma sebepleri şu şekilde sıralanabilir: Mevcut teşkilatlanmanın yetersiz kalması, devletin mağdur haklarına verdiği önemi gösterecek yapıya duyulan ihtiyaç, yönetmelikte yapılan düzenlemenin hayata geçirilememesi, asıl görevleri nedeniyle denetimli serbestlik müdürlüklerinde mağdur haklarının hep ikinci planda kalacak olması, sanık odaklı yapının mağdur haklarına çare olamaması, sanık odaklı yapıya ve dolayısıyla adalete yönelik olumsuz kamuoyu bakışının değiştirilmesi. Özellikle ülkemizde devlet adliye sarayı, ceza ve tevkifevi, Denetimli

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Serbestlik Müdürlüğü gibi teşkilatlanmalarla sadece suçlu lehine veya sadece cezalandırmaya yönelik işlem yapıldığı yönünde kamuoyunda olumsuz bir bakış açısı var. Bu başkanlığın kurulmasıyla bu bakış açısının değiştirilmesi hedeflenmektedir.

- Türkiye tarafından imzalanan Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Devlet Tarafından Giderimi İçin Avrupa Konseyi Sözleşmesi gereğince, TBMM tarafından bu Sözleşme onaylandığında mağdurun zararlarının devlet tarafından giderimi için bir teşkilatlanmaya ihtiyaç olacaktır. Ayrıca uluslararası alanda mağdur haklarına yönelik gelişmeleri takip edebilecek, uygulama yapabilecek yapıya da gerek vardır. Yine kamu ve sivil toplum kuruluşlarınca yapılan faaliyetlerin koordine edilmesi gerekmektedir. Mağdur Hakları Daire Başkanlığının bu işleri yapabileceği düşünülmektedir.

- Mağdur Hakları Başkanlığının teşkilat yapısı, merkez ve taşra olmak üzere ikiye ayrılacaktır.134 ağır ceza merkezinde taşra teşkilatı kurulması düşünülmektedir. Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne bağlı, Başkan, tetkik hâkimleri, uzmanlar, şube müdürleri ve yardımcı personelden oluşmaktadır. En temel bürosu, Suç Mağdurları Temel Müdahale Bürosudur. Bu büronun görevleri; mağdurlara yönelik temel yaklaşımları belirlemek, suç türlerine göre mağdurlara ihtiyaçları olan destek türlerini belirleyip uygun yöntemler geliştirmek, suç türlerine göre mağdurları bilgilendirmek, temel haklar, ceza yargılamasında tanınan haklar, şikâyet hakkı, hukuk mahkemelerinde takip edebilecekleri haklar, başkanlıkça verilen hizmetler, yardım sağlayan sivil toplum kuruluşları ve kamu kuruluşlarının verdikleri hizmetler hakkında bilgiler veren temel kılavuzlar yayınlamaktır. Bu kılavuzlar, gerek savcılıkta, gerekse kolluk kuvvetlerinin mağdurla ilk karşılaştığı yerler olan birimlerinde bulundurulacaktır.

- Hedeflenen, mağdur hakları ile ilgili kanun çalışması yapıldıktan sonra bu büroyu biraz daha kapsamlı hâle getirerek 5 ayrı büro oluşturmaktır. Bu bürolar; suç mağdurları temel müdahale bürosu, suç mağdurları psikososyal destek müdahale bürosu, aile içi şiddet müdahale bürosu, cinsel suç mağdurları müdahale bürosu, suç mağduru çocuklara müdahale bürosu olarak düşünülmektedir. Başkanlıkta mevzuat işleri bürosu da kurulacaktır. Bu büro mağdur hakları kanununu hazırlamak, kanun gereği hazırlanacak yönetmelik çalışmalarını yapmak, mağdur haklarıyla ilgili yasal uygulamalara ilişkin görüş hazırlamak, mağdurlara yönelik mevzuat çalışmalarına ilişkin toplantılara katılmak görevlerini üstlenecektir. Ayrıca istatistik ve bilgi işlem bürosu da kurulacaktır. Bu büronun görevleri; Mağdur Hakları Daire

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Başkanlığının internet sitesini kurmak ve güncel tutmak, sosyal medyayı takip etmek, Başkanlıkça yardım sağlanan mağdurlara yönelik istatistik tutmak olacaktır. Bunun dışında; Personel ve İşlemler Bürosu, AR-GE ve Eğitim Bürosu, Koordinasyon ve Toplantı Bürosu kurulması düşünülmektedir.

- Başkanlığın öncelikli hedefi, mağdur hakları kanununun hazırlanmasına yönelik faaliyetleri başlatmaktır. Bunun dışında; üniversitelerin de desteğini alarak paneller düzenlemek, yurt dışı inceleme gezilerinde bulunmak hedeflenmektedir.

- Mağdur hakları ile ilgili olarak hazırlanan kanunda; mağdurun, suçtan zarar görenin tanımı yapılacak, Başkanlığın teşkilat yapısı yer alacak, uluslararası belgeler ışığında mağdurlara ilişkin temel yaklaşım ilkelerine yer verilecektir. Ayrıca daha önce Bakanlık tarafından hazırlanan ve yasalaşma faaliyetleri devam eden “Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısı”nın da bu kanun içerisine alınması düşünülmektedir. Ayrıca kanunda mağdurların istihdamına yönelik bir hükme yer verilmesi, kamuda hükümlülere tanınan yüzde 2 oranında istihdam zorunluluğunun mağdurlar için de getirilmesi planlanmaktadır. Yine, kanunda, mağdurların sanıklardan çeşitli nedenlerle tazmin etme olanağı bulamadıkları zararların devlet tarafından tazmini için gerekli hükümler öngörülmektedir.

- Mağdur hakları kanunu çalışmalarının yanı sıra cinsel suç mağdurlarına yönelik koruyucu mevzuat düzenlenmesi, kolluk ve diğer görevlilerin vazifelerini ifası sırasında mutlak surette uymak zorunda olacakları mağdur hakları kılavuzunun oluşturulması, suça maruz kalan mağdurların bilgilendirilmesi, mağdurlara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin verilmesi, mağdurlara yönelik alternatif tazmin programlarının (özür dileme gibi) geliştirilmesi, ceza davalarında mağdurun maddi veya manevi tazminat talepleri hakkında da ceza hâkiminin karar verebilmesi, mağdur yardım organizasyonlarının desteklenmesi ve organize edilmesi yönünde hedefler bulunmaktadır. Ülkemizde mağdura soruşturma veya kovuşturma evresine yönelik olarak tanınan haklar birçok Avrupa ülkesinden ileri düzeydedir. Ancak, yargılamanın süjesi olarak tanınan haklar dışında mağdura yaklaşımda eksiklikler mevcuttur. Suç mağdurları kendilerini savunmasız, kimsesiz hissetmektedir. Örneğin, bir trafik kazası mağduru devletin kendisi için sağladığı hakları bilmemekte, verilen hizmetlere ulaşamamaktadır. Bu nedenle esas olarak bilgilendirme faaliyetlerine yer verilecektir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

9.2.1.4. Adalet Bakanlığı Tetkik Hakimi Dr. Hakan YAVUZ

Adalet Bakanlığı tetkik hakimi Dr. Hakan YAVUZ, mağdur haklarını onarıcı adalet kavramı açısından ele almış ve bu çerçevede aşağıdaki bilgileri vermiştir:

- Yaklaşık otuz-kırk yıldır tüm dünyada ceza adalet sistemlerinde onarıcı adalet kavramı üzerine düşünülmekte ve ülkelerin birçoğunda buna ilişkin düzenlemeler yapılmaktadır. Adalet sisteminden ve yargıdan memnuniyetsizlik aslında hukuk tarihi kadar eski bir meseledir; ancak geçtiğimiz yüzyılda yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler, hukuk kurallarının ve kurumlarının toplumsal ilişkileri düzenlemekte yetersiz kalmasına, sadece devlet ve devletin resmî görevlileri eliyle dağıtılan adaletin yarattığı memnuniyetsizliğin tahammül edilemeyecek boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak gerek özel hukukta, gerekse ceza hukukunda, alternatif çözüm yöntemleri aranmaya ve geliştirilmeye başlanmıştır. İşte, onarıcı adalet de, bu düşünceden hareketle cezalandırıcı adalet anlayışının mahzurlarını gidermek üzere ortaya çıkmış bir iyilik hareketi olarak ceza adalet sisteminde ortaya çıkmıştır.

- Cezalandırıcı adaletten onarıcı adalete yani fail odaklı bir yaklaşımdan mağdur odaklı bir yaklaşıma geçmek kolayca kabullenebilecek bir şey değildir. Ancak onarıcı adalete, özellikle ceza adalet sisteminde uzlaşmaya ve bunun geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Geleneksel anlayışta suçun esas mağduru devlet iken, onarıcı adalet ve ceza adalet sisteminde uzlaşma kurumu buna tamamen farklı bir yerden bakmaktadır. Mevcut ceza adalet sistemimizde, mevcut mevzuatımızda onarıcı adalete ilişkin düzenlemeler olsa da uygulaması pek başarılı değildir.

- Onarıcı adalet, suçun salt bir kanun hükmünün ihlali olarak tespitinden değil, suçun bir haksızlık olarak tespitinden başlamaktadır. Şayet suçun bir haksızlık olduğu tespit edilirse, mağdurunun da tatmin edilmesi zorunluluğu doğmaktadır. Onarıcı adalette, suçtan etkilenen kişilerin doğrudan doğruya katılımıyla suç nedeniyle ortaya çıkan haksızlığın, husumetin giderilmesini amaçlayan, suç olgusuna mağdur merkezli bakan ve geçmiş yerine geleceğe yönelerek uyuşmazlığı çözmeye amaçlayan bir yaklaşım sergilenmektedir. Onarıcı adalet suçtan etkilenen kişiler olarak mağdur, fail ve toplumun ihtiyaçlarını dengeleyerek suç teşkil eden eylemlere verilecek karşılık konusunda daha yapıcı, telafi edici, eğitici, affedici, sorumluluk yükleyici, toplumsal katılım ve diyalogu teşvik edici bir model sunmaktadır. Cezalandırıcı adaletten farklı olarak onarıcı adalet, ihlal edilen kurallar ve failin

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

cezalandırılmasına odaklanmak yerine öncelikli olarak mağdura yoğunlaşmakta ve mağdurun uğradığı maddi ve manevi zararın bir şekilde telafi edilmesine çalışmaktadır.

- Onarıcı adaletin dayandığı temel ilkeler; suça karşı verilecek toplumsal tepkiye, mağdurun maruz kaldığı zararın olabildiği ölçüde giderilmesinin teminiyle başlanması, failin mağdura karşı gerçekleştirdiği eylemin etkilerini anlamaya ve bundan dolayı sorumluluğunu kabul etmeye teşvik edilmesi, suç nedeniyle ortaya çıkan zararın en iyi şekilde giderilebilmesi amacıyla fail ve bazen toplum temsilcilerinin de katılımıyla bir uzlaştırmacı huzurunda bir araya gelinmesi, hatta şayet faile bir yaptırım uygulanacaksa bu yaptırımın belirlenmesi ve infazı süreçlerinde mağdura söz hakkı verilmesini öngörmektedir. Gerçekten, burada sıralanan esaslar, günümüz ceza adalet anlayışının çok ötesinde esaslar olup kabul edilmesi, uygulanabilir olması kolay değildir. Yapılan araştırmalara göre Türk sisteminin de dahil olduğu geleneksel cezalandırıcı adalet anlayışına göre dizayn edilen sistemde; süreç hakkında yeterince bilgilendirilmekten, kolluk, savcılık ve mahkeme aşamalarında defalarca ifade vermekten, rapora gönderilmekten, davaların gereksiz yere uzamasından, duruşma öncesinde ve duruşma esnasında çoğu zamanlar faille birlikte uzun süre bekletilmekten, kolluk, savcı ve hâkimler tarafından hor görülüp nesneleştirilmekten, fail tarafından korkutulup bundan sonraki hayatının kontrolünü kaybetme riskinden, suçun esasen kendileri aleyhine işlenmesine karşın kamu adına yetki kullananlar tarafından düşüncesinin hiç sorulmamasından, uğradığı zararın karşılanmasının teminine yönelik girişimlerin faili cezadan kurtarmak veya cezasında indirim sağlamaya, yani kendisini değil, faili korumaya yönelik olduğu izleniminin verilmesinden dolayı mağdurlar günümüzde sistemimizden şikâyet etmektedirler.

- Mağdurlar bir suça maruz kaldıklarında ilk istekleri, failin ağır bir şekilde cezalandırılması yönündedir; ama soğuma süreci meydana geldiğinde, üzerinden biraz zaman geçtiğinde bu duygu yer değiştirir ve failin kendisine uğradığı zararı telafi etmesi, en azından bir özür dileyip pişman olduğunu söylemesi ve gelecekte kendisini yeniden tehdit etmemesini sağlayacak teminatı failden alması ihtiyacı cezalandırılma talebinin yerine geçmiş duruma gelir. Zira faile ceza verilmesinin mağdurun dünyasında bir değişiklik yaratması çoğu zaman mümkün değildir. Hatta failin alacağı cezadan dolayı mağdura karşı kin besleyeceği ve ona yeniden zarar vereceği endişesi mağduriyetin sürekli hâle gelmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, ceza mağdurun maddi ve manevi kayıplarını giderememekte, sorularına cevap verememekte, korkularını giderememektedir. Bununla birlikte, ceza tehdidi failin mağduru

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

değil, kendisini düşünmeye zorlamaktadır. Dolayısıyla, mağdur, kendi zararının telafisini isterken, sistem faili zararı inkâr etmeye veya az göstermeye teşvik etmektedir. Öte yandan tüm ceza adalet süreçlerinde, failin susma hakkı varken mağdurun konuşma, yaşadıklarını yeniden, yeniden anlatma zorunluluğu vardır. Çünkü maddi gerçeğe ulaşmak klasik ceza adalet süreçlerinin kutsal amacı konumundadır.

- Kısaca onarıcı adalet kurumu olan uzlaştırmanın mağdur bakımından faydalarını madde madde şu şekilde sıralayabiliriz: sürece aktif olarak katılma, süreçte yönlendirilen değil yönlendiren olma, adil ve saygılı davranılan bur süje olma, failin kişilinden kaynaklanan korkuların azalması, maddi ve manevi zararın giderilmesi, zararın çok yönlü ve ciddi bir şekilde ele alınması, kendilerinden özür dilenmesi, faili daha iyi tanınması, tüm süreçler hakkında bilgi sahibi olması, faille yüz yüze gelip düşünce ve duygularını doğrudan açıklayabilme imkânı sunulması, failin mağdura karşı kişisel olarak sorumlu tutulması, aylar hatta yıllar sürebilecek yargılama sürecinden kurtulması, mağdurun sorunu tamamen kafasından atması ve yeniden mağdur olma korkusundan kurtulması.

- Uzlaştırmanın ülkemizdeki görünümüne gelince: ceza mevzuatımızda 2005 yılında yapılan değişiklikler içerisinde uzlaştırma sınırlı bir yer edindi. Geçtiğimiz sekiz yıl içerisinde bazı değişiklikler yapılmasına rağmen, uzlaşmadan umulan fayda elde edilememiştir. Bunun en önemli sebebi, uzlaştırmanın bir onarıcı adalet kurumu olarak değil, daha ziyade, savcılıkların veya mahkemelerin iş yükünü azaltmak amacıyla sisteme dâhil edilmesidir. Bir kurum ihdas edilirken pratikteki amacınız şayet ihdas ettiğiniz kurumun tarihsel gerçekliği ve öncelikleriyle uyumsuz olursa o kurumdan ne beklediğiniz faydayı ne de diğer ülkelerdeki iyi uygulama örnekleri sonucunda ortaya çıkan faydaları temin etmeniz mümkün olmaz, hatta mevzuattan ve kurumsal yapı eksikliğinden kaynaklanan kötü sonuç, uygulayıcı ile taraflar ve toplum nazarında kurumun gereksiz, faydasız hatta kötü bir şey olduğu kanısının oluşmasına dahi neden olabilir ki, bu, kanunu değiştirmekle veya yeni bir kanun yapmakla telafi edilebilecek bir husus değildir. Bizdeki durum böyle oldu. Özellikle yapılan araştırmalar mevzuatta çok sınırlı bir şekilde düzenlenmesi, özellikle şikâyete tabi suçlara münhasır kılınması, uzlaştırmaya ilişkin bir kurumsal yapı tesis edilmemesi ve eğitimci uzlaştırmacıların yok denecek kadar az olması nedeniyle hâkimler ve savcılar ile uygulayıcılar bakımından çok kabul görmemiş bir kurum olduğunu göstermektedir. Mağdur Hakları Daire Başkanlığının görevlerinden biri, uzlaştırma kurumunun geliştirilmesi olarak sayıldığı için bu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

konuda ilerleme kaydedileceğini ve kısa vadede belki uzlaştırmadan sorumlu yeni bir birimin kurulmasına doğru ilerlediğimizi söylemek mümkündür.

- Hukukumuzda özellikle basit suç tiplerine ilişkin olarak faillerin hapis dışında alabileceği çok sayıda yaptırım tipi bulunmaktadır. Bununla birlikte, hapis cezalarının infazında da faillere kolaylık tanınmaktadır. Öte yandan, mağdurun tatmin edilmesi ve ceza-adalet sürecine etkin olarak katılımının sağlanmasına yönelik araçlar, uzlaşma dışında yok gibi görünmektedir. Ceza yargılamasına ilişkin fail hakları ve mağdur haklarına ilişkin düzenlemeler neredeyse dengelenmiş durumda ancak mağdurun tatmini konusunda problemler devam etmektedir. Mesela, sizi döven, yaralayan, vücut bütünlüğünüzü basit bir şekilde ihlal eden ancak yabancı olan, tanımadığınız bir faille uzlaşabileceğiniz hâlde, paranızı çalan, sizi dolandıran, mal varlığınızı zarara uğratan faillerle uzlaşamıyorsunuz. Fail, eğer zararını tazmin etmek isterse hesabınıza bir miktar para yatırıyor ve yargılama sonunda cezası erteleniyor veya indirime gidiliyor. Öte yandan, bir yabancı tarafından dövülüp yaralanırsanız onunla uzlaşabiliyorsunuz ancak eşiniz, anneniz, babanız, kardeşiniz, çocuğunuz tarafından dövüldüğünüzde onlarla uzlaşamıyorsunuz; çünkü kanundaki düzenleme onarıcı adaletin en fazla devreye girmesi gerektiği kimi noktalarda biraz da kamuoyunun tepkisi ve cezalandırıcı adalet anlayışının etkisiyle mağdura bu hakkı vermiyor.

- Öte yandan, Kanuna göre sadece hukuk öğrenimi görmüş kişiler uzlaştırmacı olabiliyor. Bu nedenle, bir psikoloji, sosyoloji veya sosyal çalışma alanında uzmanlığınız varsa, uzlaştırmacı olamıyorsunuz; ama iktisat, işletme, ekonometri hatta kamu yönetimi uzmanıysanız, yönetmelikteki düzenleme gereği uzlaştırmacı olabiliyorsunuz. Bu çelişkilerin giderilmesi gerekiyor.

9.2.2. Akademisyenler

9.2.2.1. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halil İbrahim BAHAR

Prof. Dr. Halil İbrahim BAHAR, “Ceza Adalet Sisteminde Mağdurların Önemi” konusunda Alt Komisyona aşağıdaki bilgileri vermiştir:

- Mağdur hakları meselesi Dünyada ilk defa 1940’lı yıllarda literatüre girmiş; Türkiye’de ise 2005 yılında Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile mevzuatımıza dahil olmuştur. Uygulamaya bakıldığında ise Türkiye’de mağdur hakları konusu üzerinde bir farkındalık olmadığı göze çarpmaktadır. Oysa mağdur hakları

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

meselesine, öncelikle sanık-mağdur ilişkisi açısından, daha sonra ise ceza adalet sisteminde yer alan kolluk-yargı-infaz-rehabilitasyon aşamaları açısından bakmak gerekmektedir. Özellikle mağdurun kolluk aşamasında yönlendirilmesi konusu önem arz etmektedir. Yargılama aşamasında mağdurlardan defalarca yaşadıkları olayları anlatmaları istenmekte ve bu durum da mağduriyetin pekişmesine ve dolayısıyla ikincil mağduriyetin doğmasına yol açmaktadır. Özellikle çocukların ifadesinin alınması konusunda uygulamada büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Ayrıca medyada mağduriyet haberlerine ne şekilde yer verileceği meselesi de büyük önem taşımaktadır. Türkiye'deki en büyük eksikliklerden birisi de mağdur sayılarının tutulduğu bir alan olmaması ve bu nedenle mağdur sayılarının bilinmemesidir.

- Mağduriyet kavramına sadece belirli mağduriyetler açısından değil, bütüncül gözle bakmak gerekmektedir. Bu anlamda aile işi şiddet, çocuk mağduriyeti, kadın mağduriyeti, cinsel suçlar, çocukların cinsel istismarı gibi çeşitli mağduriyet türlerini incelemek gerekmektedir.

- Uygulamada Adli Tıp Kurumu ile üniversitelerin adli tıp enstitüleri arasında yetki çatışması yaşanmaktadır. Üniversiteler de kendilerine rapor düzenleme yetkisinin verilmesini istemektedirler. Özellikle Adli Tıp Kurumunun kararlarının siyasi olduğu yönünde eleştiriler dikkat çekmektedir. Bu çerçevede mağdurlar açısından birliktelik müessesinin iyileştirilmesi gerekmektedir.

- 2006 yılında İstanbul Eminönü'nde 1400 kişi üzerinde yapılan bir ankette, bu kişilere son beş yıl içerisinde en az bir kez kapkaça maruz kalıp kalmadıkları sorulmuş ve yüzde 5 oranında bir sonuç elde edilmiştir. Bu da gösteriyor ki esasında Türkiye çoğu ülke ile kıyaslandığında güvenli bir ülkedir.

9.2.2.2. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Muharrem ÖZEN

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları" başlıklı sunumuzda Alt Komisyona aşağıdaki bilgileri sunmuştur:

- Ceza yargılaması maddi gerçeğin ortaya çıkarılması üzerine kurulmuş bir sistemdir. Bu sistemde de devletin cezalandırma erkinin bir parçası olan savcılık teşkilatı karşısında, sanık haklarının ne olacağı sorunu üzerinde durulmuştur. Mevzuatımızda ilk kez 1992 yılında CMUK'ta değişiklik getiren 3842 sayılı Kanun'la sanık hakları konusunda gelişmeler yaşanmıştır. Son yıllarda ise Türkiye sanık hakları konusunda büyük aşama kaydetmiş; Batı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

hukuk sitemlerinin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları doğrultusunda sanığa verilmesi gereken hakları mümkün olduğu kadar vermeye çalışmıştır. Ancak sanığa evrensel haklarını bahşedelim düşüncesi altında bir sistem oluştururken, ceza yargılamasının merkezinde olan bir başka süje olan mağdur ihmal edilmiştir. Esasında verilecek yaptırımın ya da yargılama sürecinin yapacağı hırpalamanın en az sanık kadar etkilenen diğer bir süjesi mağdurdur. Bu nedenle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, sanki mağduru yeniden keşfetmiş gibi, mağdur haklarına yer vermiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ihtiyaçları tam olarak karşılamasa da mağdur haklarına işaret etmesi olumlu bir adımdır.

- Uygulamada suçun kovuşturulması sürecinde mağdurun pek çok kez daha mağdur edildiği örnekler bulunmaktadır. Bunlardan birisi; cinsel suçtan yargılanan sanık ile mağdurun aynı araç içerisinde karayolu ile İstanbul'daki Adli Tıp Kurumuna taşınması olayıdır. Bu olayda mağdurun yaşayacağı psikolojik baskı suçun en az on kez işlenmesine karşılık gelmektedir.

-“Mağdur” ile “suçtan zarar gören” kavramları bazen örtüşse de her zaman aynı anlama gelmemektedirler. Örneğin insan öldürme suçunda, mağdur ölen kişidir; ama suçtan zarar gören annesidir, kardeşidir, eşidir, çocuklarıdır. Doktrinde tartışmalı da olsa, “mağdur”un ayrı bir kavram, “suçtan zarar gören”in ayrı bir kavram olarak kabul edilmesi daha doğru olacaktır. Suçtan doğrudan zarar gören, yani yaşam hakkı, vücut bütünlüğü, cinsel özgürlük gibi doğrudan hakkı ihlal edilen kişi mağdur olarak kabul edilmelidir. Bu mağduriyet sonrasında hakları etkilenenler ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilmelidir. Bu nedenle mağdur hakları konusunda yapılacak yasal düzenlemelerde bu terminolojiye dikkat edilmesi gerekmektedir.

- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, yürürlükten kalkan kanuna göre mağdur hakları konusunda önemli adımlar atmıştır. Kanun'un 234'üncü maddesinde sanık hakları ile birebir örtüşmese de mağdurlara ilişkin olarak bazı haklar öngörülmektedir. Bu haklar soruşturma ve kovuşturma evreleri için ayrı ayrı düzenlenmişlerdir. Esasen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yargılama sürecinde mağdura getirdiği düzenlemeler çok ciddi bir eksiklik içermemektedir. Esas olarak mağdur bilimine ilişkin olarak alınabilecek önlemler konusuna eğilmek gerekmektedir. Ancak elbette mağdura tanınan bu haklar konusunda da birtakım eksiklikler vardır. Örneğin, mağduru aydınlatma yükümlülüğü daha çok hâkim ve savcıya yüklenmiş olsa da yapılacak bir yasal düzenleme ile kolluk için de getirilmelidir. Şiddete

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

uğramış kadına “Kocan döver de sever de.”, “Kadına vurduğun yerde gül biter.”, “Kızını dövmezen dizini döver.” gibi atasözleri ile yaklaşılmamalıdır.

- Ceza Muhakemesi Kanunu’nda mağdura “Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme” hakkı tanınmıştır. Burada belirtilen bu beş yıllık alt sınır oldukça yüksektir. Ceza Kanunu’nda taksirli adam öldürmenin, nitelikli yani birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermenin bile alt sınırı iki yıldır. Dolayısıyla beş yıl denildiğinde suçların büyük bir çoğunluğunda mağdurun avukat isteme hakkı olmamaktadır. Bu nedenle bu alt basamağın iki yıla kadar çekilmesi sonucunda avukattan yararlanma hakkının genişletilmesi yerinde olacaktır. Hatta cinsel saldırı suçlarına mağduriyetin yoğunlaştığı suçlar eklenmek, bu suçlar dışındaki suçların cezası da iki yıla çekilmek suretiyle mağdurun avukattan yararlanma hakkının genişletilmesi mümkündür.

- Ceza yargılaması sırasında mağdurun korunması kadar ceza yargılama süjesi olma dışında, toplumun bir parçası olarak, bulunduğu çevre itibarıyla ve suç sonrası ya da yargılama sonrası ortaya çıkacak mağduriyetlerin de önlenmesi gerekmektedir. Bu konuda mağdura birtakım psikolojik hizmetler verilmesi önem taşımaktadır. Yine medyanın da olayla ilgili haber yaparken mağdura karşı hassas davranması önem taşımaktadır. Medyada mağdura karşı işlenen suçların sürekli gösterilmesinin mağdura karşı duyarsızlık yaratabileceği tehlikesi unutulmamalıdır.

- Ceza yargılaması sırasında katılan sıfatı alan mağdur, kendisini vekille de temsil edebiliyor. Bu nedenle yargılama sırasında, olayın gerçeğini öğrendikten sonra, mağduru psikolojisi bakımından yargılamadan uzakta tutmakta yarar vardır. Mağdurların sorgularının, yani ifade alma işlemlerinin mahkemeye gelmeden de yapılabilme mekanizmasının getirilmesi halinde, mağdurların psikolojik sorunları en aza indirilebilecektir. Fiziksel teması, göz göze teması indirgeyecek ama yargılama sürecinin de temel ilkelerine zarar vermeyecek yöntemler geliştirilmelidir. Bu yöntemlerin özellikle cinsel suçlarda zorunlu olması gerekmektedir.

- Mağdura ceza yargılamasının dışında destek olmak için çeşitli yasal düzenlemeler yapılabilir. Örneğin; mağdurlar tedavi hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlandırılabilir, mağdura iş imkanı tanınabilir, Tanık Koruma Kanunu hükümleri çerçevesinde, kimlik değiştirme de dâhil, bazı koruma önlemleri alınabilir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Mağdur

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Hakları El Kitabında yer alan mağduru korumaya yönelik tedbirlere bakmakta fayda vardır. Örneğin, Uluslararası Ceza Mahkemesi şöyle bir düzenleme getirmiştir: Delil ve bilginin açıklanması tanık ve ailesinin güvenliğini ciddi bir şekilde tehlikeye atıyorsa, savcı bu tür bilgileri önceden kendisi alacak, bu tür beyanların özetini mahkemeye sunacaktır. Yine, devlet mağdurlara danışmanlık ve yardım hizmeti vermelidir. Bu anlamda, bir birim oluşturularak burada çocukların ve cinsel suç mağdurlarının öncelikli olarak bu danışmanlık ve yardım hizmetlerinden yararlanması gerekmektedir.

- Mağdur haklarının hak ettiği yere ulaşabilmesi konusunda herkese iş düşmektedir. Örneğin; Rize’de bir kadın cinsel saldırıya uğramış, bir süre sonra Kızılcahamam’da evlenmiş. Kadının davası devam ediyor; ama kocası bilmiyor. Bu kadın yargılama sürecinde, ruh sağlığının bozulup bozulmadığının anlaşılabilmesi amacıyla rapor almak için Adli Tıp Kurumu’na gönderilirse bir hafta ya da bir ay kalacak ve kocasının gerçekleri öğrenme tehlikesi doğacak, mutlu yuvası yıkılacak. Bunu düşünen savcı kadını Adli Tıpa değil de Ankara Tıpa göndermiş. Ancak Ankara Tıp, rapor vermenin Adli Tıpın görevi dâhilinde olduğunda ısrar ederek rapor vermemekte direnmiş. Bunun üzerine Ankara Üniversitesi rektörü de araya girerek kadının Ankara Tıptan rapor alması sağlanmış ve yuvasının yıkılması önlenmiştir.

- Özellikle aile içi şiddet suçlarında kocaya hapis veya adli para cezası verildiğinde aile bir de ekonomik açıdan mağdur olmaktadır. Bunu önlemek için, belki ilk defa olmak kaydıyla, böyle bir cezanın ertelenmesi sağlanabilir; ama aynı zamanda, bu süreç içerisinde şiddet ögesini arındıracak bir rehabilite programları uygulanması gerekmektedir. Ya da şiddet uygulayan kocanın güvenlik tedbiri olarak şiddetle ilgili bir programa dâhil olması sağlanabilir.

9.2.2.3. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Öğretim Üyesi Doç. Dr. Tuğrul KATOĞLU

Doç. Dr. Tuğrul KATOĞLU, “Mağdur Hakları Kavramı ve Önemi” konusunda aşağıda yer alan bilgileri vermiştir:

- “Mağdur” kavramı, çalışma alanları farklılaşıp çeşitlendikçe farklı içeriklerle karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla tek bir mağdur tanımı üzerinde uzlaşmak doğru bir yaklaşım değildir. Dar ve teknik anlamda ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukukundaki suç

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mağduru, mağdur hakları ve viktimoloji konusundaki suç mağdurundan daha dar bir kapsamı ifade etmektedir.

- Mağdura yönelik, çoğunlukla 1950'ler sonrasına, 60'lar, 70'lere dayandırılan bir gelişme olarak tespit edilmiştir. “Mağdur bilimi” olarak da tanımlayabileceğimiz viktimolojinin gelişimi de ihtilafli olmakla beraber bu tarihlere dayanmaktadır. Viktimolojinin gelişimi, doğuşu, suç politikalarını, ceza siyasetini etkilemiştir ve mağdurun hatırlanmasını sağlamıştır ama viktimoloji tek başına bir mağdur hakları bilimi değil; psikolojinin, hukukun, kriminolojinin bir arada, disiplinler arası ele alındığı bir çalışma konusu, bir bilimsel disiplindir. Dolayısıyla, sadece bir hukuk sorunu değildir. Viktimoloji için “Kriminolojinin mağdurla ilgili bir dalıdır.” da denilebilir. Bugüne kadar hep, suçların devlet adına takip edilmeye başlanmasının mağduru yalnızlığa ittiği, bu anlamda, etkin bir süje olmaktan onu uzaklaştırdığına değinilmiştir. Bununla birlikte, şunu söylemek gerekir ki: Devletin suçları takip etmeye devam etmesi iyidir, yani takip bir tarafa bırakılacak bir ilke değildir. Ancak mağdura daha güçlü bir konum sağlamak da önemlidir.

- Türk öğretisindeki çalışmalarda önce ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukukunda suç mağduru belirlendikten sonra viktimolojiye veya mağdur haklarına geçilmektedir. Fakat viktimolojideki veya mağdur hakları bahsindeki genel bir geniş anlamda mağdur, bizim ceza hukukunda anladığımızdan farklıdır.

- “Mağduriyetin giderilmesi” bir başka teknik kavramdır. Mağduriyetin giderilmesi, hem mağdurun hem failin etkin olduğu bir süreci ifade ediyor teknik anlamda. Esasında uzlaşmadır bunun adı, fail-mağdur uzlaşmasıdır, fail etkin bir şekilde gayret ediyor bu sistemin içinde kendini affettirmek için ve zararı gidermek için. Denir ki burada: “Bu sayede hem mağdurun menfaatleri tatmin olunur hem de fail bir anlamda kendisiyle hesaplaşmak olanağı bulur ve normalde daha pasif kalabilecek süreyken aktif bir şekilde kaderini bir miktar tayin etmeye yönelir.” Diğer bakış açısı fail-mağdur uzlaşması dışında klasik ceza muhakemesi aygıtları içinde mağduriyetin giderilmesidir. Bu tazmin etmek biçiminde olabilir, hediye vermek biçiminde olabilir, özür dilemek biçiminde olabilir, kamu için çalışmak yahut mağdur için çalışmak biçiminde olabilir.

- Mağdur hakları bugün daha çok pozitif hukukun öngördüğü haklar bağlamında ele alınan bir kavram. Gerçek mağdura karşı daha duyarlı olunması ihtiyacı bu çerçevede çok etkili olmuştur. Özellikle kadın hakları mücadelesi feminist ideolojinin verdiği, ödünsüz

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mücadelenin burada önemli katkıları olduğunu söylemek gerekir. Zira, özellikle kadına yönelik şiddet ve cinsel saldırı suçu mağdurlarının bir tür çifte mağduriyet yaşamaları; hem cinsel saldırının mağduriyetini hem de ondan sonra adli mekanizmanın, idari mekanizmanın, kolluk mekanizmasının duyarsızlığını yaşamış olmaları bir tepki yaratmıştır

- Viktimolojinin çok çeşitli tanımları var. “Viktim”in tam karşılığı kurbandır; ancak bizde mağdur kavramı varken çok hoş karşılanmamaktadır. Bir tanım “suç mağdurlarının kişiliklerini, psikososyal durumlarını, failleriyle duygusal ilişkilerini inceleyen bilim dalı.” olarak verilebilir. Bir başka tanım “mağdurlarla ilgilenen bilim dalı”. Başka bir tanım “suç fiili öncesinde suç işlenirken, suç fiili sonrasında mağdurun rolü ve psikolojisini inceleyen kriminoloji dalı”.

- Bugün özellikle kadına karşı şiddette, çocuklara karşı işlenen suçlarda, viktimolojinin mağduriyetin geniş anlamda giderilmesi ve destek hizmetleri bakımından önemli sonuçları olduğunu görüyoruz.

- Suç Mağdurlarına Yardım Tasarısı Taslağında yapılan mağdur tanımında, çok dar bir tanım yapılmamıştır. Mağdur “kendisine karşı işlenen suç nedeniyle zarar gören veya bu suretle ekonomik kayba uğrayan kişi” olarak ceza hukukunda tanımladığımızdan daha geniş bir şekilde tanımlanmıştır.

- Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 234’üncü maddesinde, mağdurun kanun yollarına başvurabilmesi için davaya katılmış olması şart koşulmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6’ncı maddesinin ek 7 numaralı protokolünde, kanun yoluna başvurmak adil yargılanma hakkının da tamamlayıcısıdır. 234’üncü madde, kanun yollarına başvurma hakkını mağdur açısından kısıtlayan bir hükümdür. Bu hükmün gözden geçirilmesi gerekmektedir.

9.2.2.4. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet MADEN

Yrd. Doç. Dr. Mehmet MADEN, “Türk Hukukunda Mağdur Hakları” konusunda aşağıdaki bilgileri vermiştir:

- Mağdur konusu çok geniş bir konu olup çeşitli boyutları bulunmaktadır. Buna göre insan hakları, hukuk devleti, sosyal devlet açısından mağdura bakılabilir. İnsan hakları boyutunda devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri vardır. Devlet, kişilerin hakkını ihlal etmemekle ve insanların haklarını koruyacak tedbirleri almak ile görevlidir. İkincisi, hukuk

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

devleti bakımından mağdurun yeri nedir? Bir hukuk devleti, insanların kendi haklarını kendilerinin aramak zorunda kalmadıkları hukukun üstünlüğünün hâkim olduğu devlettir. Dolayısıyla, insanların kendi haklarını ararken de mağdur edilmemeleri ve mağdur edildiklerinde de haklarının peşine düşmeleri bir hukuk devletinin görevidir. Yine, sosyal devlet açısından mağdurlar devlet tarafından sahip çıkılması gereken en hassas kitleyi oluşturmaktadırlar.

- Mevzuatımızda mağdur haklarıyla ilgili olarak şu kanunlar karşımıza çıkmaktadır: Ceza Muhakemesi Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Çocuk Koruma Kanunu, Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu, Tanık Koruma Kanunu, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Basın Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun.

- Öncelikle ceza muhakemesinde bir koruma tedbiri olarak adli kontrol hükümleri içerisinde mağdurdan bahsediliyor. Adli kontrolde tutuklamaya başvurmadan önce ölçülülük ilkesi gereğince adli kontrol tedbirlerine başvurulabiliyor ve kişi birtakım yükümlülükler tabi tutulabiliyor. Bu yükümlülükler arasında mağdurun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak da bir yükümlülük olarak belirtilmiştir. Kamu davasının açılmasının ertelenmesi müessesesinde bu karara karşı mağdurun itiraz etme hakkı düzenleniyor. Ayrıca, kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi de bir şart olarak öngörülüyor. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda sanığa veya mağdura ait kişisel verilerin yer aldığı belgelerin ilgilinin açıkça istemesi hâlinde kapalı oturumda okunmasına karar verilebileceği yer almaktadır. Ancak, burada, mağdurun kişisel bilgilerinin sanıktan saklanmasına ilişkin düzenleme konusunda bir eksiklik vardır. Sanıktan da mağdurun kişisel bilgilerinin, özellikle adres bilgilerinin saklanması konusunda eksiklikler vardır, Tanıkların Korunması Kanunu'nda birtakım düzenlemeler olsa da yeterli değildir. Yine, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kapsamında aynı şekilde, suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi bir şart olarak karşımıza çıkıyor.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nda soruşturma evresinde ve kovuşturma evresinde mağdur hakları başlıklar hâlinde ele alınmaktadır. Soruşturma evresinde; delillerin toplanmasını isteme hakkı, belge örneği isteme hakkı, avukat yardımından yararlanma hakkı, vekili aracılığıyla soruşturma belgelerine ve el konulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceleme hakkı ve kovuşturmayaya yer olmadığı yönündeki karara itiraz hakkı vardır. Kovuşturma evresinde; duruşmadan haberdar edilme hakkı, kamu davasına müdahil olma hakkı, tutanak ve belgelerden örnek isteme hakkı, dinlenilmesini istedikleri tanıkların davetini isteme hakkı ve cinsel saldırı suçuyla alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme hakkına vardır. Bu avukat görevlendirilmesini isteme hakkının da genişletilmesi ve cinsel saldırı suçuyla alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasıyla sınırlamamak gerekmektedir. Yine, davaya katılmış ise mağdur davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurabilecektir. Mağdurun ve suçtan zarar görenin, ceza muhakemesinde birtakım haklardan yararlanabilmesi için müdahil olması şartı aranmaktadır. Hâlbuki, bu şart aranmaksızın bu haklardan, bu kanun yollarına başvurma imkânından yararlandırılabilmesi gerekir; çünkü mağdurun bu hukuki yollardan haberdar olmasını beklemek yersizdir.

- Mağdur ile şikâyetçinin dinlenme usulü bakımından önemli hususlar var. Mağdurun tanık olarak dinlenmesi hâlinde yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır. Ancak, suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdurun maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için zorunluluk arz etmediği hâllerde soruşturma ve kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebileceği öngörülmüştür. Mağdurun tekrar tekrar örselenmemesi için, özellikle bu mağdur çocuksa veya cinsel suç mağduruysa onun beyanının tek seferde alınması büyük önem arz etmektedir. Yine, mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulacağı ve bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.

- Türk Ceza Kanunu'nda da mağdur haklarına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Türk Ceza Kanunu'nun 50'nci maddesinde kısa süreli hapis cezasına seçenek olarak öngörülen yaptırımlardan bir tanesi de mağdurun veya kamunun uğradığı zararın suçtan önceki hâle getirme, tazmin veya aynen iade suretiyle yerine getirilmesidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Onarıcı adaletin bütün bir sistem içerisinde geliştirilmesi faydalı olacaktır. Anglo-Amerikan sisteminde bir “criminal justice system” yanında yani ceza adaleti sistemi yanında “restorative justice”in yani onarıcı adalet sisteminin ayrı bir sistem olarak çok ciddi şekilde ele alındığını görüyoruz. Mümkünse bizim sistemimizde de ceza adalet sisteminin yanı başında bir onarıcı adalet sisteminin kurulması, eğer bu şimdilik mümkün değilse ceza adaleti sistemi içerisinde onarıcı adalet mekanizmalarının –uzlaşma, mağdurun zararının giderilmesi gibi- mekanizmaların güçlendirilmesi toplumsal barışa ve mağdurun haklarının korunmasına hizmet edecektir.

- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da özel infaz hükümleri düzenlenmiştir. Burada mahkûmiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukuki sorumlulukları saklı kalmak üzere bu özel infaz usullerine karar verilebilmektedir.

- Çocuk Koruma Kanunu’nda da mağdur hakları düzenlenmiştir. Ülkemizde Çocuk İzlem Merkezlerinin kurulması önemli bir gelişmedir. Bu merkezlerin amacı; özellikle istismara uğrayan çocuklara adli ve tıbbi müdahalelerin tek bir yerde yapılmasıdır. Bu merkezler Türkiye'nin her yerinde kurulmuş değildir. Bunların sayısının artması gerekmektedir.

- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu’nda denetimli serbestlik müdürlüklerine mağdurlar hakkında da görevler verilmiştir; ancak uygulamada denetimli serbestlik müdürlükleri daha çok suçlular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Mevzuattaki bu düzenlemenin daha etkin bir şekilde hayata geçirilmesini tavsiye ediyoruz.

- Tanık Koruma Kanunu’nda tanıkların korunmasına ilişkin hükümlerden belli şartlar altında mağdurlar da yararlandırılmaktadır.

- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da da mağdur haklarına yer verilmiştir. Burada mülki amir tarafından ve hâkim tarafından karar verilebilecek önlemler yer almaktadır.

9.2.2.5. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yrd. Doç. Dr. Fatma KARAKAŞ DOĞAN

Yrd. Doç. Dr. Fatma KARAKAŞ DOĞAN, “Uluslararası Belgelerde Mağdur Hakları ve Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi” konusunda aşağıda yer alan bilgileri vermiştir:

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Ceza hukukunun tarihî gelişimi içerisinde, ceza hukukunun ilkel döneminde mağdurun bu kadar ceza yargılamasının dışında olmadığı ve suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinin de bu kadar tesadüflere bırakılmamış olduğu görülmektedir. Fakat ceza hukuku fail ile mağdur arasında cereyan eden bir süreç olmaktan zamanla çıkmış ve ceza hukukunun kamusalılığı ilkesi yerleşmiştir. 19'uncu yüzyıla geldiğimizde ceza hukukunun kamusalılığı ilkesinin evrimini tamamlamış olduğunu görüyoruz. Bu ilkenin anlamı, suç işlenmekle fail ile devlet arasında kamusal niteliği olan bir ilişki kurulmasıdır. Fakat 19'uncu yüzyıla geldiğimizde şu fark ediliyor ki, ceza sistemi içerisinde daima konuşulan faildir ve mağdur ceza yargılamasının dışında tutulmuş ve mağdura sadece tanık sıfatıyla başvurulmuştur. Tabii ki ceza hukukunun evriminin ya da ceza hukukunun kamusalılığı ilkesinin bu şekilde yerleşmesinde Orta Çağ'daki ceza yargılaması sistemi rol oynamaktadır. Bu dönemde, fail, güçlü devlet karşısında o kadar korumasız bir hâle gelmiştir ki daima failin desteklenmesi, adil yargılama gibi kavramların hep fail açısından dile getirilmesi söz konusu olmuştur.

- 19'uncu yüzyıla geldiğimizde suç mağdurunun unutulmuş olduğu hatırlanmaya başlanmış ve bu dönemde, özellikle 1950'li yıllardan sonra gerek BM bünyesinde gerekse Avrupa Konseyi bünyesinde suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin olarak başlangıçta birtakım tavsiye kararları alınmıştır.

- Örneğin, 1977 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından alınan bir tavsiye kararında, suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda nasıl bir yöntem izlenmesine, kimin mağdur olduğuna, sadece ölen kişinin değil ama destekten yoksun kalan kişilerin de mağdur olduğuna bir suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda kimin sorumluluk alması gerektiğine ilişkin birtakım açık beyanlar görüyoruz. Böylece ceza hukukunun kamusalılığı ilkesini sadece fail ile devlet arasında değil, aynı zamanda devlet ile suç mağduru arasındaki bir ilişki olarak da anlamak gerektiği anlayışı da yerleşmeye başlamıştır.

- Avrupa Konseyinin 1987 tarihli ve 21 numaralı tavsiye kararında da, suçtan doğan zararın devlet tarafından giderilmesi ve mağdur olmanın önlenmesine ilişkin devletin birtakım önlemler alması gerektiği belirtilmiştir.

- Avrupa Konseyinin 1985 tarihli ve 11 numaralı bir tavsiye kararında mağdur haklarının polis aşamasından başlayarak yargılamanın her safhasında önemsenmesine, mağdurun desteklenmesine, mağdurun bilgilendirilmesine işaret edilmektedir. Gerçekten karşılaştırmalı hukukta da baktığımızda, esasen “Mağdurların hakları nelerdir, suçtan doğan

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

zarar nasıl giderilir?” konusunda ülkeler kendi iç hukuklarında özellikle polise çok fazla görev veriyorlar; çünkü ilk olarak mağdurla karşı karşıya kalan ve onun özgüvenini ya yükseltecek olan ya da düşürecek olan aslında kolluktur. Dolayısıyla, bu alanda en çok kolluğun eğitilmesi gerekmektedir. Bu tavsiye kararında da, polis bu konuda eğitilmesi ve mağdurların haklarının neler olduğu, cesaretlendirilmesi konusunda başlangıçtan itibaren durumu sıkı bir şekilde ele alması gerektiği dile getirilmektedir. Sonraki aşamalarda da, soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamalarında da, mağdurların haklarının neler olduğu konusunda bilgilendirilmesi gerektiği söylenmektedir.

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından alınan 2006/8 sayılı bir tavsiye kararı bulunmaktadır. Bu karar, diğer tavsiye kararlarına göre çok daha ayrıntılı olup “Suçun kurbanı kimdir?” sorusuna yanıt vermekte, “Suçtan doğan zarar ne demektir, kapsamı nedir?” onu düzenlemektedir. Konsey üyesi devletlere, merkezler kurulması, idari teşkilat oluşturulması, daima bilgi verilmesi ya da ücretsiz destek hatları sağlanması gibi birtakım önerilerde bulunmaktadır. Suç mağdurlarının ikinci kez mağdur edilmesinin önlenmesi konusunda belirlemeler yapılmaktadır. Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının bu karar çerçevesinde hazırlanması yerinde olacaktır.

- 2006 yılında kabul edilen terörizme ilişkin Avrupa Sözleşmesi ülkemizde de uygun bulma kanunu ile yürürlüğe de girmiştir. 13’üncü maddede terör suçlarından dolayı mağdur olanların haklarının gözetilmesi ve mağduriyetlerinin giderilmesi vurgulanmıştır.

- Bizim açımızdan şu anda kaynak değeri bulunan iki temel belge vardır. Bir tanesi, suç mağdurlarına ve yetki istismarından mağdur olanlara destek sağlanmasına ilişkin bir bildiri olan 1985 tarihli Birleşmiş Milletler bildirisi; bir diğeri, 1983 tarihli “Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi”dir. Sözleşme, Türkiye tarafından imzalanmış; fakat uygun bulma kanunu henüz çıkartılmamıştır. Bu Sözleşme, kapsamlı bir sözleşme olup ülkelere suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda derli toplu bir yasama faaliyeti yaratma görevi vermektedir. Ülkemizde bu konuda derli toplu bir kanun olmadığı için, özellikle Danıştay’ın ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kararlarıyla bu boşluk giderilmeye çalışılmıştır. Sözleşme, devletin suçtan doğan maddi zararı gidermesini öngörmekte; fakat BM bildirisinde “manevi acılar çeken” ibaresi de geçmektedir. Dolayısıyla, bizim mevcut tasarımımızın da hem maddi, hem manevi zararların devlet tarafından karşılanmasını içerecek şekilde düzenlenmesi uygun olacaktır. Avrupa Sözleşmesi’nde

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

“Kasıtlı şiddet suçu sonucu bedenen zarar gören kişilerin zararlarının giderilmesi.” öngörülmektedir. Ancak bizim tasarımızda kast ya da taksir ayrımı yapılmamıştır. Dolayısıyla bu şekilde yasalaşırsa taksirle işlenen suçlarda da devletin tazminat yükümlülüğü olacaktır. Sözleşmede, suça yol açan etken, mağdurun davranışı ise bu hâlde giderilecek olan zararın miktarında bir miktar indirim yapılabileceği düzenlenmiştir. Yine, eğer kişinin durumu çok iyiye ve devletin o zararı gidermesine hiç gerek yoksa bu durumda da zararın giderilmesinden vazgeçilmesi mümkündür.

- Suç mağdurlarına yardım hakkında, suçtan doğan zararın giderilmesine ilişkin kanun tasarısı taslağımızın bu belgeler ışığında gözden geçirilmesi ve tasarıda geçen ceza hukukuna ilişkin teknik terimlerin hocalarımızın görüşleri alınmak suretiyle tadil edilmesinde yarar vardır.

9.2.3. Hakimler, Savcılar ve Avukatlar

9.2.3.1. Sincan Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi Hakim Köksal ÇELİK

- Türk Ceza Kanunu'nun cinsel saldırı suçunu düzenleyen 102'nci maddesinin beşinci fıkrası, “*Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, on yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*”; çocukların cinsel istismarı suçunu düzenleyen 103'üncü maddesinin altıncı fıkrası “*Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, on beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*” hükmünü içermektedir. Bu maddelerde öngörülen rapor alma süreci mağdurların çok fazla örselenmesine sebep olmaktadır. Bu nedenle cinsel suçlarda öngörülen ruh sağlığının bozulup bozulmadığının tespit edilmesine ilişkin alınması öngörülen raporların kaldırılması gerekmektedir. Bu durumda hakim, mağdurun ruhsal durumunu değerlendirerek kanunda belirlenen alt ve üst sınırdan faile verilecek cezayı takdir edecektir.

- Uygulamada yöresel ve sosyal koşullar gereği küçük yaşta ailelerin rızasıyla, cebir, hile ve tehdit olmaksızın evlendirilmeler, gayri resmî evlilikler yapılmaktadır. Bunun sonucunda ise kocalar verilen hapis cezası sonucu cezaevine girmekte ve bundan dolayı cinsel istismara uğrayan 15 yaşından küçük mağdureler ve pek çoğunun çocuk sahibi olması sonucu çocukları sahipsiz kalmaktadır. Bu sorunun çözülebilmesi için infaz rejiminde değişiklik yapılması düşünülebilir. Örneğin; cezanın infazının ertelenerek denetimli serbestlik tedbiri verilmesine ilişkin yasal bir düzenleme yapılması çözüm olabilir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Yine, Türk Ceza Kanunu'nun 102/2 maddesinde eşe karşı cinsel saldırı suçunun şikâyete tabi olduğu belirtilmiştir. Bir de hukukumuzda evlenmekle reşit olan kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin eşlerinin cinsel saldırıda bulunması halinde de bu suç şikâyete tabi kılınmalıdır.

- Çocuk izleme merkezlerinin sayılarının artırılması gerekmektedir.

- Yine Türk Ceza Kanunu'nun 103'üncü maddesinin üçüncü fıkrası "*Cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.*" hükmünü içermektedir. Bu hükme ayrıca "kayın hısımlığı ve üvey anne" tabirinin de eklenmesi gerekmektedir. Çünkü 103/3'e bakıldığı zaman kan hısımlığından bahsedilip, kayın hısımlığından bahsedilmediği; yine üvey babadan bahsedilip üvey anneden bahsedilmediği görülmektedir.

- Türk Ceza Kanunu'nun 103'üncü maddesinde, çocuğa karşı yapılan her türlü cinsel temas cinsel istismar suçu olarak düzenlenmiştir. Bu maddenin vücut dokunulmazlığını ihlal eden cinsel eylemlerin ağırlığına göre basit ve nitelikli hâl olarak ayrıca bir ayrıma tabi tutulup eylemin ağırlığına göre cezalandırmayı gerektirecek nitelikte düzenlenmesi uygun olacaktır.

- Cinsel suçların vahameti ve cezaların ağırlığı da dikkate alınarak bu konuda çocuklara, öğrencilere ve genel olarak kamuoyunda farkındalık oluşturma amacıyla ilgili kurumlarca kamu spotu ve eğitim programı hazırlanması uygun olacaktır.

9.2.3.2. Ankara 2. Asliye Ceza Mahkemesi Hakimi Zeynep ŞAHİN

- Uygulamada mağdurun davaya katılması konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Bir hakim olarak mağdura, ilk beyanının aldıktan sonra öncelikle şikâyetçi olup olmadığını soruyorum, mağdurun şikâyetçi olduğunu belirtmesi üzerine ise; kanun gereği davaya katılmak isteyip istemediğini soruyorum. Mağdurlar davaya katılmaktan genelde duruşmalara gelip gitmeyi anladıklarından çoğunlukla hemen katılmak istemediklerini belirtmektedirler. Bunun üzerine katılma kurumunu anlatma gereği duyuyorum ve davaya katılmak istememesi hâlinde, vereceğim karara karşı kanun yollarına başvuramayacağını, itirazsa itiraz, temyizse temyiz yoluna gidemeyeceğini, katılmanın her duruşmaya gelip gitmek anlamını taşımadığını,

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

bu anlamda katılmak isteyip istemediğini sorduğumda genelde mağdur hemen katılmak istediğini belirtiyor. Mahkemelerin iş yoğunlukları son derece fazla olduğundan şikâyetçiye davaya katılmak isteyip istemediğini, bunun ne anlama geldiğini tek tek açıklamak için zaman olmayabiliyor ve bu durum hakimin iş yükünü ciddi ölçüde artırıyor. Bir hakim olarak mümkün olduğunca her dosyamda bunu yapmaya çalışıyorum ama bu benim şahsi tutumum.

(Alt Komisyon Üyesi Diyarbakır Milletvekili Oya ERONAT, şikâyetçi olduklarını belirttikten sonra mağdurlara davaya katılmak isteyip istemediklerinin sorulmamasını, davaya otomatik olarak katılmalarını sağlayacak bir yasal düzenleme yapılmasını önermiştir.)

- Uygulamada genelde soruşturmalar uzun sürdüğünden işlenmiş olan bir suç nedeniyle açılan dava hakimin önüne bir ya da iki yıl sonra gelebiliyor. Bu durumda çoğunlukla mağdur daha önce savcılığa ifade verdiğini belirterek duruşmaya gelip hakime ifade vermekten kaçınabiliyor. Mağdur, olayın üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra mahkemeye gelmiş olmaktan ve gerektiğinde tekrar çağrılabilme riskinden çekiniyor ve genelde şikâyetçi olaksa bile bu nedenle şikâyetçi olmak istemiyor.

- Türk Ceza Kanunu'nun 86'ncı maddesinin üçüncü fıkrası; "*Kasten yaralama suçunun;*

a) *Üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı,*

b) *Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,*

c) *Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle,*

d) *Kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,*

e) *Silahla,*

İşlenmesi halinde, şikâyet aranmaksızın, verilecek ceza yarı oranında artırılır." hükmünü içermektedir. Örneğin; anne veya baba evladı tarafından şiddete maruz kalmış ama sonuçta anne-baba ve oğul birlikte yaşamaya devam ediyorlar. Mahkemeye geldikten sonra kişi şikâyetinden vazgeçiyor; ama suç şikâyete tabi olmadığından kanun gereği hakim davayı kapatamıyor. Geçen gün önüme gelen bir davada; baba oğlunun kendisini dövmediğini ayağı kaydığı için yere düşüp yaralandığını iddia etti. Hakim olarak delil yetersizliğinden beraat kararı verdim. Akabinde savcı kamu adına kararımı temyiz etti. Bu tür aile bireyleri arasında işlenen suçların eski kanunda olduğu gibi tekrardan şikâyete tabi olması aile bireyleri arasındaki bağ düşünüldüğünde daha doğru olacaktır. Ayrıca aile bireyleri arasında işlenen

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

suçlarda hakim para cezasına hükmettiğinde aile ekonomik açıdan bir kez daha mağdur duruma düşmektedir.

- Cinsel suçlarda mağdurun rapor alma sürecinde yaşanan sıkıntılar bulunmaktadır. Mağdur çoğunlukla birden fazla kez rapor almaya zorlanmakta ve bu durum mağduriyetini daha da arttırmaktadır. Hakim Köksal ÇELİK'in rapor alma usulünü kaldırıp takdir yetkisini hakime tanıma fikrine katılmıyorum. Çünkü bir cinsel suç mağdurunun fiziksel ve ruhsal zararını tespit etmek teknik bir konudur ve hakimden o konuyu anlamasını beklemek mümkün değildir. Rapor alma yöntemini kaldırmak yerine bu raporun hangi aşamada, nereden ve ne şekilde alınacağını netleştirmek daha doğru olacaktır. Rapor alma sürecinde yaşanan sıkıntılar; hem mağdur açısından yargılama sürecini çok uzatıyor, hem de mağdurun tekrar tekrar olayı yaşamasına sebebiyet verdiği için mağdurun daha da mağdur olmasına neden oluyor. Uygulamada çoğu mahkeme mağduru, Adli Tıp Kurumundan rapor alması için bu Kuruma sevk etmekte ve Kurumun iş yoğunluğundan dolayı rapor alma süreci uzamaktadır. Ancak bazı mahkemeler Adli Tıp'tan rapor alma süreci uzun olacağı için, mağduru üniversite hastanelerine sevk etme yöntemini uygulamaktadırlar. Ancak bu adli tıp birimleri her üniversite hastanesinde olmayıp bazılarında bulunmaktadır.

- Türkiye'de onarıcı adalet kurumunun yerleşmesi gerekmektedir. Komşu komşuya bir küfür etti diye soluğu adliyenin önünde almamalı, hakim sınırlı vaktini bu işlere harcamamalı. Bunlar hâkimin önüne gelmeden mağdura sadece sanık tarafın "Özür diliyorum." demesiyle bile çözümlenecek davalar olmalı.

9.2.3.3. Sincan Başsavcı Vekili Ahmet Hamdi KAYA

- Adalet Bakanlığı, Sincan Adliyesinden iki oda talebinde bulunmuştur. Bu odalar mağdur destek ve bilgilendirme odası olarak kullanılacak ve bu uygulama ilk kez Sincan Adliyesinde başlayacaktır.

- Mağdur hakları açısından, devletin mağdura maddi yardım sağlama, psikolojik destek verme yönünde hizmetlerinin olmaması eksiklik teşkil etmektedir.

-Sanığa adli para cezası verildiğinde bu paranın devlet hazinesine geçmesi eleştirilebilir bir uygulamadır.

- Türk Ceza Kanunu'nun 50'nci maddesinde kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımlar yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi de "Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine"

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

karar vermektir. Faile kısa süreli hapis cezası vermek yerine mağdurun zararını tazmin etmesine hükmetmek mağdur hakları bakımından daha faydalı olacaktır. Ancak uygulamada genelde hakimlerin bu seçenek yaptırımları uygulamadıkları görülmektedir. Bu seçenek yaptırımları uygulayabilmek için belirlenen ceza üst sınırı bir yıldır. Bu üst sınırın artırılması faydalı olacaktır.

- Çocuk mağdurların tekrar tekrar mağdur edilmemesi amacıyla çocuk izleme merkezleri kurulmuştur. Burada cinsel saldırı suçunun mağduru olan çocukların özel ortamda uzman psikologlar tarafından ifadesi alınmakta, bu görüşme kayda geçmekte, Cumhuriyet Savcısı diğer odada -aynalı odada- bu görüşmeyi dinleyip, gerektiğinde soru sormakta, en önemlisi, deliller orada toplanıp değerlendirilmekte, çocuğun muayenesi yapılmaktadır. Çocuk izleme merkezlerinin kurulması çocuk mağdurlar açısından oldukça faydalı bir uygulama olmuştur.

- Aile bireyleri arasında yaşanan müessir fiillerin şikayete bağlı olması, aile birliği açısından daha sağlıklı olacaktır.

9.2.3.4. Ankara Cumhuriyet Savcısı Serdar COŞKUN

- Mağdur haklarının sanık hakları kadar ülkemizde ve dünyada gelişmemesinin sebeplerinden birincisi, suç sebebinin fail olduğuna dair yaygın kanaatin suç mağdurunu arka plana itmesidir. Bir başka neden ise ceza önleme amacına ağırlık veren politikaların mağduru görememesi, faili iyileştirmek, topluma kazandırmak, suç işlemeyi düşünenleri korkutmak ve toplumdaki genel norm bilincini kuvvetlendirmek amacına yönelmesidir. Ceza hukukunda mağduriyet ahlaki yönüyle ele alınmayıp genellikle istatistiki bir bilgi olarak düşünülmüştür. Ayrıca akademik dünyanın konuya ilgisizliği ve kamu adına suçların soruşturulması sebebiyle de mağdur haklarının gelişimi mümkün olmamıştır.

- Mağdur haklarıyla ilgili temelde dört konu başlığı vardır. Bunlar; mağdurun kişiliğinin korunması, ceza yargılamasındaki mağdura tanınan haklar, mağdurun haklarını öğrenmesi ve suçtan kaynaklanan mağduriyetin giderilmesidir.

- Ceza yargılamasında mağdur haklarına genel bakış; mağdurun adli makamlara erişim hakkı, etkin ve yeterli bir ceza soruşturması yapılabilmesi için katılımın sağlanması, davada kişisel iddialarını kamu iddiasından farklı olarak sunabilmesi, dava sonucunda verilen kararı tek başına kanun yoluna götürebilmesi, silahların eşitliği ilkesine göre sanığa tanınan benzer

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

haklardan yararlanabilmesi esaslarından oluşmaktadır. Mağduriyetin giderilmesi ise bunlardan ayrı bir konudur.

- Ülkemizde uygulanan mevcut hukuka göre, kamu davasında savcının işlevi ile katılan ve vekilinin işlevi oldukça farklıdır. Kamu davasında savcı toplumun yani kamunun yararına haklarını savunurken katılan şahsi haklarının peşindedir. Savcı kamu adına iddia faaliyetini yürütürken katılan şahsi iddiasını mahkemede dile getirmektedir. Mağdurun kamu davasına katılması hâlinde savcının yanında yer aldığından ve muhakemeye katıldığından bahseden görüşler, ülkemiz ceza yargılaması bakımından doğru değildir. Savcı, sanığın yanında ve karşısında olmadığı gibi, mağdurun da yanında ve karşısında olamaz. İddia makamı Ceza Muhakemesi Kanunu madde 160/2 uyarınca sanığın hem lehine hem de aleyhine delilleri toplamak zorundadır. Yine madde 170/5'e göre de iddianamede sanığın sadece aleyhine olan hususları değil, lehine olan hususları da ileri sürmek zorundadır. Aynı şekilde, iddia makamı, mağdurun da yanında ve karşısında değildir. Örnek olarak haksız tahrik, meşru müdafaa, hukuka uygunluk nedenleri gibi mağdurdan kaynaklanan ve suçun işlenmesine sebep olan haksızlıkları da araştırmakla görevlidir. Savcının şüpheliye mesafesi ile mağdura mesafesi eşittir.

- Şahsi dava açma hakkı 5271 sayılı Kanun'la kaldırılmıştır. Bu şahsi dava açma hakkı, önceden kamu yararı görülmeyen kimi suçlarda kişilere kendi davasını açıp yürütme hakkı veriyordu. Yeni kanunda yer almaması büyük bir eksikliktir. Şahsi dava açma hakkının özellikle şikayete tabi suçlar ile uzlaşmaya tabi suçlar bakımından getirilmesinin pratikteki faydası; mağdur haklarının gelişmesine katkı sunması, savcılarının iş yükünü azaltarak önemli işlere konsantre olmaları olarak sıralanabilmektedir.

- Mağdura ceza yargılamasında çeşitli haklar tanınması, yargılamada kolektifliği sağlması, suçtan zarar gören ve etkilenenlerin doğrudan yargılamada görüşlerini savunması, verilen kararın tarafların vicdanında adaletli ve isabetli olması, hukuki tatmin sağlması ve kişisel öç almanın önüne geçmesi bakımından önemlidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokollerde mağdur haklarıyla ilgili doğrudan bir kural yoktur. Sadece 6'ncı maddede adil ve dürüst yargılanma hakkı çerçevesinde mağdurların mahkemeye erişim hakkı içtihadı olarak kabul edilmiştir.

- Ülkemiz Anayasası'nda da mağdur haklarıyla ilgili pozitif bir kural yoktur. Yeni anayasa çalışmalarında mağdur haklarını koruma altına alan genel bir çerçeve düzenleme

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

yapılması gerekliliği ortadadır. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda soruşturmada ve kovuşturmada mağdur hakları iki farklı şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca mağdura ve vekiline çeşitli maddelerde haklar tanınmıştır. Bu haklara örnek olarak bilirkişi atanmasını talep etme hakkı, bilirkişiye soru sorma hakkı, bilirkişiden rapor alma hakkı, bilimsel bir konuda mütalaa alma hakkı, vücudu üzerindeki delili verme hakkı, keşif ve yer göstermede hazır bulunma hakkı, şikâyette bulunma hakkı, kovuşturamama kararına itiraz hakkı, duruşmada beyanda bulunan tanık ve bilirkişiye soru sorabilme hakkı, kişisel verilerinin yer aldığı belgelerin kapalı bir oturumda okunmasını ve incelenmesini talep edebilme hakkı, delil tartışması yapma ve delilleriyle görüşlerini mahkemeye bildirme hakkı, tercümandan yararlanma hakkı, hâkimin reddi hakkı, kanun yollarına başvuru hakkı gibi haklardır. Ayrıca Kanun'un dördüncü kitabı 233'üncü ve 243'üncü maddeleri arası mağdur, şikâyetçi, malen sorumlu ve katılan başlıklı müstakil bir kitaptır. Bu kitapta ayrıntılı olarak mağdur haklarına yer verilmiştir.

- Soruşturma evresinde mağdura tanınan haklardan birincisi, delillerin toplanmasını isteme hakkıdır. Bu hak uygulamada işleyen en önemli mağdur hakkıdır. Kolluk ve Cumhuriyet savcısı, delilleri görevi gereği toplamak zorundadır ancak mağdurun anlattığı olayların ispatına yarayacak delillerin neler olabileceğinin kolluk ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilebilmesi için mağdur bunları göstermektedir. Ayrıca mağdurun, belge örneği alma hakkı, vekili aracılığıyla 153'üncü maddeyi uygun olmak şartıyla belgeleri ve el konulan, muhafaza altına alınan eşyayı inceletme hakkı vardır. Mağdurun vekil atanmasını isteme hakkı vardır. Burada vekil atanmasını isteme hakkında çeşitli sorunlar vardır; bunlardan birincisi, kural olarak mağdurun talebi halinde vekil atanmasıdır. Ayrıca sanık bakımından düşünüldüğü zaman mağdur yönünden zorunlu vekil ataması oldukça sınırlı kalmaktadır.

- Uygulamada kollukta mağdurun hakları ile ilgili bilgilendirilmesi konusunda sıkıntı yaşanmaktadır. Kolluktan savcılığa gelen evrakta sanığa hakları hatırlatıldığına dair belge varken, mağdura kanundaki haklarının hatırlatıldığına dair herhangi bir belge bulunmamaktadır.

- Uygulamada baroların, dernek, platform veya vakıfların davaya katılma talepleri olmakta; ancak bu talepler kabul edilmemektedir. Bir sorun da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kamu davasına kendi vekillerini göndermesi durumunda yaşanıyor. Aile Sosyal

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Politikalar Bakanlığı bu davalara kurum olarak katılmamalı, vekilin parasını verip vekili mağdur adına göndermelidir. Devletin bir kurumu ceza davasında mümkün olduğu kadar yer almamalıdır.

- Türk Ceza Kanunu'nun 61'inci maddesinde cezanın nasıl belirleneceği yer almıştır. Buradaki kıstaslar daha çok sanık açısından belirlenmiş, mağdur görmezden gelinmiştir. Mağdurun mağduriyetinin derecesi, geride bıraktığı çocuklar, mağdur sayısı da cezanın temel sınırının belirlenmesinde dikkate alınmalı ve bu Türk Ceza Kanunu'nun 61'inci maddesine ek bir fıkra olarak girmelidir.

- Hukukumuzda şüpheli/sanığa tanındığı halde mağdura tanınmamış bazı haklar vardır. Mağdura tanınması halinde bu eşitsizliği giderebilecek haklar şu şekilde sıralanabilmektedir:

1- Kamu davasında sanık mahkemenin “*yetkisizliğini*” ileri sürebilirken mağdura böyle bir hak tanınmadığı için mağdur ileri sürememektedir.

2- Soruşturmada kolluk şüpheliyi yakaladıktan sonra hemen haklarını hatırlatılıp bu durumu bir form ile belgelemekte ve şüphelinin imzasını belgenin altına almaktadır. Buna karşılık mağdurun haklarının hatırlatıldığına dair hiç bir kayıt ve belge tutulmamaktadır.

3- Mağdurun suçun şüphelisinin “*tutuklanmasını isteme*”, tutuklu şüpheli veya sanığın “*tahliyesine itiraz edebilme hakkı*” da kanunda yoktur.

4- Sanıktan farklı olarak mağdura iddianame tebliğ edilmemekte; yine tanık ve bilirkişinin dinleneceği gün de bildirilmemektedir.

5- Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermeden önce Ceza Muhakemesi Kanunu 231/6-c son cümlesi gereğince, mahkeme sanığa bunu kabul edip etmediğini sormakta kabul etmeyen sanığın mahkum olduğu hükmün açıklanmasını geri bırakmamaktadır. Bu düzenlemeye karşılık mağdurun iradesinin sonuca bir etkisi yoktur. Mağdura sanığa verilen cezanın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına razı olup olmadığı sorulmamaktadır.

6- Adli hata nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141-144'üncü maddelerine göre sanığa tazminat ödenmektedir. Buna karşılık mağdurun böyle bir hakkı yoktur. Mağdura karşı işlenen önemli suçlarda; suç failinin bulunamaması veya yakalanamaması, herhangi bir sebeple failin gereği gibi araştırılmaması, davanın makul sürede bitirilememesi, mağdurun kanundaki bir hakkı ihlal edilerek yapılan adli işlemler nedeniyle tazminata hak kazandığı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

kabul edilmelidir. Bu tazminat, adli süreçteki hatalardan doğan ve çifte mağduriyetleri önleme bakımından önemlidir.

- Mağdura ayrıca aşağıdaki hakların tanınması da mağdur hakları açısından faydalı olacaktır:

1- Suç mağdurlarının her türlü tedavi ve psikolojik terapi hizmetleri mutlaka ücretsiz olmalıdır.

2- Dava için mağdurların mahkemeye geliş gidişleri, yol masrafları, konaklama giderleri, yargılama için yaptıkları her türlü belgeli harcama, rapor alınması için yaptığı masraflar, işinden kalma ve kazanç kayıpları gibi giderleri de yargılama masrafı olarak kabul edilmelidir. Bu giderler yargılamada tanıklar gibi peşin ödenmeli ve yargılama masrafı olarak ilerde sanıktan tahsil edilebilmelidir.

3- Mağdurların uğradığı şiddetle ilgili suçlarda ifade verebilir durumda olup olmadığının tespiti sosyal hizmet uzmanı tarafından yapılmalıdır.

4- Ceza ve ceza yargılaması kanunlarından ayrı genel bir suçtan doğan mağduriyetleri giderme kanunu olmalıdır.

5- Suç mağduriyeti adli değil idari bir faaliyet olarak kabul edilmeli ve mağdur talep etmese bile mağduriyeti giderici ve önleyici tedbirler alınmalıdır.

9.2.3.5. Ankara Barosu CMK Merkezi Başkan Yardımcısı Doğan ERKAN

- Ceza yargılamasında genel bakış açısı daha çok şüpheli ve sanık hakları üzerinde yoğunlaştığı gibi avukatlar da pratikten gelen bir sonuç olarak daha fazla sanık hakları üzerinde durmuşlardır. Bu nedenle mağdurlar göz ardı edilmiş ve mağdurun avukat hakkı sanığinki gibi ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı ikinci maddesinde "şüpheli", "sanık", "malen sorumlu" kavramlarının tanımı olmasına rağmen; "mağdur" kavramının tanımına yer vermemektedir. Mağdurun ne anlama geldiği 158'inci maddeden anlaşılmaya çalışılmaktadır, ancak 2'nci maddede mağdurun tanımının yer alması gerekmektedir.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun sistematüğinde şöyle bir sorun vardır: Mağdurun vekili ve bunun haklarıyla, şüpheli ve sanığın müdafisi ve bunun hakları çok ayrı yerlerde düzenlenmiştir. Sanığın avukattan yararlanma hakkı, soruşturma aşamasının henüz tanımlandığı, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 149'uncu ve devamı maddelerinde "müdafinin hakları" şeklinde bir üst başlıkta belirlenmiştir. Daha sonra, soruşturma sürecine ilişkin meri

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

düzenlemeler bittikten sonra hatta kovuşturma aşamasına ilişkin de duruşma nasıl yapılır, itiraz yolları nelerdir, bütün bunlar bittikten sonra da 234'üncü maddede mağdurun hakları düzenlenirken mağdur ve vekilinin de hakları düzenlenmiştir. Şüpheli/sanık ve mağdur soruşturma ve kovuşturma aşamasının eşit sùjeleri olduğu için her ikisinin de avukattan yararlanma hakları aynı bölümde düzenlenmelidir. İki eşit taraf ve iki eşit avukatın bu kadar ayrı yerlerde tanımlanması kanunun sistematüğının çok iyi olmadığını göstermektedir. Bu bakımdan, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "müdafî hakları" olarak başlayan 149'uncu maddesi ve devamı bölümü "müdafî ve vekil hakları" diye başlamalıdır. (Mağdur ya da müşteki yani suçtan zarar görenin avukatına "vekil"; şüpheli ya da sanığın avukatına ise "müdafî" denilmektedir.)

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 149'uncu maddesinin üçüncü fıkrası; "*Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.*" hükmü yer almaktadır. Müdafinin şüpheli veya sanığa her türlü hukuki yardımda bulunmasına imkan tanıyan ve uygulamada müdafilerin yaşadıkları sıkıntıları çözmeye yarayan bu hüküm mağdur ve vekili için de öngörülmemiştir. Kanun'un 234'üncü maddesinde düzenlenen mağdurun vekilden yararlanma hakkı bu düzenleme kadar ayrıntılı değildir. Bu nedenle pratikte vekilin soruşturma ve kovuşturma aşamasında mağdurun yanında bulunmasında sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu çözmek için Kanun'un 149'uncu maddesinin üçüncü fıkrası mağdur vekilini de kapsayacak şekilde düzenlenmeli veya 234'üncü maddeye 149'uncu maddenin üçüncü fıkrasına benzer bir hüküm eklenmelidir.

- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinde, mağdurun "*Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma*" hakkına yer verilmiştir. Dolayısıyla mağdurun davaya katılmış olması gerekir ki katılan sıfatını alsın ve katılanın sahip olduğu haklardan yararlanabilsin. Uygulamada hakim, mağdura "Davaya katılmak ister misin?" şeklinde bir soru yönelttiğinde, mağdur katılmayı duruşmalara devam etme zorunluluğu olarak algıladığından genelde katılmak istemediğini belirtmektedir. Dolayısıyla katılmanın anlamını bilmeyen mağdur, şikayetçi olduğu halde davaya katılmış olamamaktadır. Uygulamada iş yoğunluğundan dolayı hakimler genelde mağdura katılmanın ne demek olduğunu anlatamadığından tutanağa beyanı "Şikayetçiyim, davaya katılmak istemiyorum." şeklinde geçmektedir. Bu sorun daha çok vekili olmayan mağdurlarda

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

yaşanmaktadır. Bu sorunu çözmek için Kanun'da “katılma” ibaresi yerine daha anlaşılır bir ibare değişikliği yapılmalı veya Kanun'a “Hakim katılmanın sonuçlarını mağdura anlatır.” şeklinde bir ibare eklenmelidir.

- Uygulamada mağdur hakları konusunda yaşanan sıkıntılardan bir tanesi de hukuk davası açarken yatırılmak zorunda olan gider avanslarının (Gider avansı; her türlü tebligat, posta ücreti, keşif giderleri, bilirkişi ve tanık ücreti gibi giderleri kapsayan ve davacının dava açarken mahkeme veznesine yatırmak zorunda olduğu miktardır.) yüksekliğidir. Bu uygulama ile önceden kalem kalem alınan bazı giderler, artık davayı açarken peşin yatırılmak zorundadır. Bu da zararını tazmin etmek isteyen mağdurun henüz davayı açarken bir kez daha maddi açıdan zor durumda kalmasına neden olmaktadır.

9.2.3.6. Ankara Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı Avukat Yıldız OĞUZ

- Çocuk Hakları Merkezi öncelikli olarak bir danışma kuruludur ve başvuran talepçilere danışmanlık hizmeti vermektedir. Onun dışında, mağdurlara bir avukat atanması gerekiyorsa kendilerine avukat ataması yapan CMK Merkezine, Adli Yardım Merkezi'ne yahut Gelincik Merkezi'ne yönlendirme yapmaktadır. Gelincik Merkezi şiddet mağduru kadın ve çocuklarla ilgilenen, onlara avukat ataması yapan bir birimdir. Bunun dışında, üniversitelerde, okullarda, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, konuk evlerinde eğitim çalışmaları; seminer, çalıştay, toplantı yapılmaktadır.

- Cinsel istismar suçundan mağdur olan çocukların ifadelerinin alınması amacıyla çocuk izleme merkezleri kurulmuştur. Burada ifade kameralı bir odada psikolog eşliğinde alınmakta ve ifade alma işlemi camlı bir odadan savcı da izlemektedir. Çocuk izleme merkezlerinin kurulmasının amacı, cinsel istismara uğramış çocuğun ifadesinin bir kere alınması, sonraki aşamalarda ifadesinin alınmamasıdır. Ancak uygulamada ne yazık ki beklenen gerçekleşmemiştir. Uygulamada dava açıldıktan sonra, mahkemeler mağduru duruşmaya çağırmakta, çocuk tam olayın etkisinden kurtulmaya başlamışken ifadesi bir de mahkeme tarafından alınmaktadır. Hâkimlerin çocuklara karşı yaklaşımı da oldukça kötü; gerektiğinde azarlayarak çocuktan tekrar olayı anlatmasını istemekte ve bu durum çocuğu fazlasıyla örselemektedir. Mahkemelerin bu tutumuna sebep olan ise bir Yargıtay kararıdır. Bu Yargıtay kararında, Yargıtay Çocuk İzlem Merkezi'nde alınmış olsa bile çocuğun ifadesinin tekrardan mahkemede alınmaması sebebiyle kararı bozmaktadır. Bu uygulamanın

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

önüne geçmek için, “Çocuğun Çocuk İzleme Merkezi’nde ifadesi alındıktan sonra tekrardan mahkemede ifadesi alınmaz.” şeklinde bir yasal düzenleme yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde çocuğun mahkemeye gelerek sanıkla yüzleşmesi daha da mağdur olmasına sebebiyet verecektir. Bu konuda bir örnek vermek istiyorum. 9 yaşında bir erkek çocuk babası ve babasının yeni eşi tarafından cinsel istismara uğruyor. Mahkeme olayın üzerinden bir sene geçmişken ve çocuğun psikolojisi tam da düzelmek üzereyken çocuk hakkında zorla getirme kararı çıkarıyor. Çocuk duruşmaya geliyor, sanık olan babası karşısında oturuyor. Çocuk ifade verdiği sırada sanığın avukatı çocuğu duyamadığı gerekçesiyle sandalyeyi alıp yanına kadar geldi. Bir yandan da hakim çocuğu sıkıştırıyor. Çocuk üzerindeki baskı nedeniyle ifadesini sağlıklı bir şekilde veremedi ve delil yetersizliğinden sanık beraat etti. Çocuk hakkında ruh ve beden sağlığının bozulduğu yönünde rapor veriliyor ve çocukta cinsel yolla bulaşan bir hastalık tespit ediliyor. Ancak mahkeme hiçbirini dikkate almadan beraat kararı veriyor. Şu anda dava Yargıtay aşamasındadır. Çocuk şu anda annede, babaya karşı koruma kararları alarak kişisel ilişkiyi engellemeye çalışıyoruz, ama son koruma kararı talebi iki gün önce engellendi. Bu olayda en vahim durum çocuğun sanıkla yüzleşmesi durumudur. Çocuk mahkemede ifade verirken sanık salondan çıkarılmalı veya çocuk başka bir yerde ifade vermelidir.

- Cinsel istismar mağduru çocukların ifadesi alınırken yanlarında bir sosyal çalışmacı bulunuyor. Ama ne yazık ki sosyal çalışmacı duruşmaya girmeden çocukla bir ön görüşme yapmıyor ve ilk defa duruşmada çocukla karşılaşılıyor. Sosyal çalışmacının görevi, çocuğun duruşmada ifade verip veremeyeceğini tespit etmektir. Ama bunu orada üç dakikalık bir duruşma salonunun içinde tespit etmesi mümkün değildir. Mutlaka öncesinde çocukla ilgili olarak bir rapor tanzim etmesi ve detaylı görüşme yapması gerekmektedir.

- Çocukların cinsel istismarı suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu’nun 103’üncü maddesinin altıncı fıkrası uyarınca, “*Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, onbeş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*” Esasında cinsel istismara uğramış bir çocuğun ruh ve beden sağlığının bozulmamış olması mümkün değildir. Bu nedenle Türk Ceza Kanunu’nun 103’üncü maddesinin altıncı fıkrası komple kaldırılmalı, cinsel istismar suçunun ceza miktarı yükseltilmeli, yani cinsel istismara uğramış bir çocuğun baştan ruh ve beden sağlığının bozulmuş olduğu kabul edilmelidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Uygulamada mahkemeler cinsel istismar suçu mağduru çocukların ruh ve beden sağlığının bozulup bozulmadığına ilişkin rapor alması için çocukları İstanbul'daki Adli Tıp Kurumuna gönderiyorlar. Adli Tıp Kurumu iş yoğunluğundan dolayı çok ileri bir tarihe randevu verebiliyor ve çocuk hem zaman hem mesafe açısından sıkıntı yaşıyor. Bunu aşmak için aslında son dönemde Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesinden de raporlar alınmaya başlandı ama bunu tüm mahkemeler uygulamıyor. Bu sorunu çözmek için Üniversite hastanelerine de rapor verme yetkisi tanınıp, bu raporlara karşı Adli Tıp Kurumuna itiraz mekanizması düzenlenebilir.

- Uygulamada mağdurun korunması konusunda tanık koruma programı gibi bir program bulunmamaktadır. Ancak 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun gereği şiddet gören bir kadın veya çocuk mağdurlar koruma altına alınabiliyor. Ancak genel olarak şiddet söz konusu olduğunda bu şekilde bir mekanizma bulunmamaktadır.

- Uygulamada mağdur hakları konusunda yaşanan sıkıntılardan bir tanesi de açılan hukuk davalarında tanıkların çekinmeleri nedeniyle tanık bulma sorunudur. Ceza davalarında var olan gizli tanık müessesinin hukuk davaları için de getirilmesi halinde bu sorun çözümlenebilecektir.

9.2.3.7. Ankara Barosu Gelincik Merkezi Rehber Avukatı Onur BAYRAKTAR

- 2011 yılı Nisan ayında Ankara Barosu "Gelincik Projesi" adında bir proje başlatmıştır. Bu proje, son yıllarda medyada artan kadına karşı şiddet haberleri üzerine şekillenmiştir. Gelincik Merkezi kurulmadan önce aile içi şiddet vakalarında yine Ankara Barosu bünyesinde bulunan Adli Yardım Kurulundan yardım alınıyordu. Adli Yardım Kurulu, Avukatlık Kanunu kapsamında kurulan ve maddi olarak avukat ihtiyacını karşılayamayan vatandaşlara devletten aldığı ödeneği kullanarak avukat temin eden bir kuruldur. Eskiden aile içi bir şiddet vakası söz konusu olduğunda kişinin maddi durumunun yetersizliğine bakılmadan Adli Yardım Kurulundan doğrudan avukat görevlendirme usulü uygulanıyordu. Ancak bu uygulama mağduriyeti gidermekte yetersiz kaldı. Çünkü aile içi şiddet konusu, özel bir eğitim ve ilgi gerektiren bir konudur. Bu nedenle Adli Yardım mekanizması içerisinde sadece aile içi şiddet vakalarına bakan bir yapı kuruldu. Bu yapıda çalışacak avukatların hem CMK Merkezi, hem Adli Yardım Kurulu, hem Çocuk Hakları Merkezi, hem de Kadın Hakları Merkezinde çalışan avukatlardan oluşacağı, bu yapıda

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

bulunan avukatlara mağdurlara iletişim teknikleri, stresle baş etme yöntemleri gibi alanlarda eğitim verileceği öngörüldü. Yapılanma; Gelincik Üst Kurulu, Gelincik Rehberler Kurulu ve gönüllü avukatlar şeklinde kuruldu. Gelincik Üst Kurulu, Gelincik Projesi'nin tüm politikasını yönlendiren ve devletin diğer organlarıyla veya toplumun diğer kesimleriyle üst ilişkileri sağlayan bir yapılanmadır. Gelincik Rehberler Kurulu ise, özel olarak eğitim almış ve mağdurla ilk iletişime geçen 20 rehber avukattan oluşan bir yapılanmadır. Ayrıca aile içi şiddet mağduru olmuş kişilerin avukatlığını yapmak üzere görevlendirilecek 300 kişiden oluşan bir gönüllü avukatlar grubu bulunmaktadır.

- Türkiye'den herkesin ulaşabileceği bir Gelincik Yardım Hattı oluşturulmuştur. Buranın telefon numarası "444 43 06" dir. Gelincik Yardım Hattı'nın başında nöbetleşe olarak yirmi dört saat görev yapan ve 20 kişiden oluşan rehber avukatlar bulunmaktadır. Bu hattı örneğin kocası tarafından şiddete maruz kalmış bir kadın aradığında, rehber avukat ilgili yerlerle iletişime geçiyor ve bunun sonucunda Gelincik Merkezinin tahsis ettiği araba ile gerektiğinde bir polis veya jandarma eşliğinde sırası gelen gönüllü avukat kadını kurtarmaya gidiyor. Kadın Gelincik Merkezine getiriliyor, fiziksel ve psikolojik bir travma söz konusu ise öncelikle bu travmalar giderilmeye çalışılıyor. Hızlı bir şekilde delil toplanması için savcılık ve karakollarla iletişime geçilip delil toplanması sağlanıyor. Gerekli yerlere şikayet ve başvurular yapıldıktan sonra kişinin güvenli bir şekilde kalacak yeri olup olmadığı araştırılıyor. Kişi kalmak istediği güvenli bir yer beyan ederse, bizzat bu yere teslim ediliyor. Ancak kişinin kalacak bir yeri yoksa KOZA (KOZA; 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanununun 14'üncü maddesi gereğince gerekli uzman personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmalarını tek kapı sistemi ile yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürüten, insan onuruna yaraşır etkili ve süratli hizmet sunumu sağlayan, kadının ekonomik, psikolojik, hukuki ve sosyal olarak güçlendirilmesi odaklı çalışma usul ve esasları yönetmelikle belirlenen şiddet önleme ve izleme merkezlerine verilen addır.) ile iletişime geçiliyor. KOZA da bir yer tahsis edemiyorsa ilgili belediyelerin sığınma evleri veya valiliklerin misafirhaneleri araştırılıyor. Tüm bunlara rağmen bir yer bulunamıyorsa, Ankara Barosu kendi parasıyla, mağduru geçici olarak barınacağı bir otele yerleştiriyor. Tüm bu aşamalardan Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü haberdar ediliyor. Mağdurun hukuki

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

anlamdaki tüm süreci (savcılık şikayeti, koruma tedbiri, boşanma davası vb.) Gelincik Merkezi tarafından yürütülüyor.

- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, eski kanuna göre daha kapsamlı hükümler içerse de bir takım eksiklikleri de bulunmaktadır. 6284 sayılı Kanun'da şiddet uygulayan kişinin aileye yaklaşmaması konusunda tedbir alınabileceği öngörülüyor. Fail bu tedbire aykırı davrandığı zaman mağdurun aile mahkemesine şikayette bulunması halinde ise bir cezai yaptırım öngörülmüştür. Ancak bu cezai yaptırımın verilmesi ve infazı konusunda nasıl bir usul uygulanacağı Kanun'da öngörülmemiştir. Bu nedenle uygulamada Ceza Muhakemesi Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na bakılmaktadır. Oysa mağdurun haklarını korumak açısından, bu usul hükümlerine 6284 sayılı Kanun'da yer verilmelidir. Konuyu biraz daha açarsak, 6284 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesi *“(1) Bu Kanun hükümlerine göre hakkında tedbir kararı verilen şiddet uygulayan, bu kararın gereklerine aykırı hareket etmesi hâlinde, fîli bir suç oluştursa bile ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre hâkim kararıyla üç günden on güne kadar zorlama hapsine tabi tutulur.*

(2) Tedbir kararının gereklerine aykırılığın her tekrarında, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre zorlama hapsinin süresi onbeş günden otuz güne kadardır. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi altı ayı geçemez.

(3) Zorlama hapsine ilişkin kararlar, Cumhuriyet başsavcılığınca yerine getirilir...” hükmünü içermektedir. Öncelikle bir hukuk hakimi olan aile mahkemesi hakiminin kararı verirken Ceza Muhakemesi Kanunu mu yoksa Hukuk Muhakemeleri Kanunu mu işleteceği belli değildir. Öncelikle hangi usulün uygulanacağına Kanun'da yer verilmelidir. Bunun yanında aile mahkemesi hakimlerine cezai nitelikte bir karar verecekleri için CMK eğitimleri verilebilir. Diğer bir sorun ise Kanun'da hakimin kararından sonra konunun ayrıca Cumhuriyet başsavcılığına taşınmasıdır. Bu hüküm fazladan bürokrasi yaratmaktadır. Normalde olduğu gibi hakim kararını verdikten sonra tıpkı tutuklama kararında olduğu gibi bu kararı kolluk yerine getirmelidir.

- 6284 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinde hakim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararlarından bir tanesi de *“Korunan kişi bakımından hayatî tehlikenin bulunması ve bu tehlikenin önlenmesi için diğer tedbirlerin yeterli olmayacağıının anlaşılması hâlinde ve ilgilinin aydınlatılmış rızasına dayalı olarak 27/12/2007 tarihli ve 5726 sayılı Tanık Koruma*

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Kanunu hükümlerine göre kimlik ve ilgili diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi.” olarak düzenlenmiştir. Mağdurun kimlik bilgilerinin değiştirilmesine karar verildiği zaman kişinin tüm hayatı sıfırlanmış oluyor, hayatı boyunca yapmış olduğu tüm işlemler geçersiz sayılıyor. Böylesine önemli bir kararın alınabilmesi için Kanun’da mağdurun aydınlatılmış rızasının gerekliliği şart koşulmuştur. Ancak uygulamada aydınlatılmış rıza şartının tam olarak uygulanmadığı, mağdurun alınacak kararın sonuçları konusunda bilgilendirilmediği görülmektedir. Mağduru bu konuda aydınlatmayı hakim mi yoksa kolluğun mu yapacağı ve esasları açıkça belirlenmelidir.

- 6284 sayılı Kanun’un 15’inci maddesinde KOZA şiddet önleme ve izleme merkezleri tarafından verilecek hizmetler arasında adli yardım hizmetleri de sayılmıştır; ancak bu adli yardım hizmetlerinin kim tarafından ve nasıl verileceğine ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir. Ankara Barosu olarak Avukatlık Kanunu kapsamında adli yardım hizmetlerini verme yetkisi barolara ait olduğu için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Ankara Barosu çeşitli protokoller yaptı ve sistem işlemeye başladı. Ancak mağdura adli yardım kapsamında verilecek hizmet soruşturma aşaması ile başlamaktadır. Oysa şikayet aşamasında da mağdura avukat görevlendirilmesine imkan tanıyacak düzenlemeler yapılmalıdır.

- Belediye Kanunu uyarınca nüfusu elli bini geçen her belediye sığınma evi açmalıdır. Ancak uygulamada sığınma evleri ihtiyacı karşılayamamaktadır. Bu nedenle sığınma evlerinin sayısı ve kapasitesi artırılmalıdır. Ayrıca sığınma evleri hem mağdur tarafa, hem de hakkında koruma tedbiri uygulanan tarafa hizmet verebilmelidir.

9.2.4. Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığında Görevli Komiser Nihat ÇİĞDEM

- Polisin suç mağdurlarına yaklaşımını genel olarak 5 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar; mağdurun polis açısından önemi, polisin mağdur açısından önemi, uygulamalar, yürütülen çalışmalar, sıkıntılar ve önerilerdir.

- Emniyet Genel Müdürlüğünün belirlediği slogan, “Her insan potansiyel bir mağdurdur” sloganıdır.

- Mağduriyet süreci şu şekilde işlemektedir: öncelikle suçlunun bir suç işlemesiyle mağduriyet oluşuyor ve daha sonrasında ise mağduriyet süreci ile mağduriyet sonrası süreç başlıyor. Özellikle polisin mağdurla irtibat kurduğu ilk yirmi dört saatlik süreç oldukça önemlidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Genel olarak suç tanımlarına baktığımızda, kişilere karşı suçlar yüzde 42, mal varlığına karşı suçlar yüzde 34'le toplam suçların yüzde 76'sını oluşturuyor. İnsanların en çok mağdur oldukları suçlar arasında cinayet, kasten yaralama, hırsızlık, dolandırıcılık, gasp, yankesicilik, fuhuş amaçlı insan ticareti, teknolojinin gelişmesiyle beraber sanal âlem üzerinden işlenen suçlar yer almaktadır. Bir de mağdursuz suç kavramı vardır. Fuhuş, kumar, sarhoşluk, uyuşturucu alışverişi bu gibi suçlar mağdursuz suç olarak nitelendiriliyor.

- Polislerin mağdurlara davranışında daha dikkatli olabilmeleri için mağdurları gruplara ayırdık: kadın mağdur, erkek mağdur, yaşlı mağdur, özürlü mağdur, çocuk mağdur gibi. Genellikle kadınlarımız aile içi şiddet ve cinsel suçlardan mağdur olmakta; erkekler ise kasten yaralama, cinayet, çocuklar için cinsel istismardan mağdur olmakta; yaşlılar gasp, kapkaç, dolandırıcılık; özürlüler ise cinsel istismar, hırsızlık suçlarından mağdur olmaktadır.

- Suçun mağdur üzerindeki etkileri; genel olarak fizyolojik etkiler, psikolojik etkiler ve ekonomik etkiler olmak üzere üç ana başlık altında toplanmaktadır. Fizyolojik etkiler ve psikolojik etkiler genel olarak polisi ilgilendirmektedir. Çünkü olay yerine varan bir polisin mutlaka raporda bu etkileri belirtmesi gerekmektedir.

- Polisin mağdur açısından önemi çok büyüktür. Çünkü genellikle mağdurun ulaştığı ve yardım istediği ilk devlet görevlisi polistir. Mağdurların suçun soruşturma ve kovuşturma sürecine dâhil olmasından itibaren süreç hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda bilgilendirme kısmının polis tarafından yapılması gerekmektedir. Yine mağdurların suç sonrası güven duygusunu kazanması ve yaşadıkları travmadan olabildiğince hızlı bir şekilde kurtulmasında polisin iyi veya kötü davranmasının çok önemli bir rolü vardır.

- Polis ve mağdurun birbirlerinden beklentileri çok farklıdır. Mağdur, öncelikle polisten anlayış; daha sonra ise haklarının, onurunun dikkate alınmasını, konuyla, süreçle alakalı bilgilendirilmeyi beklemektedir. Ardından ise failin tespit edilmesi, yakalanması ve mağduriyetinin giderilmesi, suça konu eşyasının tespit edilmesi ve kendisine iadesini beklemektedir. Yine özellikle tecavüz, cinsel istismar ve benzeri konularda mağduriyetinin gizliliğinin sağlanmasını ve korunmayı beklemektedir.

- Polisin mağdurdan veya suç soruşturmasından beklentisi öncelikle adli olayın aydınlatılmasıdır. Suç mağdurları polis açısından iyi bir bilgi kaynağıdır. Yalnız polis

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mağdurdan bilgi temin ederken, suç mağdurlarının beklentilerini ve içinde buldukları durumu gözeterek kibar, hassas ve yardımsever davranmalıdır.

- Polis ile mağdur ilişkisinin iyi olması halinde, mağdur polise güveniyor, olayları anlatırken daha rahat oluyor, böylece polis ulaşılmaması zor birtakım bilgilere ulaşabiliyor, mağdurdan alınan bu bilgiler soruşturmanın bir nevi yönünü değiştirebiliyor.

- Emniyet Genel Müdürlüğü Türkiye’de mağdur hakları konusunda öncü olup mağdur hakları konusunda pek çok çalışmaya katılmış ve pek çok çalışmada bulunmuştur. Öncelikle 15-20 Şubat 2004 tarihleri arasında Almanya’da gerçekleşen Suç Mağdurları Seminerine katılmış, burada Avrupa Birliği yetkilileriyle görüşülmüş, Türkiye’deki durum, Avrupa Birliğindeki durum, kanun ve mevzuattaki durumla alakalı fikir alışverişinde bulunulmuştur. Yine 2-6 Şubat 2009 tarihi arasında Hollanda’da suç soruşturmasında suç mağdurlarının haklarıyla alakalı seminere katılım sağlanmıştır. Aynı şekilde 5-11 Kasım 2012 tarihi arasında yine Hollanda’da gerçekleşen mağdur haklarının geliştirilmesiyle ilgili seminere katılmıştır. Yine Emniyet Genel Müdürlüğümüze bağlı Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı tarafından geçen sene 24-25 Mayıs 2012 tarihinde ceza yargılamasının eksik parçası mağdur haklarıyla alakalı uluslararası bir seminer düzenlenmiştir. Aynı şekilde Hollanda polis teşkilatıyla ikili iş birliği çerçevesinde Ankara’da 24-29 Mart 2013 tarihlerinde bir seminer gerçekleştirilmiştir.

- Emniyet Genel Müdürlüğünce iki ay önce mağdurlara yönelik uygulama standartlarını içeren bir rehber hazırlanmış, bu rehber 10 bin adet basılmış ve tüm polis teşkilatına gönderilmiştir.

- Mağdur bilimleriyle alakalı Polis Akademisine bağlı Polis Enstitüsü tarafından 2001 yılından 2013 yılına kadar “Suç Mağdurları Bilimi” ismiyle yüksek lisans dersleri verilmekte ve bu alandan toplam 95 kişi yüksek lisans yaparak şu an teşkilatımızda çalışmaktadır. Aynı şekilde, Atatürk Üniversitesine bağlı Güvenlik Birimleri Fakültesinde ders içerikleri arasında mağdur bilimi dersi okutulmakta olup teşkilatımıza mensup 2 bin kişi bu dersin eğitimini almış, 7 bin kişi de hâlâ bu dersin eğitimini almaktadır.

- Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından, olay esnasında yaralı olan mağdurlara ilk yardım hizmetinin yerine getirilmesi amacıyla Emniyet Genel Müdürlüğümüz tarafından İlk Yardımda Polis Projesi hayata geçirilmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- 2010 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından, mağdurlarla daha iyi iletişim kurabilmek için yaklaşık 45 gün süren bir empati eğitimi verilmiştir. Burada eğitimde polislere, mağdur vatandaşla kurulacak doğru iletişim anlatılmıştır.

- Sağır ve dilsiz olan mağdurlarla doğrudan iletişime geçebilmek için İstanbul, Ankara, Adana, Balıkesir, Denizli gibi emniyet müdürlüklerimiz olmak üzere birçok il emniyet müdürlüğünde çalışan personelimize işaret dili eğitimi aldırılmıştır.

- 2007 yılından itibaren toplam 45 bin personele kadına karşı şiddet, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı konulu eğitim verilmiştir.

- 2006 yılında kurulan toplum destekli polislik şube müdürlükleri tarafından mağdur destek hizmetleri veriliyor. Bu çerçevede günlük olaylara, günlük suç soruşturmalarına bakılarak mağduriyetlerin yaşandığı dosyalar önce tespit ediliyor, değerlendiriliyor. Daha sonra mağdurlar evlerinde ziyaret edilerek bu kişilere olayla ilgili danışmanlık ve destek sunuluyor. Ayrıca, eğer özel bir destek ve tedavi gerekiyorsa, eğer mağdur çocuk, kadın veya yaşlıysa veya diğer bir tabirle düşkünse bu kişilere yardım kuruluşları hakkında bilgilendirme yapılıyor. Şimdiye kadar mağdur olan tam 175.206 vatandaşımıza danışmanlık ve destek hizmeti verilmiştir.

- Genel olarak, uygulamada polis-mağdur ilişkisi şu şekilde işlemektedir: Olay yerine ilk gidildiğinde öncelikle mağdurun sağlık durumu tespit edilmekte ve kişisel emniyeti sağlanmaktadır. Daha sonra ise delillerin toplanması ve mağdurun ifadesinin alınması aşaması geliyor. Bu ifade aşamasında mağdura Ceza Muhakemesi Kanunu madde 234'teki hakları hatırlatılıyor. Aile içi şiddet mağdurları ve özellikle çocuk mağdurlarla bu konuda eğitim almış polisler ilgileniyor.

- Uygulamada mağdur hakları konusunda genel olarak bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Öncelikle ülkemizde mağdurlara yönelik koordinasyonu sağlayacak merkezî bir otorite bulunmamaktadır. Daha sonrasında mağdurlara yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşların ve sivil girişimlerin yetersizliği söz konusudur. Sadece kadın, çocuk veya insan ticareti alanında çalışan sivil toplum kuruluşları mağdur hakları açısından yetersiz kalmaktadır. Ayrıca ülkemizde mağdur hakları konusunda oluşturulmuş bilgilendirme broşürlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Emniyet teşkilatının en büyük problem ve eksikliği, polisin uzmanlık alanı dışında kaldığından mağdurların temel ihtiyacı olan psikolojik yardım ve destek hizmetlerini

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

tam olarak sağlayamamasıdır. Mağduriyetin önlenmesi ve mağduriyetin giderilmesi fonksiyonlarından mağduriyetin önlenmesine uygulamada yeteri kadar önem verilmemektedir.

- Öneriler: Öncelikle, Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısı mevcut sıkıntılar giderildikten sonra en kısa zamanda yürürlüğe konulmalıdır. Mağdurlara yönelik koordinasyonu sağlayacak merkezî bir otorite tayin edilmelidir. Yine, mağdurlara yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşlar oluşturulmalı ve bu konuda sivil toplum kuruluşları teşvik edilmelidir. Adliye binalarında mutlaka mağdurların destek alabileceği mağdur destek bürolarının oluşturulması gerekmektedir. Emniyet teşkilatı, adliye ve sağlık personeli, ayrıca Millî Eğitim personeline mağdur bilimi ve psikolojisi hakkında eğitim verilmeli ve aralarında bazı personelin bu konu hakkında uzmanlaşması sağlanmalıdır. Yine, Adalet Bakanlığı tarafından, diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi mağdura nasıl davranılacağına dair bu kurumlara yönelik bir rehber hazırlanmalıdır. Mağdur hakları konusunda Türkçe broşür ve kartlar hazırlanmalı, bununla alakalı bir web sitesi oluşturulmalıdır. Aynı şekilde, Adalet Bakanlığı tarafından insanların rahatlıkla bilgi alabileceği ve ilk başta polise ve savcılığa bildirmekte çekindiği mağduriyetini dile getirebileceği alo mağdur destek ihbar hattı ve çağrı merkezinin kurulması gerekmektedir.

9.2.5. Sivil Toplum Kuruluşları

9.2.5.1. İnsan Hakları Derneği

- İnsan Hakları Derneği Türkiye’de mağdur hakları alanında çalışan en eski dernektir. 1986 yılında kurulmuş, 30 ilde şubesi, 10 ilde de temsilciliği olan bir dernektir. İnsan Hakları Derneği mağduriyetler alanında çalışan bir dernektir; ancak mağduriyeti tanımlarken sadece ceza hukuku anlamında fiziki bir saldırıya uğramış olan mağduru tanımlamamaktadır. Çünkü mağduriyeti, öncelikle insan hakları ve özgürlüklerin ihlali olarak değerlendirmektedir. Tabii ki kişinin bedensel bütünlüğüne ya da mal varlığına ya da yaşam hakkına yönelen saldırılara yönelik mağduriyetler de çalışma alanı içerisindedir; ancak daha çok hak gaspları, özgürlüklerin sınırlandırılması yönündeki mağduriyetlerle ilgilenmektedir. Dernekte bazı çalışma grupları bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları; Kadın Hakları Komisyonu, Çocuk Hakları Komisyonu, Cezaevleri Komisyonu’dur. Dernek çalışmalarında bazen fail ve mağdur iç içe geçebilmektedir. Mesela Derneğin çocuk cezaevleri ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Çocuk cezaevlerinde tutuklu olarak bulunan çocuklar fail statüsünde olsa da buradaki

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

koşullardan dolayı yaşadıkları mağduriyetler açısından ise mağdur konumundadırlar. Yani mağdur kavramı çok dar, sadece ceza yargılamasına konu olmuş bir şahıs ya da bir grup tarafından saldırıya uğrayan kişi değildir. Özgürlüklerle insan hakları açısından bakıldığı zaman, mağdur kavramı çok geniş bir kavramdır. Mağdur kavramını sadece ceza yargılamasında yer alan, vücut bütünlüğüne zarar gelen kişi olarak anlamamak ve sınırlamamak gerekmektedir.

- Ceza yargılamasındaki mağdurlar ise uygulamada pek çok sıkıntı yaşamaktadır. Bunlardan birkaçı kendilerine yargılama sürecinde ekonomik destek sağlanmaması, psikolojik destek verilmemesi, avukat yardımından sanık kadar yararlanamamasıdır.

- Mağdur hakları alanında yapılacak tüm çalışmalara mağdurla uygulamada bizzat içiçe olan ve mağdurun halini en iyi anlayan sivil toplum örgütlerinin dahil edilmesi konusu oldukça önemlidir.

9.2.5.2. İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği Genel Başkanı Ahmet Faruk ÜNSAL ve Temsilcisi Ömer ATALAR

-Ceza yargılamalarına konu olan fiziksel ya da ruhi bütünlüğü bozucu bir atağa, bir saldırıya maruz kalınması hâlinde yaşanan mağduriyetler bulunmaktadır. Bu mağduriyetlerde Sağlık Bakanlığının mağdura gerek psikolojik destek bakımından gerekse bedensel problemlerle ilgili destek olması gerekmektedir. Bununla ilgili Bakanlık bütçesinden bir pay ayrılmasında fayda vardır. Somut bir örnek verilecek olunursa, Uludere olayında mağdur olan kişilere tazminat verilmesi gündeme geldi; ancak devletin bu kişilere psikolojik bir desteği olmadı. Dolayısıyla Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı böylesine bir bütçeyle veya bir fonla mağdurlara yönelirse, mağdurlar kısmi olarak rahatlatılmış olur.

- Kasım ayında Adalet Bakanlığı bünyesinde Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün altında bir Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kuruldu. Ancak insan hakları ile ilgili bir birimin Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün altında kurulması isabetli bir tercih olmamıştır.

- Özellikle iş kazalarından kaynaklanan mağduriyetlerde psikolojik ve ekonomik destek önem arz etmektedir. Bu kişilerin ilaç masraflarının bir kısmı sosyal güvenlik kapsamına giriyor, bir kısmı ise girmiyor. Sosyal yardımlaşma fonlarının içerisine bu mağdurlara yönelik bütçe konulması gerekiyor. Yani, devlet eğer mağdur hakları konusunda ciddiye Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesine

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Türkiye'nin nüfusuyla, suç oranlarıyla ve suçtan mağdur olan insanlarla orantılı rakamları koyması gerekiyor.

- Mağdurların adli yardımdan yararlanabilmeleri için gereken fakirlik kağıdı, mağdurların avukattan yararlanabilmelerinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu hususun gözden geçirilmesi doğru olacaktır.

- Suç mağdurlarına destek olacak sosyal çalışmacı sayısının artırılmasında yarar vardır.

9.2.5.3. Hukuk Araştırmaları Derneği Genel Başkan Yardımcısı Anber YILDIZ

- Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı'nın 6'ncı maddesinde, yardım isteminde bulunma hakkı, suçun işleniş tarihinden itibaren bir yıllık süre ile sınırlandırılmıştır. Bu hüküm aslında yardım talebinde bulunmak için davanın kesinleşmesinin beklenmemesi açısından olumludur. Ancak özellikle cinsel suçlarda mağdurların kendine gelebilmesi birkaç yılı bulabilmektedir. Bu nedenle bu bir yıllık sürenin bir kez daha gözden geçirilmesinde fayda vardır. Ayrıca Kanun'da belirlenen yardım miktarları enflasyon gözetilmeden belirlenmiştir. Bunun yanı sıra yardımın kapsamına manevi zararlar alınmamıştır. Özellikle cinsel suçlarda mağdurların maddi zararları oldukça az olup manevi zararları daha fazladır. Burada manevi zararlar insan onurunu ilgilendirir ve maddi zarardan daha kıymetlidir. Bu nedenlerle manevi zararlar da gözetilmelidir.

- Çocuk Koruma Kanunu, uygulamada gerek suça sürüklenen çocuğa gerekse mağdur çocuğa karşı uygulanmamaktadır. Girmiş olduğum bir cinsel istismar suçu ile ilgili davada mağdur da sanık da çocuk. 7 yaşındaki çocuk mağduru ifadesi duruşmada alınmaya çalışılıyor. Ama duruşmada aynı zamanda sanık çocuk da var, psikolog ise köşede öylece oturuyor. Dolayısıyla mağdur çocuk heyecanlandı ifadesini veremedi. Belki bu alanda çocuk mahkemeleri hâkimlerine özel bir eğitim verilebilir. Bir dosyamda mağdurla ilgili hastaneye sevk edilmesi ve tedavi olması konusunda tedbir talep ettim; ama hakim reddetti. Uygulamada özellikle ensest cinsel suçlarda mağdurların büyük mağduriyet yaşadıkları görülüyor. Çocuk zaten aile içinde mağdur olmuş, bu çocuk için devletin özellikle tedavi yardımında bulunması daha büyük önem arz ediyor.

- Doğrudan suç mağduru olan çocuklarla ilgili olmasa da Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231'inci maddesinde yer alan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunda aranan zararın tazmini şartının suça sürüklenen çocuklar için uygulanmamasına

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

yönelik bir düzenleme yapılması uygun olacaktır. Çünkü bu çocuklar zaten şüpheli veya sanık olarak görülüyorlar ve başka bir açıdan mağdur statüsünde yer alıyorlar.

9.2.5.4. Dünya Mağdurlar Derneği Başkanı Yunus AKYOL

- Vergi mevzuatımız uyarınca bir kişiye parasız avukatlık yapılsa dahi avukatlar makbuz kesip vergi ödemek zorunda kalıyor. Bu nedenle uygulamada mağdurlardan bir karşılık beklemeden girdiğim davalarda sıkıntı yaşadım.

- Sigorta şirketlerinin özellikle trafik kazaları ve iş kazaları mağdurlarına avans niteliğinde peşin ödeme yapmasını yasal zorunluluk hâline getirmek gerekmektedir. Uygulamada sigorta şirketleri dava sonuçlanmadan mağdurla uzlaşmaya çalışmakta ve böylece ufak meblağlarla kurtulmaya çalışmaktadır.

- Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı Taslağında öngörülen yardım miktarları oldukça düşüktür. Bu rakamların tatmin edici düzeye çıkarılması gerekmektedir. Bu rakamları tatmin edici hâle getirmemiz lazım, ciddi rakamlara getirmemiz lazım.

- Uygulamada mağdurların açtığı tazminat davaları çok uzun sürmekte ve sonunda hükmedilen tazminat miktarları zararı karşılamaya yetmemektedir. Örneğin; Samsun Ladik'te bir polis memuru karakolda diğer 9 polis arkadaşını vuruyor. Bu polis memurunun paranoid şizofren olduğu ortaya çıkıyor. Bu kişi işe girerken bir başkasını yerine sokmuş sağlık kurulu raporu almış ve polis olmuş; yıllarca eşinin üstünden ilaçlarını yazdırmış. Bu kişi bir gün bile ceza evinde yatmadan serbest bırakıldı. Vurulan polislerden biri olan müvekkilim omurilik felci oldu, yaşlı anne babasının bakımına muhtaç hale geldi. 33 yaşındaki müvekkilimin davası ne yazık ki tam yedi yıl sürdü ve sonucunda dokuz bin küsur lira tazminata hükmedildi. Esasında Avrupa'dan gelen medikal cihazlar, bu arkadaşı neredeyse yürüyebilir hâle getiriyor ama SGK bu cihazların parasını karşılamıyor. Söz konusu cihazlar alınsa mağdur olan bu kişi sosyal hayata yeniden katılabilecek, devletin bu gibi kişilere yardım etme yükümlülüğü olmalı.

- Bizim sağlık kurulu raporlarımızın hemen hemen hiçbirisinde yüzde 70'in üzerindeki maluliyetlerde otomatik olarak "Bakıcı gerekir." raporu yazılmamaktadır. Ancak avukatın gidip doktoru uyarması halinde rapora bu ibare düşülmektedir. Bu durum ağır mağduriyetlere yol açmaktadır. Bu nedenle belirli limitlerin üzerindeki raporlara doktorların otomatik olarak "Bakıcı gerekir" ibaresini işlemeleri sağlanmalıdır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Sağlık kurulu raporlarındaki bir başka sorun da mağdurların psikolojik durumlarının maluliyet oranında göz ardı edilmesidir. Örneğin; bir trafik kazası mağduru çocuğun sağ eli kopmuş, sol ayağı kopmuş, bu çocuk kazada annesi ve kız kardeşini kaybetmiş, bir tek babası kalmış. Bu çocuğun tedavi sürecinin hiçbir döneminde psikiyatri doktorlarından tedavi talep edilmemiş. Bu çocuk beyin cerrahına, fizik tedaviye, ortopediye gitmiş. Ama hiçbir doktor “Bu çocuğa psikiyatrik tedavi gerekir.” diye psikiyatri konsültasyonunu istememiş. Bu çocuğun psikolojik durumu muayene edilmediğinde; yüzde 75, yüzde 80 maluliyet alması gereken çocuk, psikiyatriden rapor alamadığı için yüzde 50’lerde, yüzde 40’larda sağlık kurulu raporu alıyor ve hükmedilecek tazminat miktarı düşüyor. Bu raporlar düzenlenirken psikolojik durumun da göz önünde bulundurulması konusu Sağlık Bakanlığına bir zorunluluk olarak getirilmelidir.

- Uygulamada mağdur faile karşı tazminat davası açıldığında, çoğunlukla fail çoktan malvarlığını başkasına devrederek mağdurdan kaçırmış oluyor. Bu nedenle olay gerçekleşir gerçekleşmez savcılara failin malvarlığına tedbir koyma yükümlülüğü getirmek gerekmektedir.

- Mağdurlar açtıkları davalarda harçtan ve giderlerden muaf tutulmalıdır. Ancak bu muafiyet sürekli nitelikte olmamalı, davanın sonucunda hükmedilen tazminatın tahsilatına bırakılmalıdır.

9.2.5.5. Suat AYÖZ Trafik Mağdurları Derneği Başkanı Yeşim AYÖZ

- Ben kardeşini 9 Nisan 2006’da trafik kazasında kaybetmiş bir trafik mağduruyum. Uzun bir yargı sürecinden sonra mahkeme, “Bağdat Caddesi Türkiye’nin en işlek yeri olduğu için çarpıp kaçması önemli değildir.” diyerek iki yıl altı ay ceza verdi, Yargıtay da bunu onadı. Yargıtay onadıktan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi süreci başladı. En sonunda “İç hukuktur.” dendi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden geldi. Yeniden yargılanma dilekçemde en son iki ay önce reddedildi ve dava bitmiş oldu. O günden beri dernek olarak trafik mağdurlarına gerek yargı gerek engellilik süreçlerinde yardımda bulunuyoruz.

- Yirmi sekiz yılda teröre 40 bin kurban vermişken, bir yılda 8-10 bin kişiyi trafik kazaları sonucunda kaybetmekteyiz. Sadece 2012 yılında meydana gelen trafik çarpışması sayısı 1.296.636; bunun sonucunda hayatını kaybeden sayısı resmî rakamlara göre 3.750 kişi, yaralı olan kişi sayısı ise 268.102 kişi. Resmi rakamlarda yer alan bu hayatını kaybeden kişi sayısı sadece olaya yerinde hayatını kaybeden sayısıdır. Bunun dışında ambulanda ya da

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

hayatını kaybedenler de hesaplandığında bu rakam 8-10 bine kadar ulaşıyor. Ne yazık ki trafik mağdurlarının kaybı her zaman için istatistik olarak ve üçüncü sayfa haberleri olarak kalmaktadır. Aslında trafikte yaşanan bu vahim hadiseler trafik kazası olarak adlandırılmamalıdır. Bu bir kaza değildir, baştan öngörülebilir olan ve uyulması gereken kuralların öngörülmemesi ve bu kurallara uyulmaması nedeniyle yaşanan olaylardır. Mahkemelerin taksir olarak değerlendirdikleri bu suçlar, aslında bilinçli taksirdir. Ve tanrının nokta koyduğu yere soru işareti konulamaz, trafik çarpışmaları da böyle bir şeydir. Kimdir trafik mağdurları?

- Trafik Kazalarını Önleme Derneğinin yaptırdığı bir araştırmaya göre şu anda ülkemizde 11 aileden biri trafik mağdurdur. Trafik mağdurlar kaza sonrasında pek çok merci ile karşı karşıya kalıyor. Çarpışma olduğu anda devreye giren Sağlık Bakanlığıyla, soruşturmayı yürüten polis nedeniyle İçişleri Bakanlığıyla, daha sonra yargı kısmı nedeniyle Adalet Bakanlığıyla, sigorta şirketleriyle, yol kusuru varsa Ulaştırma Bakanlığı ve belediyelerle karşı karşıya geliyor.

- Trafik mağdurları en çok yargı sürecinde sıkıntı yaşamaktadır. Sakarya'da biri ölümlü, ikisi de yaralanmalı trafik çarpışması yapan bir sürücü, ölümlü kazadan bir yıl sekiz ay, direksiyon başında uyumaktan iki ay on beş gün aldı; üç ay süreyle de ehliyetine el konuldu. Erzurum adliyesinde kavgada iki beyden bir tanesi diğerine iç çamaşırını fırlattığı için bir buçuk yıl ceza aldı. Bu iki dava karşılaştırıldığında, bir ölüm iki yaralanmanın adliye koridorunda fırlatılan bir çamaşır kadar yargının dikkatini çekemediği görülmektedir. Genelde kadermiş anlayışı ve giden gitmiş kalanı kurtaralım düşüncesi yargı sürecinin her aşamasında görülmektedir. Özellikle çarpıp kaçma artık bir alışkanlık haline gelmiş oldu. Bu durumda dava taksirli suçla sonuçlanıyor, bir de fail iyi halli olarak nitelendirilerek davası erteleniyor. Zaten taksirli olarak dava sonuçlanıyor. Sigorta ve karşı tarafa açılan maddi manevi tazminat davalarında hükmedilen tazminatın elde edilmesi için bir yaptırım gücü olmadığından bu davalarda hükmedilen tazminatlar elde edilemiyor ve zamanaşımından elde edilen haklar kaybediliyor.

- Kazadan sonra mağdurlar bir psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır. Burada da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı devreye giriyor. Avrupa Trafik Mağdurları Federasyonunun yaptırdığı bir araştırmaya göre ölümlü trafik çarpışmaları, 1/3 oranında intihar vakalarıyla sonuçlanıyor. İlk üç yıl içerisinde ve yüzde 62 oranında da depresyon kalıcı oluyor. Benim

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

annem de 3 kez intihar etmeye kalktı. Çarpışma nedeniyle yaşanan acı kayıplar, yaralanmalar, sakat kalmalar, mağdurlar ve mağdurların yakınlarının yaşam kalitesini düşürüyor. Çarpışma sonrası özellikle yargı safhasında verilen cezaların yetersizliği, mağdurların acılarının ve kayıplarının yanında haklı olduklarını ispatlama çabaları, adalet ve sigorta kurumlarıyla yaşanan iletişimsizlik, ortaya çıkan sorunların çözümsüz kalmasına neden oluyor.

- Bizim davamızda da kapsamlı bir soruşturma yapılmadı, müşteki taraf olarak hiçbir zaman için mahkeme tarafından isteklerimiz dinlenmedi, isteklerimizin haklılığını hiçbir şekilde mahkeme heyetine anlatamadık, bilirkişiler maddi hata üzerinde yoğunlaşarak değerlendirdiği dosyalarda yine maddi sonuçlar çıkartıp insani değerleri yok saydılar. Bütün bu nedenlerden ötürü de hiçbir zaman için mağdurlar yargıya gittiğinde “Ben, evet, bu kapıdan girdim ve hakkımı alacağım.” diyemiyor. Bizim davamız yedi buçuk yıldır devam ediyor. Kendi davamız dışında pek çok mağdurun davasına katıldım. Ancak sivil toplum kuruluşlarının ne yazık ki kamu davalarına katılması yasal olarak mümkün değil. Sivil toplum kuruluşlarının kamu davalarına katılmalarına olanak sağlayan düzenlemelerin yapılması çok daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

- Türk Ceza Kanununda çarpıp kaçmalara ceza verecek şekilde düzenleme yapılmalıdır, konu hakimin takdirine bırakılmamalıdır. Trafik mağdurları bir de sigorta safhasında sıkıntı yaşamaktadırlar. Belçika örneğinde sigorta şirketinin ödeme yapması için ceza davası beklenmiyor ve sigorta şirketi önceden ödeme yapıyor. Bizde ise sigorta şirketleri ödememe esasına göre kurulduğu için ödeme yapılmıyor. Bunun önüne geçecek tedbirler alınmalıdır. Ayrıca tazminat davaları sonucunda hükmedilen tazminatın kamu alacağı gibi işlem görmesi, ödeme yapılmaması halinde hapis cezasına dönüştürülmesi gerekmektedir. Hükmedilen tazminatların ödenmesi konusunda zamanaşımı olmaması gerekiyor. Trafik mağdurlarının hakları konusunda bilgilendirilmesi de önem arz etmektedir. Ülkemizde hız limitleri şehir içlerinde ana yollarda 70’den 90’a çıktı. Hız limitlerinin Avrupa Birliği standartlarına gelmesi gerekiyor.

9.2.5.6. Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan GÜLLÜ

- Uygulamada kadına karşı şiddet vakalarının çoğunda kadına ve çocuklarına psikolojik ve ekonomik destek sağlanmadığı görülmektedir.

- Kısaca İstanbul sözleşmesi olarak nitelediğimiz Avrupa Konseyi Kadınlara Karşı Şiddetin Önlenmesi Sözleşmesi, 4 P diye adlandırdığımız *önleme* (prevention), *koruma*

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

(protection), *kovuşturma* (prosecution) ve *mağdur destek mekanizmaları oluşturma politikaları* (policy) üzerine kuruludur. Mağdur destekleme mekanizmalarının en önemlisi de mağdura uğradığı zarar karşılığı tazminat verilmesi maddesidir. Yine Sözleşme; “mağdurlara, özellikle de kadınlara ve çocuklarına güvenli konaklama sağlayan, kolayca ulaşılabilir sığınaklar hazırlanması için gerekli tedbirler alınabilecek, şiddete uğrayanlara danışmanlık hizmeti vermek için ülke çapında 24 saat kesintisiz, ücretsiz telefon destek hattı kurulacak, mağdurlara yönelik tıbbi ve adli muayene, travma desteği ve danışmanlık sağlamak üzere, tecavüz, kriz veya cinsel şiddet yönlendirme merkezleri kurulacak, şiddet eylemlerinin gerçekleşmesine tanık olanların yetkili makamlara ihbarı teşvik edilecek, şiddet mağdurlarına yeterli hukuksal başvuru yolları sağlanacak, şiddete uğrayanlar için tazminat ödenmesi sağlanacak, şiddet faillerinin daha fazla şiddet eyleminde bulunmalarını engellemek üzere failleri eğitmeyi hedefleyen programlar oluşturulacaktır” der.

- Şiddet mağduru kadınlarla ilgili medyada yapılan haberlerde bu kadınların isimlerinin ve resimlerinin kullanılması konusu ciddi sıkıntı yaratmaktadır.

- Yakınlarda Yargıtay tarafından; tecavüze uğramış bir kadının tecavüzcüsü ile evlenmesi, iki çocuk sahibi olması ve aradan dokuz yıl geçmesi nedeniyle tecavüzcü koca hakkındaki kamu davasının düşeceği ve artık bu kişinin ceza almayacağı yönünde bir karara varıldı. Eskiden Ceza Kanunu’nda bu gibi durumlarda evlenme halinde ceza verilmeyeceği öngörülüyordu, ancak bu hüküm kaldırıldı. Yargıtay’ın bu bakış açısı bundan sonra da ciddi mağduriyetlere yol açacaktır. Bu bakış açısı, kişileri tecavüze, mağdurları ise evlenmeye sevk edecektir. Yine geçtiğimiz yıl Yargıtay’da bir toplantıda; tecavüz davalarının sayılarının çok fazla olduğu, bu kişileri evlendirmek suretiyle bu davaların düşürülebileceği yönünde söylemler oldu. Bu algının değişmesi gerekmektedir.

- Kanunlarımız, şiddete uğrayan kadının 7/24 korunmasına imkan tanımaktadır. Ancak uygulamada kadını korumakla görevli bazı polislerin bu görevlerini gereği gibi yerine getirmediğine şahit olunmaktadır. Dolayısıyla, koruma görevini ihmal eden devlet memurlarına ceza uygulanmasına ilişkin yasal düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

- Yine, literatürde bizlerin “sığınma evi” olarak bildiği yerlerin son yıllarda “konuk evi” şeklinde ifade edilmesi rahatsızlık vermektedir. Bu ifade şiddete uğramış bir kadının o halini aşağılayıcı bir yapıdadır. Bu nedenle bu yerlerin adlandırılmasında hassas olunması gerekmektedir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Ensest Türkiye’de yoğun olarak yaşanmaktadır ve görmezden gelinemez bir kavramdır. Hakimler ensest tanımı Ceza Kanununda olmadığı için, ensesti tanımlayamadıklarını ve bu nedenle ceza veremediklerini ifade etmektedirler. Bu nedenle Ceza Kanunu’nda “baba ve erkek kardeşin tacizine ve tecavüzüne maruz kalma” olarak ensest tanımının yapılması gerekmektedir. Ayrıca enseste maruz kalmış genç kadınlarımızın sosyal, psikolojik ve ekonomik durumu, eğitimi konusunda da bu kadınlara yardımda bulunulmalıdır.

- Şiddet Önleme Merkezlerinde görevli kişilerin üzerine düşen görevleri aksattıkları görülmektedir. Bu nedenle bu gibi önemli görevlerde bulunan kişileri zorlayıcı bir takım hükümler, örneğin işini aksatması halinde cezai müeyyideye tabi tutulacağı yönünde hükümler, öngörmek gerekmektedir.

- Uygulamada sosyal hizmet uzmanları açısından eksiklik vardır ve bu kişilerin sayısının artırılmasına ihtiyaç vardır.

- Siirt’teki N.Ç. davasında olduğu üzere Yargıtayın “Rızası dâhilinde olan bir konudur.” dediği pek çok örneğe rastlamaktayız. Bu anlayış mağdurun iki kere değil, on iki kere değil, iki bin kere daha mağdur edilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle bu konularda bilinç değişikliğine ihtiyaç vardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda eğitim çalışmaları yapılması ve bu çalışmaların yürütülmesi görevinin sadece Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına verilmesi gerekmektedir.

9.2.5.7. Çocuk İhmalini ve İstismarını Önleme Derneği Temsilcisi Hatice KAYNAK

- Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği 1988 yılında kurulmuş, Türkiye’de çocuk istismarı, ihmalinin sözünün bile edilmediği bir dönemden, Anayasa’mızda “Devletin bir görevi de çocuk istismarı, ihmalini önlemektir.” diye devletin anayasal düzende kabul ettiği bir aşamaya gelmesinde çok etkili olmuş bir dernektir. Dernek yaptığı çalışmalarla, Çocuk Koruma Kanunu’nun çıkması, çocuk izlem merkezlerinin oluşturulması, birtakım başka destek mekanizmalarının oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

- Uygulamada yaşanan temel problemlerden birisi, mağdur çocukların korunması noktasında yaşanmaktadır. Amerikan sisteminde guardian olarak geçen, başka sistemlerde çocuk koruma temsilcisi olarak adlandırılan bir büronun kurulması gerekiyor. Çocukların mağdur ya da tanık oldukları ya da suçtan zarar gören oldukları durumlarda, bu kişiler bu çocuğun koruyucusu, hamisi gibi her aşamada çocuğun yanında oluyor; avukatla, sosyal

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

çalışmacıyla, mahkemeye ilişkileri de bu kişi yürütüyor. Bu koruma bir merkezle oluşturulabilir, yani bir çocuk koruma sistemi oluşturulabilir. Bu merkez, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının içinde oluşturulabileceği gibi, tamamen bağımsız, hukukçuları da içine alan bir merkez olarak da oluşturulabilir.

- Uygulamada yaşanan en büyük sıkıntılardan birisi de gizlilik sorunudur. Çocukların özellikle mağdur olduğu olaylarda, Basın Kanunu'nda ve Çocuk Koruma Kanunu'nda, hatta Türk Ceza Kanunu'nda bazı yasaklar vardır; bu kanunlarda “Bu çocukların kimliği açıklanmayacak biçimde yayın yapılmalıdır.” deniliyor. Ancak uygulamada bu gizlilik ihlal ediliyor; çocuğun yaşadığı şehir söyleniyor, çocuğun anne ve babasının adı açıklanıyor, gözü bantlı fotoğrafı yayımlanıyor. Uluslararası hukuk çok net biçimde “Çocuğun kimliğini herhangi bir şekilde açıklayacak, anlaşılmasına olanak sağlayacak, kendisi, çevresi, yaşadığı koşullarla ilgili her tür açıklamayı yasaklamak gerekir.” diyor. O yüzden bizim bu gizlilik kuralını mağdur çocuklar için ve belki de tüm mağdurlar için biraz daha farklılaştırmamız ve uluslararası sözleşmelere uygun hâle getirmemiz gerekiyor ve bunu gizliliği titiz biçimde izleyecek bir mekanizma oluşturmamız gerekiyor.

- Mağdur çocuklar için kanunumuzda tanıklıkları sırasında yanlarında uzman bulundurulması öngörülmüştür. Ancak bu kişilerin görev tanımları belirlenmemiştir. Bu kişilerin çocuğun yanında olduğunda ne yapacaklarının, çocukla nasıl görüşeceklerinin, görüşmenin içeriğinin ne olacağının bir yönetmelikle düzenlenmesi ihtiyacı vardır.

- Bir örnek olay vermek gerekirse; Okul servisi kaza yapıyor, kazada 4 tane çocuk ölüyor, bu çocuk yaralanan çocuklardan birisi ama yargılama boyunca sanık hep bu çocuk için diyor ki “Sen yokuşta durduğun için senden sonra fren patladı, senin yüzünden öldü arkadaşların.” Bahsettiğim çocuk tanık olarak dinleniyor. Bu çocuk çobanlık yapıyor, bu olaydan sonra okulu bırakıyor. Bir yıl sonra, arkadaşlarının cenaze töreninden sonra çocuk gidip kendini asıyor “Arkadaşlarımın ölümüne ben neden oldum.” diye. Sistem içerisinde bu çocuğun psikolojik desteğe ihtiyacı olup olmadığı üzerinde hiç durulmamış, okulu neden bıraktığı sorgulanmamış. Tanık çocuklar içinde bir mekanizma geliştirmek gerekiyor. Türk Ceza Kanunu'muzda ve Ceza Usul Kanunu'muzda mağdur çocuğun tanıklığında uzman desteğinden bahsediyor ancak bu uzmanın görev tanımına yer verilmiyor.

- Çocuk istismarında öğretmenlerin bildirim yükümlülükleri var; ama özellikle küçük yerlerde “Sonrasında bizim hayatımız ne olacak, bize karşı ne yapılacak?” diye bir korku

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

yaşadıklarından, çoğu zaman bu vakalar öğretmenler tarafından bildirilmemekte ve gizli kalmaktadır. Bu konuda, dünyada güzel örnekler var. Ben ilgili Avustralya kanununu incelemiştim. Bu örneklerde; bildirim halinde bu kişilerin isimlerinin gizli tutulduğu ve hâkim ve savcı aracılığıyla özel olarak dinlendikleri, kayıtlara geçse de isimlerinin açıklanmadığı görülmekte ve bir koruma sağlanarak bildirim artırılması amaçlanmaktadır. Bu modelin örnek alınabileceğini düşünüyorum.

- Yargılama sürecinde çocuk mağdurların korunması konusu mahkemelerce yeterince dikkate alınmıyor. Çocuk mahkemeleri korumayı dikkate alsa da çocuk mahkemesi olmayan yerlerde sadece o dosyanın yargılaması yapılıyor. Savcıdan koruma talep ettiğimiz zaman, “Gidip, çocuk mahkemesine başvurun.” diyor. Hâlbuki o savcının talep halinde işlem yapması gerekiyor. Bu sorunun çözümü için çocuk adaleti eğitimlerinin genel mahkemelere de yaygın biçimde yapılması gerekmektedir.

- Çok önemli bir problem de kurum bakımı altında olan çocukların istismar ya da ihmale uğraması halinde bu çocukların başvurabileceği bir mekanizmanın olmamasıdır. Bu konuda bağımsız bir şikâyet mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir.

9.2.6. Mağdurlar

9.2.6.1. Dilek Kumkale KAPTAN

(20 Eylül 2011 tarihinde Ankara İli Çankaya İlçesi Kızılay Kumrular Sokak'ta terör eylemi sonucu meydana gelen patlamada ağır biçimde yaralanan Aytekin KAPTAN'ın eşi. Olay ile ilgili açmış olduğu maddi ve manevi tazminat davası devam etmektedir.)

- Olay başımıza ilk geldiğinde yetkililer maddi veya manevi ihtiyaçlarımızın olup olmadığı konusunda ilgi göstermeyip ziyaretimize gelmedi. Ancak İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna dilekçe verdikten sonra birtakım sorunları aşabildik. Eşim olayda en ağır yaralanan kişiydi, üç senedir tedavisi sürüyor ancak hala bir sonuç alabilmiş değiliz. Hastanede eşime gereken ilgi gösterilmedi. Hastane yetkilileri tarafından bu şekilde mağdur olan kişilere daha fazla ilgi gösterilmesi, özel oda sağlanması gerekiyor.

- Mağdurların tazminat davası açması sonucu verilen tazminatlar çok yetersiz oluyor. Yetersiz olduğu için de devletle mağdur karşı karşıya getiriliyor. Sulhe gidildiği zaman önerilen para masrafları karşılamaya yetmiyor. Eşimin protez ihtiyacı var ve devletin ödediği para protezi karşılamaya yetmiyor. Şu anda benim eşim, birine bağımlı olarak yaşıyor, biri olmadan dışarı çıkamıyor. Bu yargı sürecinde yaşanan sıkıntıların dile getirilmesini istiyorum

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

ben. Şu anda protez var ama işe yaramıyor, çok ağır, kendisinin bunu takması mümkün değil. Zaten bir eli kullanılmayacak vaziyette, kendi başına takamıyor. Elektronik protez almaya kalksak 60-70 milyardan meblağ biçiyorlar ve benim bunu almaya gücüm yok. SGK'dan talep ettiğimizde SGK diyor ki: "Siz parayı yatırın, biz daha sonrasında ödeyelim." Benim param olmadığı için bu da mümkün olmuyor. Dolayısıyla protez sıkıntısı ve SGK'yla yaşanan sıkıntılar var.

- Yeni kanun ile öngörülen terör mağdurlarına bağlanan aylıklardan bahsetmek istiyorum. Şimdi benim eşim yüzde 77 engelli, bana sorarsanız yüzde 100, çünkü hiçbir işini yapamıyor. Eşime 615 Türk Lirası gibi bir maaş bağlandı. Bu kişi ev geçindiriyor, mağdur olmuş, maddi manevi sıkıntılara girmiş, bu parayla bunu karşılaması mümkün değil. Bu miktarların artırılması gerekmektedir.

- Malulen emeklilik işlemlerinde SGK'nın bir sürü prosedür uygulaması bizim altı ayımıza mal oldu. Bu sürecin sonunda 800 Türk Lirası maluliyet aylığı bağlandı. Bu prosedürlerin azaltılması gerekiyor.

- Gazi ve şehitlere tanınan hakların aynısının sivil terör mağdurlarına da tanınmasını istiyoruz. Örneğin bu kişilerin çocukları ücretsiz eğitimden yararlanabiliyor.

- Ben şu anda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında taşeron bir firma bünyesinde çalışıyorum ve 1600 Türk Lirası maaş alıyorum. Hissettirmemeye çalışıyorum ama çok yıpranıyorum. Hem çocuklar var, onların okula getirilmesi, götürülmesi, işe gitmem, işten gelmem, ev işi, bütün yük benim üzerimde. Üç senede çok yıprandık, ailece çok yıprandık, çocukların psikolojisi çok bozuldu. Benim büyük oğlum hâlâ geceleri kalkıyor "Anne, bu olay neden bizim başımıza geldi?" diye sorgulama yapıyor ve ben ona cevap veremiyorum. Küçük de normal eski resimlerini görüyor babasının diyor ki: "Anne, babam ayağa kalkmış!" çünkü 2 yaşındaydı o zaman, daha bilmiyordu babasının durumunu.

- Şimdi, yeni kanunla iş istihdamına yer verildi. Ama yönetmelik hala çıkmadığından uygulamaya geçemedi. Bunlar da hızlandırılırsa insanların mağduriyeti giderilir.

- Faizsiz konut kredisi uygulaması yapılabilir. Aslında bu şekilde mağdur olmuş insanların tüm işlemleri ile ilgilenecek özel bir birim kurulması en faydalı olanı. Mağdur kişi sadece bu birime giderek işlemlerini halletsin. Şimdiki durumda, kişi SGK'ya gidiyor Aile Bakanlığına gönderiyor, Aile Bakanlığında gidiyor valiliğe gönderiyor, valilik kaymakamlığa... bu böyle uzayıp gidiyor. Bu prosedürler azaltılsın, kişiye kolaylık sağlansın.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

9.2.6.2. Samiye DURMUŞ

(Bisikletle yolun karşısına geçmekte iken kırmızı ışığa uymayan bir arabanın çarpması sonucu hayatını kaybeden Çiğdem DURMUŞ'un teyzesi. Açılan ceza davası sonucunda sürücüyü 9 yıl hapis cezası verilmiştir. Dosya Yargıtay'da temyiz aşamasındadır.)

- Benim yeğenim 8 Temmuz 2013 tarihinde evinden bisikletiyle köpeğine mama almak için giderken, kavşakta kırmızı ışıkta durmayan ve soldan gelen bir araç yüzünden hayatını orada kaybetmiştir. Yeğenim Orta Doğu Teknik Üniversitesi bölüm birincisiydi. Üçüncü sınıf öğrencisi olmasına rağmen, doktora öğrencileriyle birlikte uluslararası projeye imza atan bir çocuktur. Biz üç saat sonra haber alabildik, orada anında hayatını kaybettiği için biz çocuğu ancak morgda görebildik. Olaydan sekiz ay sonra ikinci duruşmada tutuklama kararı verildi ve şoföre dokuz sene hapis cezası verdiler.

- Bu konuda önerilerim şunlardır. Öncelikle ülkemizde Avrupa'da olduğu gibi bisiklet yollarının yapılması gerekmektedir. Daha sonra trafik cezalarının kesinlikle çok ağırlaştırılması ve bunun bir kanun maddesi ile düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun yanında ölüm ve ağır yaralanmalarda cezanın hemen verilmesi lazım. Ayrıca ehliyet alanların belirli psikolojik testlerden geçirilmesi lazım.

- Trafikle ilgili gerek Emniyet Teşkilatı gerek adli teşkilat gerekse diğer hukuki kurulların çok ciddi olarak olaya el atması lazım. Ben 1980'de bir yatırım projesi yaptım, o projenin konusu şuydu: İki kardeş tır şoförü, bir tanesi lastik gümlemesinden hayatını kaybediyor. Ağabeyi yıllarca uğraşüyor lastik gümlemesini nasıl önleyebilirim diye, lastiği dışarıdan monte edilen bir araçla yüzde 5 hava kaybını anında öbür lastiğe geçiren bir sistem buluyor ve klakson sesiyle de şoföre haber veriyor. Dolayısıyla, lastik gümlemesi önlenmiş oluyor. Bunun teşvikini almak için gittiğimizde İç İşleri Bakanlığına gittiğimizde ne yazık ki gereken ilgiyi göremedik. Buradan da ülkemizde insana ne kadar az değer verildiğini görüyoruz.

- Hakimlerin gelişimi ve eğitimi konusu da oldukça önemli bir konu. Altı ay, bir sene staj görerek hukuku bitirmiş birisinin direkt karar mekanizmasına oturtulması kadar yanlış bir şey olamaz, gencecik insanlara büyük sorumluluk veriyoruz. Hakim adaylarına daha uzun sürelerle staj yaptırılması ve bu kişilere bu süreçten sonra hakimlik sorumluluğu yüklenmesi daha doğru olacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

9.2.6.3. Lütfiye YENER

(Oğlunun yapmış olduğu trafik kazası sonucunda arabada bulunan kızını kaybeden anne. Olay hakkında bir dava açılmamıştır.)

Benim konuya ilişkin önerilerim şu şekildedir:

- Ben öncelikle yol güvenliği istiyorum trafikle ilgili, yollarımızın daha güvenli olmasını istiyorum.

- Ayrıca kazadan sonra ben haklarımı bilmiyordum, trafikle ilgili, sigortayla ilgili hatalar yaptım. O yüzden, kaza olduğu anda, mağdurlar için bilgilendirme olmasını ve devletin o andan itibaren hizmet sunmasını istiyorum.

- Kaza sonrası mağdurlara "güvence hesabı"na başvuru gerekmeden tazminatın verilmesi için bir yöntem oluşturulsun. Bu konuda yardımcı olma, bilgilendirme verme kisvesi altında mağdurların doğal hakkı olan tazminatın yüzde 10-50 arası değişen kısmını alan kişiler de engellenmiş olur.

- Mağdurlara psikolojik destek verilsin. Yaşadığı travma ve olası etkileri hakkında farkındalık yaratıp, nasıl baş edeceği konusunda bilgi verilsin.

- Kaza sonrası engelli kalanlara maddi, manevi destek ve bakım verilsin; rehabilite sağlansın.

- Medyada kaza sahneleri (MOBESE kayıtları, fotoğraflar..) gösterilmesin; bunlar hem rahatsız edici hem de kanıksatıcı oluyor.

- Yol kusurlarının ve bu kusurlardan doğan mağduriyetlerin belirlenmesi ve giderilmesinde sivil toplumun etkinliği artırılsın.

- En önemlisi insanların mağdur olmaması için gerekli koşullar sağlansın. Yollar, araçlar güvenli yapılsın; trafik eğitimi çocukluktan başlayarak titizlikle öğretilsin; cezalar caydırıcı olsun.

9.2.6.4. Cinsel İstismara Maruz Kalan E.Ö.'nün Dayısı T.Ş.

(Babası ve üvey annesi tarafından cinsel istismara uğrayan 9 yaşındaki E.Ö'nün dayısı. Olaya ilişkin açılan ceza davasında baba ve üvey annenin beraatine karar verilmiştir; ancak dosya şu an Yargıtay'da temyiz aşamasında bulunmaktadır.)

- Yeğenimin öz babası tarafından cinsel istismarıyla ilgili şu anda buradayım. Öncelikle sadece çocuğa porno izletme söz konusuydu, ancak dokunmalar da başlayınca 6. Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldı. Ben tanık olarak dinlendim. İnsanlar haklarını bilse

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

bile ağır cezanın hâkimi sizi konuşturmayabiliyor. Eğitilmiş olmanız bir şeyi değiştirmiyor. Hâkim hem pedagoğ oluyor, hem psikiyatrist oluyor, hem sosyolog oluyor. Çocuk İzleme Merkezinin kuruluş amacına baktığınız zaman, çocuğu bir daha dinlememe vardır. Tamam, onu es geçtin, dinledin. Yasa der ki: “Sen çocuğu dinleyeceksen bunu görüntülü kayıt altına alman gerekir.” Bu, kendiliğinden olması gereken bir şey. Burada ise talep ediliyor, reddediliyor ve görüntülü kayıt altına alınmıyor, bunu da geçtim. Yasa der ki, “18 yaşın altındaki çocuklar için duruşma esnasında çocuğun yanında mahkemece atanan bir psikolog vardır. Duruşmanın öncesinde psikologla çocuk, mağdur tanıştırılır, arada bir iletişim kurulur.” Olayda mahkeme heyeti başkanı salona girer girmez salonda çocuğun tanıdığı kimler var ise hepsini azarladı, mahkemenin bizzat atadığı psikologu azarlayıp çocuktan uzaklaştırdı, çocuğa bağırıp “Çocuklar çocukluğunu bilmeli.” diye korkuttu, karşı tarafın avukatı olan çocuğun öz amcasının çocuğa çok yakın bir mesafede, çocuğu neredeyse sorgulamasına izin verdi, delillerimizi toplamadı. Kısacası kanunda yazan çoğu kuralı uygulamadı. Başvurduğumuz hiçbir merciden HSYK, Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı- sonuç alamadık. Sadece UNICEF Türkiye ve Ankara Barosundan cevap aldık.

- E.Ö.’nün Avukatı Yıldız OĞUZ: Gerçekten dosyada çok büyük usul eksiklikleri var, şu an Yargıtay’da dosya. Burada yasa anlamında çok bir sıkıntımız yok. Yasa uygulanmış olsaydı bizim de talebimiz karşılanmış olacaktı. Baba ve babanın şu an birlikte olduğu eşi dosyada sanık konumundaydı, ikisi de beraat etti. Bir hâkimin muhalefet şerhi var dosyada. Kararda “Bir baba, öz baba çocuğuna cinsel istismar uygulayamaz.” mantığıyla baktığı için ne yazık ki baba ve eşi beraat etti. Aynı konuda Bingöl’de en son görülen bir davada babanın böyle bir cinsel istismar uygulamayacağı aynen gerekçede cümle olarak yer alıyor. Orada da adli tıp raporları lehimizeydi.

9.2.6.5. Eşi Tarafından Şiddete Maruz Kalan M.T.

(Eşi tarafından şiddete maruz kalmış kişi. Eşi tutuklu olarak ceza infaz kurumunda bulunmakta ve davası devam etmektedir.)

- Dört aylık hamileydim. Eşim elektrik süpürgesinin sapıyla beni dövdü, üzerimde zıpladı. Bunu sonucunda çocuğumu düşürdü. Ertesi gün anneler geldi ve beni hastaneye götürüp kurtardılar. Eşim yalan ifade verdi, beni dövdüğünü kabul etmedi. Bu olaydan sonra hiçbir yere çıkamıyorum, her şeyden korkar oldum. Eşim hakkında açılan ceza davası devam

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

ediyor, davayı Gelincik Merkezi avukatı takip ediyor, ayrıca bize maddi-manevi çok destekleri oldu. Aynı zamanda boşanma davası da açtık. Adaletin yerini bulacağına inanıyorum.

9.2.6.6. Cinsel Saldırıya Maruz Kalan D.H.’nin Annesi D.H.

(Kaçırılarak cinsel saldırıya maruz kalan ve engelli olması nedeniyle hakkında kısıtlılık kararı alınmış D.H.’nin annesi. Olay hakkındaki dava devam etmektedir.)

- Kızım 2011 yılında 19 yaşındayken 10 kişinin tecavüzüne maruz kaldı. Bu kişilerin kızıma tecavüz etmesi, eroin vermesi sonucu kızımın psikolojik yapısı bozuldu. Üç senedir de davamız 6. Ağır Ceza Mahkemesinde devam ediyor. Bu süre içerisinde kızım akli dengesinin yerinde olup olmadığının tespiti için 3 kez hastaneye gönderildi. Şu an kızım kısıtlı, ilaç tedavisi de devam ediyor. Kızım bu olaylardan dolayı kendisini öldürmeye dahi teşebbüs etti, bütün hayatımız bitti. Şu anda dört kişi tutuksuz olarak yargılanıyor. Yani bu kişiler elini kolunu sallayarak geziniyor, mağdur olan biziz, cezayı çeken yine biziz. Biz istiyoruz ki bu kişiler rahatça dışarıda gezemesin. Kızımın mahkemede ifadesi alınırken sanıklar da oradaydı, sanıklarla göz göze gelince kızım ne diyeceğini bilemedi korktu, delil yetersizliğinden kişiler salındı. Bu davanın bu kadar uzun sürmesi bizleri çok yıprattı. Ben bu olayla ilgili Müge Anlı’nın programına da çıktım ve çocuğumu Müge Anlı’nın programında olaydan 6 ay sonra buldum.

- Delillerin çoğu karakolda kaybedildi. Bazı kişiler yakalanıyor, bu kişilerle konuşuluyor, ardından salıveriliyor. Bu suçluların cezasını almasını istiyoruz. Ayrıca kızım iki yıldır uyku hapi kullanıyor, yurtdışından gelen ilaçları da var. Maddi durumumuz el vermediğinden temin etmekte zorlanıyoruz.

9.2.6.7. İbrahim Halil BEYHAN

(02.12.2006 tarihinde İstanbul İli Sultangazi İlçesinde trafiğe kapalı oyun parkında oynarken bir hafriyat kamyonunun çarpması sonucu ezilerek 10 yaşında hayatını kaybeden Volkan BEYHAN’ın babası. Açılmış olan ceza davası sonucunda verilen mahkeme kararı Yargıtay’da bozulmuş; ancak henüz ilk derece mahkemesinde görülmeye başlanmamıştır.)

- Oğlum Volkan BEYHAN 2/12/2006 tarihinde, araç trafiğine kapalı ve çıkmaz sokak olan, Şehit Necati Özgel Çocuk Oyun Parkı’nın içinde oynarken, burada çalışan hafriyat kamyonlarının birinin altında kalarak feci bir şekilde can vermiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Olay saat 14.00'da oldu, savcı olay yerine hiç gelmedi, delilleri toplamadı, ancak gece saat 22.00'da hastaneye gelerek çocuğun cenazesini Adli Tıp'a gönderdi. Orada kendisine vermiş olduğum ifade, Ak İnşaat Hafriyat Şirketi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı, İSKİ Genel Müdürlüğü ve 66. Mekanize Tugay Komutanlığından şikâyetçi olduğum yönündeydi. Ancak bu ifadem tamamlanmamış, sadece araç şoföründen şikâyetçiymişim gibi Bekir ALUÇLU hakkında taksirle trafik cezası suçundan kamu davası açıldı. Dava sekiz yıldır sürüyor. 2006 yılında olan olaya ilişkin keşif 2008 yılında yapılıyor. Bu süre içerisinde olay yerinde yol çalışması yapılıyor ve burası araç trafiğine kapalı değil de, "Gidişli-gelişli bölünmemiş iki yönlü yoldur." diye tutanaklara geçiriliyor ve bu nedenden dolayı da bütün insani, hukuki, yasal haklarımız elimizden gasp edilerek alınıyor, kişilik haklarımız ihlal ediliyor, bütün yargı yollarımız kapatılıyor. Ben davaya bakan hakimi reddediyorum ama sonradan Adalet Bakanlığı 2008-2009 Hakimler Savcılar Genelgesi'nde 4 tam puan alarak birinci sınıf hâkimliğe yükseltildiğini öğreniyorum.

- Araç trafiğine kapalı, çıkmaz sokak ve çocuk oyun parkı olan bir yerde nasıl bir trafik olur? Burada çalışan şirkete İSKİ yasa dışı ihale veriyor, çalışmanın yapıldığı yerin İl Trafik Komisyonunda yol krokisi yok. 66. Mekanize Tugay Komutanlığının tel örgüsünde çocuk oyun parkının içine kapı açılırken TSK'nın emir komuta zincirleri ihlal ediliyor. Burada çalışmak için Millî Savunma Bakanlığından, Kara Kuvvetleri Komutanlığından, en azından 1. Ordu Komutanlığından izin alınması gerekiyordu. Bu izin de maalesef İSKİ Genel Müdürünün isteği üzerine şifahen alınmıştır.

- Yine, her topladığım delille yapmış olduğum suç duyurularım hakkında Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığınca takipsizlik kararı verildi. Takipsizlik kararlarına karşı ağır ceza mahkemesine yaptığım itirazlar ise reddedildi. İlk derece mahkemesi olaya ilişkin verdiği kararında, yirmi ay hapis cezası vermiş ancak denetimli serbesti uygulamıştır. Yargıtay, cezanın az olduğu ve delillerin toplanmadığı gerekçesiyle kararı hem esastan hem de usulen bozmuştur.

-Tazminat davası da açtım, mahkeme dalga geçer gibi bir karar verdi, o karar da ikinci kez Yargıtay'a taşındı. Hukuk mahkemesinin vermiş olduğu karar, anneye 20 bin, babaya 20 bin Türk Lirası manevi tazminat; 19 bin Türk Lirası da maddi tazminat oldu. Bu karar aracın bağlı olduğu şirket ve şoföre karşı verildi. Biz 300 bin Türk Liralık dava açmıştık. Bu nedenle karşı tarafın avukatının bütün masrafları, sigorta şirketinin avukatlık ücretleri, bütün

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mahkeme masrafları, Yargıtay masrafları, Adli Tıp otopsi masrafları, keşif paraları, bilirkişi paralarının tamamı bana ait oldu ve şu anda servetimi kaybettim. 19 bin Türk Lirası sigortadan aldım ve şu anda tam 170 bin Türk Lirası ben borçluyum. Ben, 21'inci yüzyılın Türkiye'sinde, hukuk devletinde ben böyle bir mağduriyet görmedim.

- Benim tek amacım, oğlumun ölümüne neden olanların bir an önce adalet önüne çıkarılması ve hak ettikleri cezayla cezalandırılmasıdır. Aslında bu davanın 2. Asliye Ceza Mahkemesinde değil de ağır ceza mahkemesinde görülmesi gerekmektedir. Araç trafiğine kapalı çıkmaz sokakta ve bir çocuk oyun parkının içerisinde halkın can ve mal güvenliği açısından hiçbir önlemin ve tedbirin alınmadığı, çocuk oyun parkındaki çocukların can güvenliğinin sağlanmadığı bir yerde siz eğer ağır tonajlı araçları yasa dışı bir şekilde oraya koyarsanız zaten insanlık suçu işlemiş olursunuz ki ceza almanız gerekir hem şirket bazında hem de onu sağlayan diğer kurumlar bakımından; ama burada bir de ölü var. Önce geri geri gidiyor, benim oğlumun bacağı ve kolu üzerinde geçiyor, feryatlar kopunca aracı durdurup yaralı şahsı alttan kaldırmak yerine ileri vitese alıp ileri alıyor ve çocuğumun kafasını ezerek paramparça ediyor. Benim oğlumun cenazesi tam üç saat boyunca o parkın içerisinde eşimin kollarındaydı. Eşim tam iki buçuk sene psikolojik tedavi gördü, ben iki buçuk sene çalışmadım, psikolojik tedavi gördüm ve bu süreç böylelikle devam etti. 2011 yılında ayrı yaşamak zorunda kaldık, bir sene boyunca ayrı yaşadık, ben İstanbul'da, eşim ve çocuklarım Malatya'da. Şu an çok şükür ailemi de topladım, davamı da sürdürüyorum. Geçenlerde sigortadan bana bir tebligat geldi, maalesef, devlet beni 6 bin Türk Lirası da borçlandırmış SGK primi için. Ben kendi derdimle uğraşırken SGK'ya ben gelir beyannamemi vermemişim.

9.2.6.8. Çiğdem DÖNMEZ

(17 Haziran 2011 tarihinde Hatay İlinde esrarcı ve mafya üyesi olarak tabir edilen bir grup kişi tarafından bıçaklanarak öldürülen Serdar COŞKUN'un ablası. Olaya ilişkin olarak açılan ceza davası devam etmektedir.)

- Benim kardeşim Mustafa Kemal Üniversitesinde öğrenciydi, 17 Haziran 2011 tarihinde akşam saat 21:00'da, sınıf arkadaşına ders notunu almaya Hatay Serinyol mevkiine gitti. Burada esrar kullanan, haraç toplayan, üniversite öğrencilerine sataşan, her türlü pislikle uğraşan, kızlara tecavüz eden Arap kökenli bir grup kişi yaşıyor. Bu kişiler kardeşimden on beş gün önce de belediye başkanının şoförünü öldürdüler. Ama bu kişilere hiçbir şekilde müdahale edilmiyor. Kardeşim dört arkadaşıyla birlikte bu mevkiden geçerken birden bu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

kişiler küfrederek sataşıyorlar. Olaya şahit olan onlarca kişi olmasına rağmen, sadece bir kişi tanıklık yaptı. Bu kişilerin ağır küfürler ettiklerini, kardeşimin “Siz niye küfür ediyorsunuz” demesi üzerine kardeşime ve arkadaşlarına saldırdıklarını söyledi. Kardeşim, 1.95 boyunda, 80 kilo ağırlığında ve çok iyi spor yapan biriydi. Bu kişiler ise 18 yaşın altında küçük kişiler ve esrar, hap, her türlü madde bağımlılığı olan kişiler. Önce kardeşimin başına beyzbol sopasıyla vuruyorlar, ardından da 17 yerinden bıçaklıyorlar ve orada öldürüyorlar. Tüm öğrenciler olaya şahit oluyor, ama bu kız dışında kimse korkusundan şahitlik yapmıyor.

- Biz asıl sıkıntıyı karakolda ve savcılıkta yaşadık. Şu anda olay üç yıldır yargı aşamasında ve biz her ay mahkemeye gidiyoruz ve kardeşimin katilleriyle yüz yüze geliyoruz. Benim annem, babam ne hâllere geldi. Üç yılda inanılmaz derecede çöktüler ve inanılmaz derecede kronik hastalıkları oluştu. Defalarca ellerinden ilaçları aldım, kendini bıçaklamak istedi, intiharlara kalkıştı. Serinyol’un kolluk kuvvetleri hiçbir şekilde oraya yeterli gelmiyor, o bölge jandarma bölgesi, polis bakmıyor. Kardeşimle birlikte olan arkadaşları da korkudan gidip ifade vermedi. Ne savcı neden mahkeme bu kişilerle ilgili zorla getirme kararı verdi.

- Olayı yapan bu kişiler kollanıyor, araya bazı kişiler giriyor ve olayın üstü kapatılmaya çalışıyor. Kardeşimin apar topar otopsi yapıyor. Otopside “Bir veya birden çok delici yarıcı alet kullanılmıştır.” şeklinde bir ibare kullanılmış. Bu ibarenin tutanağa geçmesi için savcı beyle görüştük ama kabul etmedi. Olayın azmettiricisi olan bazı kişiler ortadan kayboluyor, bazıları ise nöbetçi mahkeme tarafından serbest bırakılıyor. Savcıyla tekrar görüştüğümüzde “Ben ayda 2 bin vakaya bakıyorum, olay yerine gidemem.” Cevabını alıyoruz. Jandarma diyor ki: “Bana savcı talimat vermediği sürece ben hiçbir şey yapmam.” Savcı da diyor ki: “Jandarma bana bir şey söylemedi ki ben talimat yapayım.”

- Olaydan bir ay sonra aklımıza kardeşimin kıyafetleri geliyor. Karakol komutanı, savcılık ve jandarma ile yaptığımız görüşmeler sonucunda kardeşimin kıyafetlerine ulaşıyoruz. Bu arada olay haziranda oldu, biz ancak ağustosta kıyafetleri alabildik. Yaz günü, kanlı kıyafetler kapalı poşetin içinde ve kapalı dolabın içinde kaldığından dolayı hepsi küflenmiş ve delil olma niteliğini yitirmiş. Kardeşimin telefonu elden ele geçerek, içindeki bütün veriler, isim listeleri boşaltılmış. Savcıdan olayın asıl zanlısı olan E.A.’nın telefonlarının dinlenmesini talep ettik, talebimiz reddedildi. Ayrıca bu kişinin Suriye’de akrabaları var; Suriye’ye kaçmaması için ihtiyati tedbir koyulmasını talep ettik; o da reddedildi. Nöbetçi hâkimin bu kişiyi salıvermesi üzerine cumhuriyet savcısı itiraz etmesi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

gerekirken etmedi. Sonra tahmin ettiğimiz gibi bu kişi yurtdışına kaçtı. Ondan sonra, ilk mahkemede hakkında tutuklanma kararı çıktı. Kız kardeşim Suudi Arabistan'da yaşıyor ve tesadüfen bu kişiyi görüp yakalıyor. Biz hep kendi çabalarımızla uğraşa uğraşa kişiyi Suudi Arabistan'da görüp yakalattık, şu anda Hatay cezaevinde yatmakta.

- Olaya bakan savcı hakkında HSYK'ya başvuru yaptık, ama başvurumuz da olay hakkında soruşturma dahi yapılmadan soyut bir şekilde reddedildi. Biz tazminat filan da istemiyoruz. Bizim tek istediğimiz, bu kişiler cezalarını alsınlar, ömür boyu hapisshanede kalsınlar. Şu anda dört kişi tutuklu ve yargılama devam ediyor.

9.3. Çocuk İzleme Merkezleri ve İşleyişi

Alt Komisyon, 16 Ocak 2014 tarihinde, cinsel istismara uğrayan çocuk mağdurların ikincil travmasını önlemek amacıyla kurulan Çocuk İzleme Merkezlerinden ilki olan Yenimahalle Devlet Hastanesi bünyesindeki Çocuk İzleme Merkezi'nde yerinde inceleme yapmıştır. İnceleme kapsamında Merkezde sorumlu doktor olan Fadime YÜKSEL tarafından Heyete bir sunum yapılmış, daha önce Merkeze gelen çocuk mağdurlarla yapılan görüşmelere ilişkin kamera kayıtları izlenmiş ve Merkezde yer alan birimler gezilmiştir. İnceleme kapsamında edinilen bilgiler aşağıda yer almaktadır:

- Çocuğun sağlığı, fiziksel veya psikolojik gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması “çocuk ihmali”; çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek yapılan hareket ya da davranışlar ise “çocuk istismarı” olarak adlandırılmaktadır. Çocuk istismarı, fiziksel, duygusal ve cinsel olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Fiziksel istismar; vurma, yakma, itme, ısırma, silah kullanma, dövme, tekmeleme, boğmaya çalışma, sarsma gibi kaza dışı her türlü davranışları, yaralanmaları içerir. Duygusal istismar; sistemli bir şekilde çocuğun aşağılanması ya da görmezlikten gelinmesi gibi, onun sağlıklı gelişmesini ciddi bir biçimde etkileyen davranış kalıpları olarak kabul edilir. Cinsel istismar ise çocuğa yönelik, onun tam anlayamadığı, gelişimsel olarak hazır olmadığı, bilerek onaylamadığı ve/veya toplum kurallarına ve yasalara uygun düşmeyen cinsel davranışlar olarak tanımlanır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 103'üncü maddesinde “Çocukların cinsel istismarı”, 104'üncü maddesinde ise “Reşit olmayanla cinsel ilişki” suçları düzenlenmiştir.

- Çocukların cinsel istismara uğrama sıklığı %10-44 arası oranlarda değişmektedir. Fakat bu olayların çoğu gizli kalmakta, sadece %5-10'luk bir kısmı ortaya çıkmaktadır. Cinsel

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

istismara uğrayan çocuklarda, cinsel içerikli konulara aşırı ilgi ya da bunlardan aşırı kaçınma, cinsel davranışlarda artma, uyku sorunları, kâbuslar, depresyon ya da aile/arkadaş ilişkilerinde içe kapanma, bedeninin kirli ya da zarar gördüğü şeklindeki söylemler ya da genital organlarında bir sorun olduğu düşünceleri, tahrik edici davranışlar, okul devamsızlığı ya da kurallara uymama, aşırı ketum tavırlar, çizim, oyun ve fantezilerinde cinsel saldırganlık öğeleri, aşırı sinirlilik, intihar düşünceleri ve girişimleri gibi belirtiler ortaya çıkmaktadır.

- Cinsel istismara uğrayan çocukların sistem içinde ikincil örselenmeden korunması için “Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)” oluşturulmuştur. ÇİM’in kuruluş amacı, cinsel istismara uğrayan çocuğun ikincil travmasını önlemek, çocuktaki travmanın etkilerini azaltmak, tüm adli, tıbbi, sosyal işlemlerin tek seferde tek merkezde yapılmasını sağlamak, aile ile görüşerek risk belirlemek, danışmanlık vermek, uygun ortam sağlanana dek çocuğun barınma, korunma, beslenme ihtiyaçlarını sağlamaktır.

- Çocuk istismarı ile etkin mücadele faaliyetleri kapsamında; çocukların cinsel saldırılara karşı korunmasını artırmak ve örselenmesini asgariye indirmek amacıyla Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde Ankara’da Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı (Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı), Milli Eğitim Bakanlığı, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Yargıtay Başkanlığı ve Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın paydaş olduğu bir çalışma başlatılarak Ankara’da bir pilot merkez olarak “Çocuk İzlem Merkezi” (ÇİM) kurulmuştur.

- 2010 yılından bu yana çalışmalarını yürüten ÇİM’in yasal dayanağı; Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 236’ncı maddesi, Çocuk Koruma Kanunu, Türkiye’nin de taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi ile 4 Ekim 2012 tarihli 28431 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi, Çocuk İzlem Merkezi Yönetim ve Koordinasyon Kurulu Kararları, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 07/01/2013/87742275-045.02-115-2011/18/409 sayılı duyurusudur. Ancak kanunlarda direk Çocuk İzlem Merkezinin adı geçmemekte olduğundan yasal dayanağı bulunmamaktadır. Bu konuyu netleştirmek adına cinsel istismar mağduru çocukların ifadelerinin ÇİM olan yerlerde ÇİM’de alınması yönünde bir yasal düzenleme yapılmalıdır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

- Çocuk İzlem Merkezleri hastanelerin/sağlık birimlerinin tercihen giriş katında, fiziki olarak dışarıdan bakıldığında kurumun diğer bölümlerinden ayırt edilemeyecek özellikte ve Sağlık Bakanlığının onayı ile kurulacaktır.

- ÇİM'lerde çocuk hekimi, psikolog, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı ve hemşireler görev yapmakta; adli tıp uzmanları ve çocuk psikiyatristleri de danışmanlık hizmeti vermektedirler. ÇİM'lerde, adli görüşme, aile görüşmesi, adli muayene, psikiyatrik değerlendirme işlemleri gerçekleştirilmektedir. Adli görüşmeler yaşanan olayla ilgili ikincil örselenmeleri ortadan kaldırmayı amaçlayarak, çocuktan bilgi alınması, suçun tespiti veya aydınlatılmasına yönelik olarak, kötü muamelenin her türü ile karşılaşan, karşılaştığından kuşkulanan ya da kötü muameleye tanıklık eden çocuğun dinlenmesi ve alınan bilgilerin kayda alınarak tutanağa geçirilmesi, rapor düzenlenmesini içeren görüşmelerdir. Aile görüşmesi, aileden yaşanan olayla, çocuk ve aile yaşantıları ile ilgili bilgi alınması, çocuğun olaya ilişkin tepki ve tutumlarının, çözüm yollarının değerlendirilmesi, ihtiyaçlarının belirlenmesi, uygun kurum ve kuruluşlara yönlendirilmesi, ailenin adli süreç ile ilgili bilgilendirilmesi, çocuğa yönelik sergilemesi gereken tutum ve davranışlarla ilgili bilgilendirilmesi gibi işlemlerin gerçekleştirildiği ve yapılan görüşme ile ilgili rapor düzenlendiği görüşmelerdir. Adli muayene ise, cinsel organlar da dâhil olmak üzere vücudun tümünün detaylıca tespit edildiği, gerekli delil ve bulguların toplandığı, gerek duyulduğunda kaydedildiği ve rapor olarak sunulduğu muayenedir.

- Mağdur çocuk, kolluk birimleri tarafından, konu ile ilgili hiçbir görüşme yapılmadan sivil ekip ve sivil bir araçla ÇİM'e ulaştırılacaktır. Başvuru doğrudan ÇİM'e yapılmışsa, alınan beyan ya da yapılan ön görüşme neticesinde edinilen gözlem üzerine cinsel istismara uğradığı yönünde şüphe duyulan çocuklarla ilgili olarak acil müdahale gerektiren durumlar olduğunda herhangi bir adli veya psikiyatrik muayene yapılmadan, durumun derhal nöbetçi Cumhuriyet savcısına bildirilerek adli sürecin başlatılması sağlanacaktır.

- Merkeze başvuran ya da getirilen çocuklar, bu alanda eğitim almış hemşire, psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişimci veya sosyal çalışmacı tarafından karşılanır, hazırlık sürecini geçirmek üzere çocuklar için düzenlenmiş bekleme alanında ön görüşmeye alınır ve bu esnada kayıt işlemleri ivedilikle yapılır. Çocuğun ÇİM'de bulunduğu süre içerisinde tıbbi bakımı ÇİM'in bağlı olduğu hastane tarafından, aynı ihtiyaçları ise, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın il ve ilçe teşkilatınca karşılanır. Çocuk, merkezde bulunduğu sırada, yanında

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

soruşturmanın gizliliğini ihlal etmeyecek şekilde bir yakınının bulunmasına imkân sağlanır. Çocuğu istismar eden ya da ettiğinden kuşku duyulanlar hariç olmak üzere, uzman personel tarafından aile görüşmeleri yapılır; ailesine ve yakınlarına gerekli danışmanlık ve rehberlik hizmetleri verilir. Cumhuriyet savcısının emir ve talimatları doğrultusunda, mağdur çocuğun beyanının alınmasını müteakip, ilgili mevzuatında öngörüldüğü şekilde ÇİM’de mağdurun veya velisinin rızası alınarak vücudu üzerinde dış veya iç beden muayenesi yapılır, vücudundan örnek alınması, psikiyatrik muayenesinin gerçekleştirilmesi ve gerektiğinde fizikî bulguların görüntülerinin kaydedilmesi sağlanır. Mağdur çocuğun beyanı ilgili mevzuatına uygun olarak; Cumhuriyet savcısı ya da zorunlu hallerde Cumhuriyet savcısının emir ve talimatı doğrultusunda kolluk görevlisi tarafından, vekili huzurunda, ÇİM’de görevli ve bu konuda eğitim almış uzman bir kişi vasıtasıyla, aynalı bir odada, ses ve görüntü kaydı yapılmak suretiyle alınır. Bütün bu süreçte mağdurun mahremiyetine azami dikkat gösterilecektir. Görüşme ve muayeneler tamamlandıktan sonra elde edilen tüm bilgi ve belgeler bir rapor haline getirilerek, ses ve görüntü kayıtları ile birlikte ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir.

- Ankara Yenimahalle Devlet Hastanesi bünyesinde bulunan ÇİM, 2010 yılının Kasım ayında faaliyete geçmiş ve Merkeze 2010 yılında 39, 2011 yılında 662, 2012 yılında 1171, 2013 yılında 1262 vaka bildirilmiştir. Bildirilen vakaların konusunun %85,5’ini kız çocukları, %14,5’ini ise erkek çocukları oluşturmaktadır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

10. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Klasik anlamda ceza hukuku anlayışı fail merkezli bir yapıda gelişmiş ve failin yargılama ve infaz sürecinde zarar görmemesi temelleri üzerine kurulmuştur. Bu anlayış mağdurun göz ardı edilmesine ve zararının önemsenmemesine yol açmıştır. Ancak 20'nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen modern anlamda ceza hukuku anlayışı mağduru, mağdurun haklarını ve zararını da gözetmeye başlamış, fail ile mağdur arasında denge kurmaya çalışmıştır.

Uluslararası alanda önem kazanan mağdur hakları, ülkemizde 2005 yılında ceza adalet sisteminde yapılan değişikliklerle hukuk sistemimize dahil edilmiştir. Ancak ülkemiz açısından oldukça yeni bir kavram olan mağdur hakları konusunda gerek mevzuat, gerekse uygulamada pek çok eksiklik bulunmaktadır. Alt Komisyon tarafından yapılan çalışmalar sonucunda ülkemizde mağdur hakları konusundaki en büyük eksikliklerin; mevzuatımızda sanığa tanınan bazı hakların mağdura tanınmaması ve mağdurun uluslararası alanda tanınan temel bazı haklarının göz ardı edilmesi, mevzuatta mağdurlara tanınan hakların kağıt üzerinde kalması ve uygulamaya geçirilememesi, mağdurların hakları konusunda bilgi sahibi olmaması, uygulayıcılar olan hakim, savcı, avukat ve kolluk güçlerinin mağdur hakları konusunda yeterli bilince sahip olmaması şeklinde sıralanabilmektedir.

Uzun yıllar klasik anlamda ceza hukuku anlayışının geçerli olduğu Türk Hukuku'nun mağdur hakları konusuna entegre olabilmesi için; uluslararası çalışmaların ve diğer ülke örneklerinin incelenmesi, fail merkezli anlayıştan uzaklaşılması, faile olduğu kadar mağdura da önem verme anlayışının yaygınlaştırılması, toplumun mağdur hakları konusunda aydınlatılması, uygulayıcıların –hakimler, savcılar, avukatlar, kolluk güçleri vs.- mağdur hakları konusunda bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bir suç nedeniyle mağdur olmuş kişilerin, idari ve adli merciler tarafından önemsenmemesi ve fail tarafından zararının giderilmemesi ikincil mağduriyetlere yol açabilmektedir. Bu ikincil mağduriyetler; ekonomik sıkıntılar, psikolojik ve sosyolojik problemler şeklinde baş göstermektedir. Bu mağduriyetlerin önüne geçebilmek ve mağdurların sesini duyabilmek için devletin tüm organları ve toplumun her kesimi üzerine düşen görevleri yerine getirmelidir.

Alt Komisyon'un yapmış olduğu çalışmalar sonucunda mağdur hakları konusunda mevzuat ve uygulamada tespit ettiği aksaklıklar ve çözüm önerilerine aşağıda yer verilmiştir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

1- Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 24 Kasım 1983 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiş, Türkiye tarafından ise 24 Nisan 1985 tarihinde imzalanmıştır. Ancak Sözleşmeye ilişkin olarak, TBMM tarafından bir uygun bulma kanunu çıkarılmadığı için, Sözleşme bir iç hukuk metni haline gelememiştir. İç hukukumuzda uygulama bulabilmesi için, TBMM tarafından anılan Sözleşmenin uygun bulunduğuna dair bir kanun çıkarılması gerekmektedir.

2- Mağdurlara suç sonrası psikolojik, sosyolojik ve hukuki danışmanlık hizmetlerinin sunulabilmesi, mağdur haklarının genel olarak iyileştirilmesi ve mağdurun zararının giderilmesi bakımından başlı başına bir mağdur hakları kanununun çıkarılması gerekmektedir. Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan Mağdur Hakları Daire Başkanlığı konuya ilişkin çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede “Mağdur Hakları Kanunu Taslağı” hazırlanması amacıyla Bilim Komisyonu oluşturulmuş olup, Kanun Taslağı hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Söz konusu Kanunda suç mağdurlarına yönelik tanımlar, temel haklar, kurulması düşünülen teşkilat ve işleyişi, sunulacak hizmet ve destekler, mali yardım gibi temel hususların düzenlenmesi öngörülmektedir.

3- Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Tanımlar” başlıklı ikinci maddesinde “şüpheli”, “sanık”, “malen sorumlu” kavramlarının tanımı olmasına rağmen; “mağdur” kavramının tanımına yer vermemektedir. Kanun’un 2’nci maddesinde mağdurun tanımına yer verecek şekilde yasal düzenleme yapılmalıdır.

Ayrıca doktrinde tartışmalı da olsa, “mağdur”un ayrı bir kavram, “suçtan zarar gören”in ayrı bir kavram olarak kabul edilmesi daha doğru olacaktır. Suçtan doğrudan zarar gören, yani yaşam hakkı, vücut bütünlüğü, cinsel özgürlük gibi doğrudan hakkı ihlal edilen kişi mağdur olarak kabul edilmelidir. Bu mağduriyet sonrasında hakları etkilenenler ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilmelidir. Bu nedenle mağdur hakları konusunda yapılacak yasal düzenlemelerde bu terminolojiye dikkat edilmesi gerekmektedir.

4- Mağdurun soruşturma ve kovuşturma süreci hakkında bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede; soruşturmanın durumu, iddianamenin hazırlanması, duruşma günü, failin tutuklanması veya salıverilmesi, mahkûmiyeti, failin ölümü hakkında mağdura bilgi verilmesi; gerek mağdurun sürece dahil olabilmesi gerekse güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 172'nci maddesinde, Cumhuriyet savcısının kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermesi halinde, bu kararı suçtan zarar gören ile şüpheliye bildireceği düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 175'inci maddesinde mahkemenin duruşma gününü belirleyerek duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağıracağına yer verilmiştir. Bu hüküm ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesi gereğince mağdur da duruşma günü konusunda haberdar edilmekte ve duruşmaya çağrılmaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 176'nci maddesinin birinci fıkrasında ise, iddianamenin çağrı kağıdı ile birlikte sadece sanığa tebliğ edileceği belirtilmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda iddianamenin mağdura tebliğ edilmesine yönelik bir düzenleme yer almamaktadır. Oysa iddianamenin mağdura tebliğ edilmesi; mağdurun hangi sanığın kendisine karşı işlemiş olduğu hangi eyleminden dolayı yargılandığını veya kendisine karşı işlenen hangi eyleminin savcı tarafından dava açılmadan takipsiz bırakıldığını öğrenmesi açısından faydalı olacaktır. Bu nedenle, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 176'nci maddesinde, sanığa iddianamenin çağrı kâğıdıyla birlikte duruşmadan en az bir hafta önce tebliğ olunacağı yönündeki düzenleme metnine mağdurun da dâhil edilmesi yönünde bir yasal düzenleme yapılması uygun olacaktır.

Ayrıca mevzuatımızda failin tutuklanması veya herhangi bir şekilde salıverilmesi, ölümü hakkında mağdura haber verilmesine yönelik bir düzenleme yer almamaktadır. Bu çerçevede; Ceza Muhakemesi Kanunu'nda mağdurun, sanığın salıverilmesi, tutuklanması, ölümü gibi hallerde bilgilendirilmesi yönünde yasal düzenleme yapılması gerekmektedir.

5- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 209'uncü maddesinin ikinci fıkrasında; açıkça istemeleri halinde sanığa veya mağdura ait kişisel verilerin yer aldığı belgelerin kapalı oturumda okunmasına mahkemece karar verilebileceği düzenlenmiştir. Ancak, burada, mağdurun kişisel bilgilerinin sanıktan saklanması ilişkin düzenleme konusunda bir eksiklik bulunmaktadır. Bu nedenle mağdurun kişisel bilgilerinin, özellikle adres bilgilerinin sanıktan da saklanması konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır.

6- Mağdurun kendisine tanınan hakları bilmemesi durumunda, bu haklardan istifade etmesi mümkün olmayacak ve bu hakların bir anlamı kalmayacaktır. Bu nedenle mağdurun hakları konusunda bilgilendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Mevzuatımızda mağdurun bilgilendirilme hakkına Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer verilmiştir. Ancak bu hüküm mağdurun bilgilendirilme hakkını tam olarak karşılayamamakta ve dolayısıyla eksik kalmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre; *“Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır.”*

Öncelikle 234'üncü maddenin üçüncü fıkrasından, mağduru bilgilendirme hakkının ne zaman ve kim tarafından kullanılacağı tam olarak anlaşılamamaktadır. Oysa mağdurun en çok bilgilenmeye ihtiyaç duyduğu an, suçun işlenmesinden hemen sonra kolluk kuvvetleri ile temasa geçtiği andır. Bu nedenle mağdurun kolluk kuvvetleri tarafından hakları konusunda bilgilendirilmesi yönünde bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90'ıncı maddesinin dördüncü fıkrasında, kolluğun yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhal bildireceği düzenlenmiştir. Uygulamada hakların hatırlatıldığı bir form ile belgelenmekte ve bu form şüpheliye imzalatılmaktadır. Oysa mağdur için bu şekilde bir düzenleme ve uygulama yoktur. Mağdura da kolluk güçleri tarafından hakları konusunda bilgi verilmesini sağlayacak yasal düzenleme yapılmalı, uygulamada bu durum bir forma bağlanarak mağdura imzalatılmalı ve bu form soruşturma dosyasına eklenmelidir. Dolayısıyla bu şekilde bir düzenleme yapılması mağdur hakları ve şüpheli veya sanık hakları arasında bir denge sağlanması adına önem teşkil etmektedir. Ayrıca mağdura bilgilendirilme hakkı kapsamında hangi bilgilerin verileceğinin de açıkça düzenlenmesinin, belirsizliği ortadan kaldırmak adına uygun olacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede uygulamada polis merkezlerinde mağdurlara vermek üzere, mağdurların sahip olduğu haklar konusunda broşürler hazırlanmalıdır. Bu broşürler başta Türkçe olmak üzere çeşitli dillerde olmalıdır. Ayrıca ağır ceza mahkemelerinin bulunduğu yerlerde adli yardım bürolarına benzer nitelikte bürolar oluşturmak suretiyle, mağdurlar hakları konusunda bilgilendirilmelidir.

7- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236'ncı maddesinin birinci fıkrasına göre, mağdurun tanık olarak dinlenmesi halinde yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler mağdur için de uygulanacaktır. Bu durumda, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun *“Çağrıya uymayan tanıklar”* başlıklı 44'üncü maddesi uyarınca çağrı üzerine gelmeyen mağdurun zorla getirilmesine karar verilebilecek ve gelmemesinin sebep olduğu zararlar kendisine ödettirilebilecektir. Oysa

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mağdur, ceza muhakemesinin sadece tanığı veya suçun maddi konusu değildir. Mağdur, ceza muhakemesine konu olan fiilden dolayı hakları zarara uğrayan kişidir ve mağduriyetinin giderilmesi gereken ceza muhakemesinde, ayrıca zorla getirilmesine karar verilmesi veya sebep olduğu zararların ödettilmesi, mağdurun onur ve saygınlığına zarar verecektir. Bu kapsamda, mağdur-tanıklar için zorla getirilme ve gelmemesi halinde sebep olduğu zararların ödettilmesi hükümlerinin uygulanmaması yönünde bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

8- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236'ncı maddesinin ikinci fıkrasında; *“(2) İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden haller saklıdır.”* hükmü öngörülerek özellikle cinsel ve şiddet içerikli suçlara maruz kalan mağdurların defalarca duruşmaya getirilip suçun failiyle karşılaşarak olayları defalarca yaşamasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Ancak uygulamada özellikle de çocukların maruz kaldıkları suç nedeniyle psikolojilerinin bozulup bozulmadığının araştırılmadığı ve soruşturma ve kovuşturma aşamasında birçok kez dinlendiği görülmektedir. Bu hükmün işletilebilmesi için, on sekiz yaşından küçük cinsel suç mağdurlarının kendilerine karşı işlenen suç nedeniyle psikolojilerinin bozulmuş olduğunun baştan kabul edilmesi, ağır ceza mahkemesi görevine giren suçlardan mağdur olan kişilerin ise psikolojilerinin bozulup bozulmadığının raporla saptanma zorunluluğunun olması yönünde yasal düzenleme yapılması gerekmektedir.

Ayrıca uygulamada cinsel suç mağduru çocuklarının ifadelerinin bir kez ve sağlıklı bir şekilde alınmasına hizmet etmek amacıyla kurulan Çocuk İzleme Merkezlerinde mağdur çocuğun ifadesi alınmasına rağmen, daha sonra tekrardan mahkemede alındığı görülmektedir. Bu durumun önüne geçmek için “Çocuğun Çocuk İzleme Merkezi'nde ifadesi alındıktan sonra tekrardan mahkemede ifadesi alınmaz.” şeklinde bir yasal düzenleme yapılması düşünülebilir.

9- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 236'ncı maddesinin üçüncü fıkrasında *“Mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. Bunlar hakkında bilirkişilere ilişkin hükümler uygulanır.”* hükmü yer almaktadır. Ancak uygulamada kanun gereği mağdurun yanında bulunması gereken uzman

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

kişilerin çoğunlukla duruşmaya girmeden mağdurla bir ön görüşme yapmadığı ve ilk defa duruşmada mağdurla karşılaştığı görülmektedir. Bu kişinin görevi, mağdurun duruşmada ifade verip veremeyeceğini tespit etmektir. Bu nedenle mutlaka duruşma öncesinde mağdurla detaylı görüşme yapması gerekmektedir. Mağdur ile uzman arasında bu görüşmeyi sağlayabilmek için adliye binalarında uygun ortamlar oluşturulmalıdır.

10- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 237'nci maddesi, kamu davasına katılmayı düzenlemektedir. Buna göre, mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanların ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını belirterek kamu davasına katılabilecekleri düzenlenmiştir. Katılma istemi kabul görenler, davada taraf sıfatını kazanabilmekte ve çeşitli haklardan yararlanmaktadır. Ancak uygulamada mağdurların çoğu, katılmayı sadece duruşmalara gelip gitmek olarak algıladığından, hakimin katılmak isteyip istemediğini sorması üzerine olumsuz cevap vermektedir. Böylece davaya katılmanın anlam ve sonuçlarını bilmeyen mağdurların, katılma ile elde edilecek hakları kullanmaktan mahrum kaldıkları görülmektedir. Bunun önüne geçmek için; mağdurların davaya otomatik katılmasını, ancak mağdurun katılmak istemediğini açıkça beyan etmesi halinde katılmamasını sağlayacak yönde düzenleme yapılması düşünülebilir. Bunun yanı sıra “katılma” ibaresinin yerine geçecek başka bir terimin bulunması veya hakimin mağdura katılmanın anlam ve sonuçlarını açıklaması yönünde bir zorunluluk getirilmesi şeklinde yasal düzenleme yapılması da düşünülebilir.

11- CMUK'da yer alan ve ceza mahkemesinin suçlunun mağdura tazminat ödemesi konusunda karar verebilmesine olanak tanıyan şahsi hak davası Ceza Muhakemesi Kanunu ile kaldırılmıştır. Şahsi hak davasının kaldırılma nedeni 237'nci maddenin gerekçesinde, “özel hukuka giren bir konu olduğu” belirtilerek açıklanmaktadır. Dolayısıyla ceza mahkemesi hakiminin suç ve ceza konusunda uzmanlaştığı, bu nedenle özel hukuk alanına giren tazminat konusunda bir karar veremeyeceği anlayışından yola çıkılarak bu değişiklik yapılmıştır. Bu nedenle günümüzde mağdurlar, uğramış oldukları zararları hukuk mahkemelerinde açacakları ayrı bir dava olan tazminat davası ile karşılama yoluna gitmektedirler.

Şahsi hak talebinin ceza mahkemelerinde ileri sürülebilmesinin nedeni, suçtan zarar göreni bir de hukuk mahkemelerine başvurarak hak arama zahmetinden ve masrafindan kurtarmaktır. Bu yüzden suçtan zarar göreni koruma amacına yöneliktir. Ceza Muhakemesi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Kanunu'nun, bir taraftan ceza muhakemesinde suç mağdurunu koruyucu, onun hukuki durumunu iyileştirici düzenlemeler getirirken, diğer taraftan da onun uğradığı zararların ceza mahkemesinden talep hakkını kaldırması çelişki yaratan bir durum olarak değerlendirilebilir. Ayrıca uygulamada hukuk davalarının uzun yıllar sürdüğü ve çoğunlukla hukuk mahkemesi hakimlerinin ceza mahkemesinin kararını beklediği ve bu nedenle mağdurların tazminattan uzun yıllar mahrum kaldığı görülmektedir. Bazı uluslararası sözleşmelerde (28 Haziran 1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı, Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 15 Mart 2001 Tarihli Avrupa Birliği Konseyi Çerçeve Kararı) de ceza mahkemesinin suçlunun mağdura tazminat ödemesine ilişkin karar verebilmesinin önündeki engellerin kaldırılması gerektiği belirtilmektedir. Bu çerçevede konunun tekrardan ele alınması ve mağdurların yararına bir model yaratılmak üzere değerlendirilmesi gerekmektedir. Tekrardan ceza mahkemelerinin en azından başkaca delil toplanmasını gerektirmeyen maddi ve manevi tazminat talepleri hakkında karar verebilmesi yönünde yasal düzenleme yapılması uygun olacaktır.

12- Türk Ceza Kanunu'nun 86'ncı maddesinin üçüncü fıkrası; "*Kasten yaralama suçunun;*

- a) *Üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı,*
- b) *Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,*
- c) *Kişinin yerine getirdiği kamu görevi nedeniyle,*
- d) *Kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,*
- e) *Silahla,*

İşlenmesi halinde, şikâyet aranmaksızın, verilecek ceza yarı oranında artırılır." hükmünü içermektedir. Örneğin; anne veya baba evladı tarafından şiddete maruz kalmış ama sonuçta anne-baba ve oğul birlikte yaşamaya devam ediyorlar. Mahkemeye geldikten sonra kişi şikâyetinden vazgeçiyor; ama suç şikâyete tabi olmadığından kanun gereği hakim davayı kapatamıyor. Bu tür aile bireyleri arasında işlenen suçlarda hakim hapis cezasına hükmettiğinde aile birliği dağılabiliyor veya para cezasına hükmettiğinde aile ekonomik acıdan bir kez daha mağdur duruma düşebiliyor. Aile bireyleri arasında işlenen bu suçların şikâyete tabi olup olmadığı konusunu, olayın işleyişi, mağdurun ve failin durumunu dikkate

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

olarak somut olayın özelliğine göre, hakimın takdirine bırakacak bir yasal düzenleme yapılması düşünülebilir.

13- Cinsel saldırı suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun 102'nci maddesinin beşinci fıkrası "*Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, on yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*" hükmünü içermektedir.

Çocukların cinsel istismarı suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun 103'üncü maddesinin altıncı fıkrasına göre, "*Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, onbeş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*" Esasında özellikle cinsel istismara uğramış bir çocuğun ruh ve beden sağlığının bozulmamış olması mümkün değildir. Bu nedenle Türk Ceza Kanunu'nun 102'nci maddesinin beşinci fıkrası ile 103'üncü maddesinin altıncı fıkrası komple kaldırılmalı, cinsel saldırı ve cinsel istismar suçlarının ceza miktarı yükseltilmeli, yani cinsel saldırıya uğramış kişi ile cinsel istismara uğramış bir çocuğun baştan ruh ve beden sağlığının bozulmuş olduğu kabul edilmelidir.

Nitekim Türk Ceza Kanunu ile Diğer Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı'nın 58 ve 59'uncu maddeleri ile Türk Ceza Kanunu'nun 102'nci maddesinin beşinci fıkrası ve 103'üncü maddesinin altıncı fıkrası kaldırılmış, cinsel saldırı ve cinsel istismar suçlarının ceza miktarları yükseltilmiştir. Söz konusu Tasarının kanunlaşması halinde cinsel suç mağdurları açısından olumlu bir değişiklik yapılmış olacaktır.

14- Türk Ceza Kanunu'nun 103'üncü maddesinin üçüncü fıkrası "*Cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.*" hükmünü içermektedir. Çocukların üvey babalarının olduğu kadar üvey annelerinin de istismarına uğraması söz konusu olabileceğinden, bu hükme ayrıca "üvey anne" ibaresinin de eklenmesi gerekmektedir.

15- 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu'nun 12 ve 13'üncü maddelerinde Denetimli Serbestlik Şube Müdürlerinin görevleri sayılmıştır. Kanun'un soruşturma evresindeki görevlerini düzenleyen 12'inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi ile kovuşturma evresindeki görevlerini düzenleyen 13'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde aynı şekilde, "*suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve ekonomik*

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

sorunların çözümünde danışmanlık yapmak ve bu kişilere yardımcı olmak” görevi yer almaktadır. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde, Denetimli Serbestlik Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde mağdur destek hizmetlerinden sorumlu şube müdürlüğü kurulacağı ve Denetimli Serbestlik Şube Müdürlükleri içerisinde mağdur destek hizmetleri bürosu kurulacağı belirtilmiştir. Fakat Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Daire Başkanlığı daha çok sanık ve hükümlü merkezli faaliyet gösteren bir merkez olup mağdurlara yönelik hizmetlerin ayrı bir birim tarafından yürütülmesi daha uygun olacaktır. Bu nedenle mağdurlara yönelik hizmetlerin Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Mağdur Hakları Daire Başkanlığı tarafından görülmesi daha uygun olacaktır.

16- Mevzuatımızda faille tanınıp da mağdurlara tanınmayan haklar aşağıda yer almaktadır:

a- Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 18’inci maddesinde, sanığın, yetkisizlik iddiasını ilk derece mahkemelerinde duruşmada sorgusundan, bölge adliye mahkemelerinde incelemenin başlamasından ve duruşmalı işlerde inceleme raporunun okunmasından önce bildirebileceği ve itirazın nasıl karara bağlanacağı usulü düzenlenmiştir. Mahkemenin yetkisizliği iddiasında bulunma hakkının mağdura da tanınması gerekmektedir.

b- Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 141 ve 144’üncü maddeleri arasında suç soruşturması veya kovuşturması sırasında faile karşı yapılan adli hatalar nedeniyle faile tazminat ödenmesine ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna karşılık mağdurun böyle bir hakkı yoktur. Mağdura karşı işlenen önemli suçlarda; suç failinin bulunamaması veya yakalanamaması, herhangi bir sebeple failin gereği gibi araştırılamaması, davanın makul sürede bitirilememesi, mağdurun kanundaki bir hakkı ihlal edilerek yapılan adli işlemler nedeniyle tazminata hak kazanmasını sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu tazminat, adli süreçteki hatalardan doğan ve çifte mağduriyetleri önleme bakımından önemli olacaktır.

c- Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 149’uncu maddesinin üçüncü fıkrası; “*Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında avukatın, şüpheli veya sanıkla görüşme, ifade alma veya sorgu süresince yanında olma ve hukukî yardımda bulunma hakkı engellenemez, kısıtlanamaz.*” hükmü yer almaktadır. Müdafinin şüpheli veya sanığa her türlü hukuki yardımda bulunmasına imkan tanıyan ve uygulamada müdafilerin yaşadıkları sıkıntıları

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

çözmeye yarayan bu hüküm mağdur ve vekili için de öngörülmemiştir. Kanun'un 234'üncü maddesinde düzenlenen mağdurun vekilden yararlanma hakkı bu düzenleme kadar ayrıntılı değildir. Bu nedenle pratikte vekilin soruşturma ve kovuşturma aşamasında mağdurun yanında bulunmasında sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunu çözmek için Kanun'un 149'uncu maddesinin üçüncü fıkrası mağdur vekilini de kapsayacak şekilde düzenlenmeli veya 234'üncü maddeye 149'uncu maddenin üçüncü fıkrasına benzer bir hüküm eklenmelidir.

d- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 182'nci maddesinde, genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebileceği düzenlenmiştir. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 185'inci maddesinde, bir zorunlu kapalılık hali olarak sanığın on sekiz yaşını doldurmamış olması halinde duruşmanın kapalı yapılacağı ve hükmün de kapalı duruşmada verileceği düzenlenmiştir. Özellikle cinsel suç mağduru olan mağdurlar açısından da benzer bir düzenlemenin yapılması uygun olacaktır.

e- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 202'nci maddesinin ilk üç fıkrasında sanığa ve mağdura tercümandan yararlanma hakkı tanınmıştır. Ancak 24.1.2013 tarihli ve 6411 sayılı Kanun ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 202'nci maddesine eklenen iki fıkra ile, duruşmada sanığa iddianamenin okunması ve esas hakkında mütalaanın verilmesi üzerine sözlü savunmasını kendisini daha iyi ifade edeceğini beyan ettiği başka bir dilde yapabilme imkanı tanınmıştır. Duruşmada kendisini anadilde ifade etme hakkının suç mağdurları için de tanınması sanık ile mağdur hakları arasında denge sağlamak açısından uygun olacaktır.

f- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 206'nci maddesinin üçüncü fıkrası ile, Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafinin birlikte rıza göstermesi halinde, tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konulmasından vazgeçilebileceği düzenlenmiştir. Ancak bu işlem için katılan sıfatıyla mağdurdan da rıza alınması yönünde bir yasal düzenleme yapılması uygun olacaktır.

g- Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234'üncü maddesinde mağdura tanınan avukat yardımından yararlanma hakkı, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 150'nci maddesinde şüpheli veya sanığa tanınan avukat görevlendirilmesini isteme hakkı ile paralel gibi gözükse de esasen daha sınırlı bir haktır. Şöyle ki, mağdura tanınan avukat görevlendirilmesini isteme hakkı sadece cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar ile sınırlandırılmışken; şüpheli veya sanık için böyle bir sınırlama öngörülmemiştir. (Ceza

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Muhakemesi Kanunu'nun 150'nci maddesinin birinci fıkrası uyarınca; “*Şüpheli veya sanıktan kendisine bir müdafî seçmesi istenir. Şüpheli veya sanık, müdafî seçebilecek durumda olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafî görevlendirilir.*”)

Ayrıca mağdurlar için, mağdur on sekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malul ise ve bir vekili yoksa, istemi aranmaksızın kendisine bir vekil görevlendirilmesi, yönünde tek bir zorunlu vekillik hükmü mevcut iken; şüpheli veya sanıklar için iki zorunlu müdafilik hükmü öngörülmüştür. (Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 150'nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları uyarınca; “(2) *Müdafî bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir. (3) Alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada ikinci fıkra hükmü uygulanır.*”)

Mağdur ile şüpheli/sanık arasında avukat yardımından yararlanma konusunda denge sağlayabilmek için; belirli bir suç sınırlamasına gidilmeksizin veya beş yıllık alt sınırı örneğin iki yıla düşürmek suretiyle vekili bulunmayan mağdurlara da istemi halinde avukat görevlendirilmesini; vekili bulunmayan mağdura alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada istemi aranmaksızın vekil görevlendirilmesini sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır.

h- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 15'inci maddesinde, şüpheli çocuklarla ilgili soruşturmanın bizzat çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından yürütüleceği ve çocuğun ifadesi sırasında yanında sosyal çalışmacı bulunacağı öngörülmüştür. Aynı düzenleme mağdur çocuklar için de yapılmalıdır.

ı- Türk Ceza Kanunu'nun 61'inci maddesinde hakim in suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirlerken göz önünde bulunduracağı kıstaslara yer verilmiştir. Buradaki kıstaslar daha çok sanık açısından belirlenmiş, cezanın belirlenmesinde mağdur görmezden gelinmiştir. Mağdurun mağduriyetinin derecesi, geride bıraktığı çocuklar, mağdur sayısı da cezanın temel sınırının belirlenmesinde dikkate alınmalı ve bu Türk Ceza Kanunu'nun 61'inci maddesine ek bir fıkra olarak girmelidir.

17- Uygulamada özellikle cinsel suç mağdurlarının rapor alma sürecinde yaşanan sıkıntılar bulunmaktadır. Mağdur çoğunlukla birden fazla kez rapor almaya zorlanmakta ve bu

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

durum mağduriyetini tekrar tekrar hissetmesine sebep olmaktadır. Ayrıca mahkemelerin çoğu mağdurları rapor almaları için İstanbul'da bulunan Adli Tıp Kurumuna sevk etmektedir. Bu da mağdurların iş yükü çok olan Adli Tıp Kurumu'ndan rapor alma süreçlerini uzatmakta ve başka şehirden gelenler için ekstra külfet yaratmaktadır. Ancak uygulamada bazı mahkemelerin mağduru rapor alması için il sınırlarında veya yakın illerde bulunan üniversite hastanelerine sevk ettikleri de görülmektedir.

Yargıtay'ın, Adli Tıp Kurumundan alınması gerekirken üniversite hastanesinden alınan raporlara istinaden verilen mahkeme kararlarını bozduğu kararları (Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2007/11586, K. 2008/161, T. 22.1.2008) bulunmaktadır. Ancak Yargıtay Genel Kurulu daha yeni bir kararında cinsel istismar suçu mağdurunun ruh sağlığının bozulup bozulmadığına ilişkin raporun Adli Tıp Kurumu yerine üniversite hastanesinden alınabileceğini, ancak bu raporun içerisinde çocuk psikiyatristi bulunan beş kişilik bir bilirkişi heyetinden alınması gerektiğini belirtmiş ve üç kişilik bilirkişi heyetinden alınan rapora göre karar veren mahkeme kararını bozmuştur (Yargıtay Genel Kurulu, E. 2011/5-341, K. 2012/33, T. 14.2.2012).

Rapor alma sürecinde yaşanan sıkıntılar; hem mağdur açısından yargılama sürecini çok uzatmakta, hem de mağdurun tekrar tekrar olayı yaşamasına sebebiyet verdiği için mağdurun daha da mağdur olmasına neden olmaktadır. Bu ikincil mağduriyetin ortadan kaldırılması için; Yargıtay Genel Kurulunun yukarıda belirtilen kararına istinaden mağdurların alması gereken raporların üniversite hastanelerinden de alınabilmesine olanak tanıyan yasal düzenleme yapılmalıdır.

18- Uygulamada yargılama sürecinde mağdurların rapor alması için gönderildikleri Adli Tıp Kurumuna ilişkin masrafların (yol, barınma, yiyecek, raporlama vb.) çoğunlukla mağdur tarafından karşılandığı görülmektedir. Ancak bazı hallerde mağdurun maddi imkansızlığını gerekçe göstererek talep etmesi halinde masraflarının bir bölümünün Devlet Hazinesi tarafından karşılandığı örneklere de rastlanmaktadır. Görüldüğü üzere Adli Tıp Kurumuna ilişkin masrafların karşılanması hususunda yeknesak bir uygulama yoktur. Bu konuda yeknesaklığı sağlamak adına, tüm masrafların Devlet tarafından karşılanması zorunluluğunu öngören bir yasal düzenleme yapılması gerekmektedir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

19- Çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçlarının çoğu, çocuğun başına gelen olayın farkında olmaması, fail tarafından tehdit edilip korkutulması, psikolojisinin bozulması, toplum nezdinde ayıplanmaktan çekinmesi gibi sebeplerle gizli kalmaktadır.

Bunun önüne geçebilmek için cinsel istismar suçlarına ilişkin zamanaşımı süresinin, çocuğun olanları anlayabileceği ve ayırt etme gücünü kazanabileceği yaştan, bir diğer ifade ile on sekiz yaşından itibaren başlaması uygun olacaktır.

20- Mevzuatımızda özellikle cinsel suçlar ile şiddet suçlarında sanıkla aynı duruşmada ifade vermek istemeyen mağdurların bu taleplerini karşılayacak yasal düzenlemeler bulunmamakta, sorun daha çok uygulama düzeyinde çözülmektedir. Bu nedenle, sanıkla birlikte aynı duruşmada ifade vermek istemeyen mağdurların mahremiyet ve güvenliklerini sağlamak amacıyla talep etmeleri hâlinde adliye içerisinde veya çocuk izlem merkezlerinde oluşturulacak özel bir alanda telekonferans yöntemiyle görüntülü ve sesli sistem vasıtasıyla ifadesinin alınmasına veya duruşma salonunda sanık olmadan dinlenmesine olanak sağlayan yasal düzenlenmenin yapılması uygun olacaktır.

21- Mevzuatımızda hükümlülerin kamu kurumlarında yüzde 2 oranında çalışma zorunluluğu vardır. Ancak suç mağdurlarının iş imkanı edinmesine olanak sağlayan bu yönde bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bir suç nedeniyle mağdur olmuş kişinin suç sonrası yaşadığı ekonomik sıkıntıları azaltmak adına, özellikle ağır ceza suçlarından mağdur olup da sakatlanmış yani çalışamaz duruma gelen bireyler ile ölen kişilerin eş veya çocuklarından ekonomik sıkıntı çekenler öncelikli olmak üzere, mağdurlar için de benzer bir zorunluluğun hem kamu hem de özel işyerleri açısından öngörülmesi uygun olacaktır.

22- Mağdur olan kişilerin mağduriyeti nedeniyle çalışamayacak hale gelmesi halinde, ücretsiz veya ücretli izinli sayılmalarına, dolayısıyla mağduriyetleri nedeniyle işlerini kaybetmelerinin önüne geçilmesine yönelik düzenleme yapılmalıdır.

Ayrıca özellikle maruz kaldığı şiddet suçları veya cinsel suçlar nedeniyle yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalıp işini veya eğitim gördüğü kurumu bırakmak zorunda kalan mağdurlar için gittiği yerde muadili iş veya eğitim olanağı sağlanması gerekmektedir.

23- Mağdurlara yönelik hizmetlerin yerine getirilmesi için, nüfusu yüz binin üzerinde olan veya ağır ceza merkezlerinin kurulu olduğu yerlerdeki belediyelerin, bina, araç, çalışan desteği sağlaması ile mağdurların barınmalarına yönelik fiziki mekanlar tahsis etmesine yönelik düzenlemeler yapılabilir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

24- Özellikle şiddet suçlarında mağdurun güvenliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Mağdurun yargılamaya katılabilmesi, mağduriyetini anlatabilmesi ve hayatını idame ettirebilmesi için güvenliği sağlanmalıdır. 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu ile sayılan suçların yargılamasında tanık olarak dinlenen kişilere koruma sağlanmıştır. Bu Kanun'un kapsamına tanık olarak dinlenen mağdurlar da girmektedir. Ancak tanık olarak dinlenmeyen mağdurlar için koruma içeren herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle mağdurun failden korunmasına ilişkin yasal düzenleme yapılmalıdır. Bu konuda mağdura ilişkin soruşturmayı yürüten savcı ve davayı gören mahkeme olayı daha iyi bileceğinden, bu savcı ve mahkemeye mağdurun güvenliğini sağlama konusunda karar alma yetkisi verilmelidir.

25- Çocuk İzleme Merkezleri, 4 Ekim 2012 tarihli 28431 sayılı Resmi Gazete ile yayımlanan 2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 07/01/2013/ 87742275-045.02-115-2011/18/409 sayılı duyurusu doğrultusunda faaliyet göstermekte ve bunların yasal dayanakları bulunmamaktadır. Bu merkezlerin Ceza Muhakemesi Kanunu veya Çocuk Koruma Kanunu'nda yapılacak bir düzenlemeyle yasal statüye kavuşturulmaları ve bu çerçevede görev, yetki ve çalışma usullerinin düzenlenmesi gerekmektedir.

26- Mağdurun suç nedeniyle uğradığı zararın giderilmesi, ikincil mağduriyetler yaşamaması için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle mağdurun zararının sosyal devlet ilkesi gereğince devlet tarafından bir fon oluşturulmak suretiyle giderilmesi, daha sonra bu meblağın faile rücu edilmesi konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır. Mağdurun zararının giderilmesi için oluşturulacak fonun gelirlerinin, yargı harçlarından, adli para cezalarından, "mağdur harcı" adı altında alınacak yeni bir harç kaleminden, bağışlardan oluşması, devlet hazinesine yük getirmemek açısından uygun olacaktır.

Ayrıca mağdurun zararını tazmin etmek için açtığı maddi-manevi tazminat davalarının sonuçlanması uzun sürdüğünden, maddi açıdan bir sıkıntı yaşamaması söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle mağdurun açtığı maddi ve manevi tazminat davalarında, mağdurun ekonomik açıdan sıkıntıda olması halinde, sonradan faile rücu etmek kaydıyla davanın başında devletin mağdura avans niteliğinde bir ödeme yapması faydalı olacaktır.

27- Türkiye'de faile hükmedilen adli para cezaları Devlet Hazinesine geçmektedir. Bu durum suçun mağdurunun Devlet olduğu yönündeki eski ceza hukuku anlayışının bir

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

yansımasıdır. Oysa günümüzde artık bu anlayış terk edilmiş ve bir suçun mağdurunun öncelikli olarak işlenen suç nedeniyle doğrudan zarar gören kişi olduğu anlayışı egemen olmuştur. Bu anlayışa uygun olarak faile hükmedilen adli para cezasının mağdura yararı dokunacak şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle faillere verilen adli para cezalarının bir kısmının mağdurlara, mağdurlar için oluşturulan bir fona veya mağdur hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarına ödenmesine yönelik yasal düzenleme yapılması uygun olacaktır.

28- Uygulamada mağdurun açmış olduğu tazminat davasının sonuçlanması için ceza davasının sonucunun beklendiği görülmektedir. Bir ceza davasının sonuçlanması da Yargıtay aşaması ile birlikte ortalama beş yıl sürdüğünden, mağdurun zararını tazmin etmesi uzun yılları bulabilmektedir. Bu nedenle hukuk mahkemesi hakiminin gerekli araştırmaları yaparak ceza davasının sonucunu beklemesine gerek kalmayacak şekilde davaya bakmasına imkan sağlayacak yasal düzenleme yapılmalıdır.

29- Onarıcı adalet anlayışı, failin cezalandırılmasından çok mağdurun uğradığı zararı göz önünde bulunduran, geçmişten çok geleceği düşünen, suç olgusuna mağdur merkezli bakan, mağdur ile fail arasında denge kuran yapıcı, katılımı ve diyalogu teşvik eden bir modeldir. Onarıcı adalet anlayışının bir ürünü olan uzlaşmanın mağdur açısından yararları şu şekilde sıralanabilmektedir; sürece aktif olarak katılma, süreçte yönlendirilen değil yönlendiren olma, adil ve saygılı davranılan bir süje olma, faile karşı duyulan korkuda azalma, maddi ve manevi zararın giderilmesi, zararın çok yönlü ve ciddi bir şekilde ele alınması, faili daha iyi tanıma, tüm süreçler hakkında bilgi sahibi olma, faille yüz yüze gelip düşünce ve duygularını doğrudan açıklayabilme imkânına sahip olma, failin mağdura karşı kişisel olarak sorumlu tutulması, aylar hatta yıllar sürebilecek yargılama sürecinden kurtulma, yeniden mağdur olma korkusundan kurtulma. Mevzuatımızda uzlaşma kurumu Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253 ve devamı maddelerinde yer almaktadır. Ancak hukukumuzda uzlaşma kurumundan beklenen fayda elde edilememiş, uzlaşma kurumuna mağdur açısından değil, savcılık ve mahkemelerin iş yükünü azaltmak açısından bakılmıştır. Uzlaşmanın, mevzuatta çok sınırlı bir şekilde düzenlenmesi, özellikle şikâyete tabi suçlara münhasır kılınması, uzlaştırmaya ilişkin bir kurumsal yapı tesis edilmemesi ve eğitimci uzlaştırmacıların yok denecek kadar az olması nedenleriyle hâkimler ve savcılar ile uygulayıcılar bakımından kabul görmemiş ve uygulama bulmamıştır. Mağdur için önemi

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

büyük olan uzlaşma müessesinin geliştirilmesi ve uygulamada yaygınlaştırılması için acil surette çalışmalar yapılması gerekmektedir.

30- Mağdurların suç sonrasında karşılaştıkları ilk merci kolluk güçleridir. Ancak uygulamada çoğunlukla polis memurlarının mağdurlara yeterli hassasiyetle yaklaşmamları nedeniyle mağdurların manevi açıdan zarar gördükleri görülmektedir. Bu nedenle polis memurları kendilerine başvuran mağdurlarla ilgilenirken sempatik, yapıcı ve rahatlatıcı davranacak şekilde eğitilmelidir. Emniyet Genel Müdürlüğünün koordinasyonunda, polislere yönelik mağdur hakları konusunda eğitim programları hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Ayrıca polis memurlarının uymak zorunda olduğu Mağdur Hakları Kılavuzu oluşturulmalıdır. Bunun yanında mağdurlarla ilgilenen kolluk birimleri diğer birimlerden ayrılmalı ve mağdur hakları konusunda uzmanlaşmalıdır.

31- Uygulamada adliye binalarında dava sürecinde karşı karşıya gelmek zorunda kalan fail ile mağdur ve bunların yakınları arasında arbedeye ve hakarete varacak düzeyde gerginlik yaşandığına sık sık şahit olunmaktadır.

Bu durumun önüne geçebilmek için, ceza yargılamasının gerekli kıldığı durumlardaki ilişki saklı olmak üzere, adliye binası içerisinde fail ile mağdur arasında teması önleyecek güvenlik tedbirleri alınmalı ve mağdurlar için ayrı bekleme alanları oluşturulmalıdır.

32- Ülkemizde suç mağdurları ile ilgili çalışan sivil toplum kuruluşlarının sayısı oldukça azdır. Var olan sivil toplum kuruluşları daha çok spesifik suç türleri üzerinde çalışmaktadır. Bu minvalde genelde kadın mağdurlar, çocuk mağdurlar, yasa dışı göç ve insan ticareti mağdurları, trafik kazası mağdurları gibi belirli tip mağduriyetlere yönelik çalışan sivil toplum örgütlerine rastlanmaktadır. Ayrıca bu sivil toplum örgütleri mağdurlara ellerinden geldiği ölçüde ve kendi imkanları ile psikolojik destek, maddi yardım, bilgilendirme ve ilgili mercilere yönlendirme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ülkemizde suç mağdurları alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının fail ile mağdur uzlaşmasını sağlama yönünde bir faaliyetleri de bulunmamaktadır.

Bu çerçevede suç mağdurları ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının kurulmasının desteklenmesi mağdurlar açısından büyük önem taşımaktadır. Kurulacak sivil toplum kuruluşlarının görev alanları; suç mağdurlarına psikolojik destek vermek, ilk etapta ihtiyaç duydukları maddi yardımda bulunmak, suç mağdurlarını hakları ve başvurabilecekleri çeşitli adli-idari merciler konusunda bilgilendirmek, suç mağdurlarına manevi açıdan destek olmak,

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

mağdur ile fail arasında uzlaşma sağlamak yönünde olmalıdır. Ancak sivil toplum kuruluşlarının bu görevleri yerine getirebilmek için Devlet tarafından maddi açıdan desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu maddi desteğin Devlet üzerinde bir yük oluşturmaması için, failer hakkında verilen adli para cezalarının veya yargılama gideri olarak alınan harçların belirli bir yüzdesinin bir fonda toplanarak bu sivil toplum kuruluşlarına aktarılması uygun bir model olarak değerlendirilebilir. Özellikle üniversitelerin, baroların, belediyelerin ve derneklerin mağdurlara yönelik hizmetlerinin Bakanlık tarafından desteklenmesi gerekmektedir.

33- Cinsel saldırı veya cinsel istismar suçlarını işlemeyi sürekli hale getiren kişilerin ceza infaz kurumundan tahliyeleri sonrası benzer nitelikte suç işleme riskinin diğer bireylere oranla daha yüksek olması sebebiyle bunların özel bir sicile kaydedilmesi ve bu sicilin okullar ve öğrenci yurtlarının toplu olarak bulunduğu kurumların yöneticileri ve o bölgedeki kolluk görevlilerine açık hâle getirilmesi uygun olacaktır.

34- Komisyonumuzun Adalet Bakanlığına, Mağdur Hakları Alt Komisyonu çalışmalarında değerlendirilmek üzere ülkemizde suç mağduru olan ve suçtan zarar gören kişilerin sayılarının tespit edilerek bildirilmesi talebini içeren 15.11.2013 tarihli yazısı üzerine gelen 25.11.2013 tarihli cevabi yazıdan, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünce istatiki verilerin 2009 yılından itibaren UYAP sisteminden elde edildiği, ancak UYAP sisteminden mağdurlara ilişkin sağlıklı veri elde edilemediğinden suç mağduru olan ve suçtan zarar gören kişilerle ilgili olarak istatiki bilgi sunulamayacağı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde şüpheli/sanık sayısına ilişkin kayıtların sağlıklı bir şekilde tutulmasına karşılık mağdurlara ilişkin kayıtların tutulmaması mağdur sayısının tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle UYAP sisteminde mağdurlara ilişkin kayıtların sağlıklı bir şekilde tutulması gerekmektedir.

Esasında 06/08/2013 tarihli ve 28730 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Cumhuriyet Başsavcılıkları ile Adli Yargı İlk Derece Ceza Mahkemeleri Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik ile soruşturma ve kovuşturma evrelerinde mağdurlara ilişkin kayıtların tutulmasına yönelik düzenleme getirilmiştir. Ancak uygulamada kayıtların sağlıklı tutulmadığı görülmektedir. Bu nedenle kayıtların sağlıklı tutulması konusunda bir bilinç oluşturulması gerekmektedir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

35- Medyada mağdurlar ile ilgili haber yapılırken mağdurların onur ve saygınlığına zarar vermeyecek şekilde yapılmalı ve mağdura karşı hassas davranmaya özen gösterilmelidir. Bu çerçevede mağdurun kimliğinin gizlenmesi ve fotoğraflarının-görüntüsünün yayınlanmaması büyük önem taşımaktadır. Bu özellikle cinsel suçlarda ve şiddet suçlarında önem arz etmektedir. Medyada mağdura karşı işlenen suçların sürekli olarak gösterilmesinin suç işlenmesini sıradan hale getirebileceği ve mağdura karşı duyarsızlık yaratabileceği tehlikesi unutulmamalıdır. Özellikle televizyon kanallarında ana haber bülteninden sonra yayınlanan mobese kayıtları, bedensel zarar gören mağdurun, mağdurun ölmesi halinde suçtan zarar görenlerin olayı tekrar tekrar yaşamasına ve psikolojisinin etkilenmesine neden olmaktadır. Bu ikincil mağduriyetleri ortadan kaldırmak için özellikle bedensel zarar getiren suçlara ilişkin mobese kayıtlarının yayınlanmaması konusunda yasal düzenleme yapılmalıdır.

36- Ceza ve ceza muhakemesi hukuku alanındaki akademik çalışmalar incelendiğinde, akademik camianın daha çok suçluluk ve fail üzerinde yoğunlaştığı, mağdur hakları alanına pek fazla yönelmediği görülmektedir. Mağdur hakları konusunda yapılacak akademik çalışmaların artırılması mağdur hakları konusunda bilinçlenmeyi sağlayacaktır. Ayrıca Polis Akademisi, hukuk fakülteleri ve hakim stajyerlerinin eğitim gördüğü Adalet Akademisi eğitim programlarına viktimoloji, diğer bir ifade ile mağdur hakları konusunda derslerin koyulması uygulayıcıların konuya hakimiyetini artıracaktır.

37- Suç mağdurlarının her türlü tedavi ve psikolojik terapi hizmetleri mutlaka ücretsiz ve öncelikli olmalıdır. Dava için mağdurların mahkemeye geliş gidişleri, yol masrafları, konaklama giderleri, yargılama için yaptıkları her türlü belgeli harcama yargılama masrafı olarak kabul edilmeli ve Devlet tarafından karşılanmalıdır. Bu giderler yargılama masrafı olarak ileride sanıktan tahsil edilebilmelidir.

38- Uygulamada mağdur hakları konusunda yaşanan sıkıntılardan bir tanesi de hukuk davası açarken yatırılmak zorunda olan gider avanslarının (Gider avansı; her türlü tebligat, posta ücreti, keşif giderleri, bilirkişi ve tanık ücreti gibi giderleri kapsayan ve davacının dava açarken mahkeme veznesine yatırmak zorunda olduğu miktardır.) yüksekliğidir. Bu uygulama ile önceden kalem kalem alınan bazı giderler, artık davayı açarken peşin yatırılmak zorundadır. Bu da zararını tazmin etmek isteyen mağdurun henüz davayı açarken bir kez daha maddi açıdan zor durumda kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle konunun tekrardan ele alınması uygun olacaktır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

39- Mağdurların acil durumlarda ulaşabileceği ve sadece mağdurlar için hizmet veren bir “Alo Mağdur Hattı” kurulmalıdır. Ayrıca mağdur hakları konusunda mağdurların bilgi sahibi olabileceği bir web sitesi oluşturulmalıdır.

40- Trafik kazalarının önlenmesi konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu çerçevede; ehliyet alan kişilerin psikolojik durumunun da test edilmesi, bisiklet yolları yapılması, trafik kurallarına uyulması konusundaki kamu spotlarının yaygınlaştırılması, trafik kazalarına ilişkin kamera kayıtlarının medyada kazaları normal şekilde gösterecek sıklıkta yayınlanmaması, bedensel zarara yol açan kayıtların ise hiç yayınlanmaması, okullarda eğitim programlarına trafik kuralları ile ilgili dersler eklenmesi hususları değerlendirilmelidir.

41- Mağdurlar, açmış oldukları ceza ve hukuk davalarının uzun sürmesi ve yargı mensupları olan bazı savcı ve hakimlerin kendilerine karşı zaman zaman anlayışsız tutum takınmaları nedeniyle ikincil bir mağduriyet yaşamakta ve adalete olan güvenleri sarsılmaktadır. Öyle ki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinde yer alan adil yargılanma hakkı, bugüne kadar hep faile tanınmış ve mağduru kapsamayan bir hak olarak yorumlanmıştır. Oysa mağdurların da maddede yer aldığı gibi davasının yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakları vardır. Bu nedenle savcı ve hakimlerin adil yargılanma hakkının mağdurları da kapsadığını gözeterek, bağımsız ve tarafsız bir şekilde mağdurların haklarına saygı göstermesi ve davalarını makul bir sürede tamamlaması gerekmektedir. Savcı ve hakimlerin bu tutumu mağdurların adalete olan inancını artıracaktır.

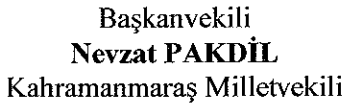
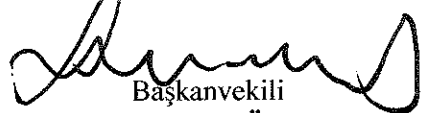

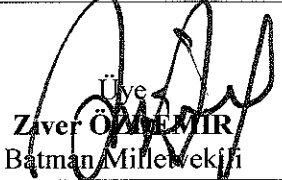

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

Toplantı No : 33

12.06.2014

Konu : Mağdur Hakları Konusunda İnceleme Yapmak Amacıyla Kurulan Alt Komisyonun
Hazırladığı "Mağdur Hakları İnceleme Raporu" kabul edilmiştir.

 Başkan Ayhan Sefer ÜSTÜN Sakarya Milletvekili	 Başkanvekili Nevzat PAKDİL Kahramanmaraş Milletvekili	 Başkanvekili Levent GÖK Ankara Milletvekili
 Sözcü Yalçın AKDOĞAN Ankara Milletvekili	 Katip Reşat DOĞRU Tokat Milletvekili	 Üye Murat BOZLAK Adana Milletvekili
 Üye Mehmet METİNER Adıyaman Milletvekili	 Üye Mehmet Kerim YILDIZ Ağrı Milletvekili	 Üye Sinan Aydın AYGÜN Ankara Milletvekili
 Üye Mustafa ERDEM Ankara Milletvekili	 Üye Ülker GÜZEL Ankara Milletvekili	 Üye Zaver ÖZDEMİR Batman Milletvekili
 Üye Tufan KÖSE Çorum Milletvekili	 Üye Atıla KAYA İstanbul Milletvekili	 Üye Mahmut TANAL İstanbul Milletvekili
 Üye Hamza DAĞ İzmir Milletvekili	 Üye Sıtkı GÜVENÇ Kahramanmaraş Milletvekili	 Üye Ahmet Salih DAL Kilis Milletvekili
 Üye Kerim ÖZKUL Konya Milletvekili	 Üye Ayşe TÜRKMEÑOĞLU Konya Milletvekili	 Üye Veli AĞBABA Malatya Milletvekili
 Üye Abdurrahim AKDAĞ Mardin Milletvekili	 Üye İhsan ŞENLER Ordu Milletvekili	 Üye Cemal Yılmaz DEMİR Samsun Milletvekili
 Üye Hüseyin AYGÜN Tunceli Milletvekili	 Üye Kemal AKTAŞ Van Milletvekili	

Komisyon raporlarına, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/index.htm>
adresinden ulaşabilirsiniz.

Adres: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 06543 Bakanlıklar-ANKARA

Tel: 0 312 420 5406 – 420 5399 **Faks:** 0 312 420 5394

E-posta: insanhaklari@tbmm.gov.tr